

JEZIČNIK,

ali

pomenki o slovenskem pisanji.

Spisal

J. Marn.

III. Leto.

V Ljubljani 1865.

Natisnil in založil J. Rudolf Milic.

Tovaršu in Učencu.

Sram me je: Raznesla sta me s svojimi porednimi in neporednimi pomenki o slovenskem pisanji, vzlasti o revčeku samcu, v očitne liste ter mi vzbudila pravdo — takó, da svét slovenski sedaj ne vé, jeli revček soglasnik in samoglasnik, jeli sosamoglasnik, jeli samo soglasnik; le to se mu kaže, da „bode zmagal r samoglasnik vkljub vsemu začasnemu nasprotovanju sam po sebi, kakor zmaga sčasoma vsaka naravna stvar in da napredek časa je koló, katero ustavljamo, a ga ne ustavimo“. — Ustaviti sem vama že hotel prederzne pomenke, kar se spomnim, da „voz narodne omike se pomika zložno naprej; prijatli, — ne zavirajte mu koles!“ — Pomikajta se torej še vidva v svojih pogovorih zložno in dosledno naprej; toda — razlagajta reči le kakor so bile in kakor so, ne pa kakor bodo, ker preroka slovenska vsaj menda nista!

Sram me je: V mislih, da so pomenki, ki jih snujeta med seboj, namenjeni posebno srednjim učencem, jih dam nekaj zvezkov na ponudbo v dva gornja razreda, češ, da jih sprejmejo nekteri; ali — kaj se mi pripetí? V enem ostane le dva, v enem ne ostane nijeden — takó, da ne vém, ali so učenci prezreli, ali so razgovori vajni pregodni;

to pa vama rečem zdaj, da ravnajta vprihodnje tako, da bodo pomenki na zadnje v čislih tudi učencem, kateri se vadijo mnogih jezikov in se do dobrega naučiti hočejo jezika slovenskega.

Sram me je: Lotila sta se letos mene — Jezičnika — samega ter obirati jela od verste do verste pismo, katero sem lani vajnim pomenkom dal bil na čelo; in konec leta — dospela sta še le do tretje verste. Mar mislita, da je vajno pomenkovanje, vse pisano in prižano, učeno preiskovanje po virih in vrelcih? Glejta, da se kateremu „vrat ne ulomi!“ Ne hodita preveč po dragah in temnih knjižnih tokavah; hodita raji v bolj domače, slovenske in slovanske tovarne. „Tovarš“ t. j. tovarnik ali tovornik, ti nabiraj in raznašaj knjižno robo; ti pa „Učenec“ drugu svojemu služi in strezi ter mu pohlevno odnašaj še prihodnje leto, sej si dijak t. j. sluga, posel. Pridna bodita in marljiva; zvesto donašajta na sejm slovenski različne robe in sicer take, da bode blagó Slovencem, meni pa v hvalo ne v sramoto, in da vsaj napósled ostanem brez graje — z jezikom brez jeze — **Jezičnik.**

V Ljubljani, 1865.

J. M.

Pomenki

o slovenskem pisanji.

I.

Deb' zlomil si glavo,
Kaj vošit nevem;
Lan' tlačil sim travo,
Še letas jo grem.

Tovars. **K**er si lani o novem letu ti meni srečo vošil bi se spodobilo, da jo letos jaz tebi. Ali — kar je l. 1798 sebi pel Vodnik, veljá l. 1865 tebi in meni. Da bi zlomil si glavo, ti kaj posebnega vošiti ne vem; to pa vem, da lani tlačil sem travo, ktera rodila nama je cvetja malo, in še tega rožice so se koj osule! Kakor bučelica marljivo po pisanem polji — sva brala midva po polji slovenskega pisanja ter nabrala lepo število različnih pomenkov; toda brez suma — Jezičnik — kaj stori? Pobere jih nama vse, prilasti sebi, razglasi za svoje blago ter nese po svetu; naji pa celo pri poštenih Slovencih počerni, da je gerdo, rekši: da je nabral zlato čislo lastnih razgovorov med časi porednim učencem in časi neporednim tovaršem.

Učenec. Lepa je ta! To ti je vošilo za novo leto, da ti vnema serce in zažiga v obrazu pogum! Kar me o tem nekoliko tolazi, je to, da si Jezičniku ti neporeden, jest pa poreden — se ve da v smislu, v katerem sem lani to besedo razlagal.

T. To tebe tolazi, da si ti le časi poreden in sploh neporeden, jaz le časi neporeden in sploh poreden? — Jezičnik pa ni le časi, le sim ter tje, ampak vedno neporedni Jezičnik. Tako se je bralo v očitni razsodbi.

U. Kakor se posojuje, tako se tudi vračuje. Z zmerjanjem se mu poreče neporedni Jezičnik. Napis je dobil, prav cenjen napis na čelo; zdaj naj ga le zbríše ali popravi, kakor vé in zna.

T. Morebiti móti Jezičnika Prešernov seršen: „Ko vsaka ni žival lesica — Tak vsaki ni napis pušica“. — Vendar vreden je, da se nekoliko znósiva nad njim, ker je z nama ravnal tako nemilo, in da ga mine slá t. j. tista sladka želja, grenke beliti poštenim ljudem!

U. Naj gorje mu jo bova zasolila, če se lotiva njega samega. In veš kaj? Tisto glasovito pismo, katero je za l. 1864 nama dal na pot, ima za najne pogovore v l. 1865 tvarine v sebi dokaj in dosti.

T. Jezičnik se mu pravi z zmerjanjem; ali si je bil pač svest celega pomena svojega primka takrat, ko se je pervikrat bil napravil po svetu?

U. Z jezikom brez jeze — Jezičnik se imenuje, in meni se prav zdí, da je iz tiste korenike jeza in jezik in torej tudi jezičnik.

T. Kopitar (Glag. Cloz.) piše: jazva plaga. Carniolis sonat jeza et significat iram. Miklosič (Lexic. vet. slov.) jęza morbus, z istim glasnikom, s katerim se piše język' lingua. In Schleicher jęza morbus skr. indh urere, język' lingua, skr. lih, lingere (Ksl. Spr. 54).

U. V novoslovenskem je jezik, kar v latinskem lingua: a) govorilo (Zunge), b) govor (Sprache).

T. V českem pomeni jazyk a) lingua, b) lingua nationis, c) natio. Tudi v stsl. je časih język' gens.

U. In jezičnik je v nsl., kdor dobro zna govoriti, komur jezik gladko ali namazano teče, kakor kacemu jezičnemu dohtarju.

T. V stsl. pomeni języčnik' gentilis, ethnicus; in v rusovskem še zdaj: a) paganus, b) multarum linguarum gnarus, in c) calumniator.

U. Da se neporednemu Jezičniku slovenski svet ne zakrohota, pustiva imena té po latinski, naj sam pri sebi pre-mišlja, kaj je že in kaj še ni; midva pa dejva raji obirati koj od verste do verste njegovo pismo, katero imajo najni lanski pomenki na čelu.

II.

T. Človek — je koj na čelu, v pismu prva beseda. — Morebiti je ni slovanske besede, je pisal pred nekaj leti hrovaški list Neven (v. Novic. 1853), ktera bi se tako različno izgovarjala kakor človek. Rusi pravijo čelovek, Malorusi čelovik, po staroslovensko, poljsko, česko in slovensko človek, po serbsko in hrovaško čovək, čovek, čoviek, človik, pa v nekterih krajih tudi čoek in čovo. Poljski pesnici okrajšujejo človeka tudi na člek, in Piperčani na černogorskih berдах pravijo tudi čok.

U. Menda se tudi tako različno razlaga. Meni je ruska pisava prav vseč, in jaz bi djal: čelovek t. j. stvar, ki a) čelo (glavo in v glavi pamet) nōsi po koncu, da se obrača kviško proti nebu, ne pa samo v zemljo kakor nespametna živalina (čelovek, ἀρθρωπος), ali pa b) stvar, ktera — sama na čelu vseh pozemskih stvari — ima čelo za vek ali večnost, in ne samo za čas in sedanji svet (čelo - vek, hrōv. čovėčanski, čovėčanstvo).

T. Res lepa in pomenljiva je tvoja razlaga. Metelko ima tudi v svoji slovnici človek, človeka, rus. čelovėk, iz čelo; toda Kopitar pravi na to: čelovėk est purus putus russismus, sicut voron pro vran i. t. d. — V drugem pomenu piše Slovesnost (slovaški list I. 1864 čislo 23): „Alebo na pr. vėk (viek), viečka (viėka, mihalnice, vieždy na očiach), odtial' čeloviek (človėk), t. j. kto má na čele viek vymerany alebo i, celo - vek, cely vek; vėk toľko ako mih, čiastka času, čas“. — V stsl. je vėko palpebra, vėk pa a) aevum, b) robur, virtus.

U. Čelo, čelovek, čeljad (famulatus), čeljata, čelada (galea) i. t. d. so vzajemne besede?

T. Čelada je dvomljiva, pravijo, morebiti iz laške celata, celare, kakor Helm iz hehlen.

U. Pa krilo iz kriti; sej je že Schoenleben rabil to lepo besedo, in kako ponosno krije jasno čelo verlemu junaku svetla čelada (quasi frontis praesidium aut tegumentum, p. Marko.)! In sej je že nekaj prilik v slovenskem p. brada, germada, livada i. t. d. — Kako tedaj razlagata to reč veljaka slovanska Miklosič in Schleicher?

T. Miklosič piše: človėk' ἀρθρωπος homo. In lingua vet etiam plur. človėci usurpatur. — Etym. fortasse scr. shru. audire; in plurimis derivatis: sonum edere, ut sit: člov - ěk'. —

Na to piše Schleicher: „člověk' homo, die einzig mögliche etymologie dieses so wichtigen und doch so dunkelen wortes scheint die von Miklos. (radd.) zu sein, welcher člov - ék' abteilend in člov eine andere Form der gewönlich slu, slov lautenden wurzel, skr. cru, gr. *κλυ* erkennt, welche im slawischen in derivaten auch reden, vernehmlich reden heisst, vgl. slovo verbum, slovénin Slovenus, böhm. slovan u. s. w. Slawe, ferner böhm. slavik, russ. solovej luscinia^a. —

U. Človek je torej stvar, ktera razločno govori. Govoriti more pa le, kdor ima čelo, t. j. duha in z duhom sklenjeno telo. In že Herder pravi: Kakor loči beseda in govor človeka od živali, tako loči lepo izgovarjanje besed in umetno govorenje človeka od človeka morebiti ne manj, kot loči govor človeka od živali.

T. Metelko sam je spremenil poznej svojo misel, ker a) v besedi človek je vse drugačna končnica, kot v družih p. davek; rod. davka, stavek, rod. stavka, človek pa rod. človeka; b) ljudske ali narodske imena se posnemajo po jeziku ne pa po životu (cf. Slovenec, Nemeč, Vlah). — Po tem misli menda Metelko, da je človek iz celo integer (ganz, gleichsam vollkommen) in vek govor (das Reden, skr. vak reden, vakas die Rede). Po Dolenskem je še znan pregovor: Breg jemlje vek (das Bergsteigen benimmt die Sprache); nevéčen je, kdor težko govori. Človek pa je, kdor ima cel vek ali kdor razločno, razgovetno govori (cf. stsl. vet' proprie verbum, sermo; pactum, consilium; véštati loqui, consilium dare; croat. serb. večati consilium habere).

U. Pa tudi slovenski večati t. j. vpiti (schreien), glasno govoriti. Kedar pridemo na svet, znamo vekati in jokati; govoriti pa ne znamo, le po živalski bečimo, pravi Herder. — Posebno me veseli, kar kaže Miklosič, da je v stsl. tudi v množnem številu se rabilo: človéci. Sedaj se v dvojnem še sploh rabi človeka, — ov, — oma . . ., v množnem si pa nekteri ne upajo skorej ter pišejo raji ljudje.

T. Čemu bi delali razloček, dokler se da pisati praviloma in tujcem je zlasti vstreženo, kteri velikrat pišejo človeki — ci, — kov, — om, i. t. d.; domači že umejo in se kmali privadijo. Tudi Nemeč, dasiravno mu rabi v množnem številu Leute, piše pravilno Mensch — Menschen, Mann — Männer.

U. Celo nemški „man“ se sloveni s samostavnikom človek,

kedar se z njim zamenjati dá, n. pr. Clovek ne živi, da bi jedel, ampak le je, da živetí more; s tretjo množno osebo v tvorini pa, kedar je toliko, ko „ljudje“, n. pr.: Novo vino devajo v nove mehove. Met. —

III.

U. Ljudje pišejo nekteri skorej le v množnem številu, in še tedaj s posebnimi sklonili: ljudje ali ljudije, — i, — ém, — eh, — mi.

T. Sliši se v nsl. pač tudi v enojnem številu ljud, kakor v stsl. navadno ljud' λαός populus, ljudije λαοί homines, v polj. lud, v čes. lid; v gotovskem se bere liud, v staronemškem liut, liuti, liute, zdaj Leute le v množini.

U. V množnini ali skupno se govori sploh ljudstvo (Volksmenge); obliko ljud smo Slovenci nekako pogubili, vendar ne celo tako kakor Nemci. Bili so res časi, da se je bilo že bati, da bo slovensko ljud spodrinila nemška Volk; ali zdaj so minuli, in po perstih bi jo zaslužil orglar, kateri bi očitno pri službi božji še se prederznil peti:

Pred stolom tvoje milosti — Tvoj verni „folk“ (nam. ljud) kleči!

T. Množna oblika ljudje je pravilno iz enojne ljud, kakor narod — narodje, sosed — sosedje, brat — bratje i. t. d. — Posebej se bere o tej obliki v Glasniku l. 1858: Ne trije ljudje so umerli, tri ljudi smo srečali, neg.: troje ljudi je umerlo, troje ljudi smo srečali, tudi dvojeljudi (namesto: dva človeka, ki je pa tudi prav). Tako me je naučila stara živa slovnica . . . baba Dolenka, terda Slovenka (zakaj ni je bilo drugega kot kost in koža). „Zakaj te ni bilo poprej?!“ tako sem se zaderl nad babelo. Zakaj? Ne davno poprej (leta 1850) mi je poslal prijatelj za natis spis, v katerem so bile besede: „Noj tako debela jajca nese, da se z enim trije ljudje nasitijo.“ — Trije ljudje! — trije ljudje! . . . to mi je zvonilo tako čudno; mislil in mislil sem, kaj plenta bi bilo. Da nekaj ni prav, to mi je dišalo; ali kje je robec skrit, tega nisem mogel nikakor vganiti. Pomota je bila natisnjena. Ker sem jo bral še večkrat potem v drugih spisih, zato jo razglašam očitno, da bi se je varovala vsaka poštena duša. Po tem takem bi trebalo govoriti: 103 (sto in troje) ljudi, 504 (pet sto in čvetero) i. t. d. — Vendar pra-

vijo rajši: v našem mestu živi 5850 duš kot 5850tero ljudi. Ne morem se uterpeti, da ne bi tudi spomnil, da rabimo pisaje in govore preporedko besedo „svet“ namesto „ljudi“: veliko sveta je na senjmu (srb. mnogo svjeta ima . . . = franc: il y a beaucoup de monde . . .).“

U. Če ne velja tukaj, kar pravi Metelko str. 95 a) in b), da se pri samostavnih, ki so navadni le v množnem številu, ali pa pri imenih manj veljavnih oseb (človekov, človek cf. persona) ali mladih žival namesti glavnih ali stanovnih števnikov rabijo ločivni p. troje bukve, čvetero vilice, dvoje otrok, troje družinčet, čvetero telet ali telc i. t. d.? Nekaj se je mislilo, da je pravilno samo ljudje, nekaj pa, da ljud in ljudje je le bolj zanikarno, dasiravno so mnogi ljudje bolji kot marsikteri človeki (personae), kojih slava odmeva (personat) od veka do veka!

T. Da ljud in ljudstvo ne more biti tolikanj zaničljivo, kaže tudi to, da človek le rad ima, ako se govori in ravna z njim poljudno, vljudno, priljudno (humane), ljudski (humano more, ne pa paski ali ciganski, kakor pravi Serbljanin) i. t. d.

U. Sam ne vem, kako se vjema ljudski in leški, kar se tu in tam najde (cf. Metelko str. 17 : ljusko, ljesko andern gehörig, fremd, für ljudsko, wie man es im tiefen Unterkrain noch immer ausspricht, von ljud Volk; lešk : laško blagó ungerichtetes Gut, scheint hingegen von dem veralteten lest Betrug herzustammen).

T. Eni mislijo, da je to in uno ravno tista beseda. Piše se kej različno: ljudsko (cf. gradsko), ljuško (cf. graško), ljusk'o (cf. gosposko), ljesko, leško, leško, lesko, lacko. Ali se kje na tanko izgovarja ljudsko, ne vem. Dobrovski je pisal nekđaj, da je leško iz ruskega levš, levšá (leva roka, neprava), torej leško blago t. j. nepravo, nepravično ali krivično blago; vendar kolika sila in prederzna prememba! Ali ni morebiti leško (če tudi ne iz list, vid. II. Jezičn. 30.) razlagati iz lih' nimius, alienus (lihva, lihvovati), ali pa iz v'phv (vleško — leško — laško — lacko blago)? Če pa ostane ljudski iz ljud populus v pomenu alienus, je pa ravno tako, kakor tudj, tuj, tujsk iz gotiškega thiuda — thiudisk (gens — gentilis), piše Šafařík, Diefenbach i. t. d.

U. Tuj je iz tvoj (tùj ali toj) ne moj, bi djal otec Marko!

IV.

U. Razuma iskaje — veljá koj nama, ker iščeva spoznati, kaj pomeni, kateri razum ima beseda ljud, ljudski, leški i. t. d.

T. Razum je stsl. intellectus, mens, ratio . . . (Verstand, Vernunft, der Sinn eines Wortes) v českem rozum, v nsl. tudi pomen kake besede bodisi notranji ali vnanji; v prvem: razuma iskaje; v drugem vid. Abuna Soliman str. 30:

Razgublja se besed razum,
Raznaša jih mestni in morski hrum,
Le roka roki še miga.

U. Da je razum iz *raz* in *um*, se vé; premisliva torej vsaktero posebej. Kaj nam zaznamnja *raz* in kako se rabi?

T. „Raz' particula *diá* dis —, quae nonnisi in vocabulis compositis usurpatur, nsl. etiam praepos. est: žlica je raz mizo padla; raz berdo pridem; raz drevo vzeti“ — piše Miklosiĉ in z malo besedami veliko pove, namreĉ: a) Kaj besedica *raz* pomeni, b) da se v stsl. (kakor tudi v sedanjih slovanskih jezicih) rabi le v sestavi, c) da je v nsl. vendar tudi sama na sebi predlog in d) da vlada četerti ali toživni sklon.

U. V novoslovensĉini piše Janežič str. 148: „raz (nemšk. zer —, auseinander —, lat. dis) pomenja: a) razšir ali loĉitev tega, kar je prej vkup bilo; in b) premembo v kak boljši ali gorji stan. — Nekterim sestavam, pravi po tem, ste se prvi ĉerki odbrusili, z pa pred terdimi soglasniki v *s* prehaja: spreiti . . nam. razspreiti i. t. d. — In §. 343 : *raz* (lat. de — nemšk. ab, herab, hinab, hianter, von) se vjema na pomenu *s* predlogom *s* — z (kedar se veže z II. sklonom) in znamenjuje loĉitev predmetov od zgoraj navzdol ter se sklepa s toživnikom, n. pr. Po sili vzame raz roké ji rokavice, v dlan gledé. N. pr. — Dere se ko bi jermene raz njega rezal. N. r. — Vĉasi imá svoje ime v rodivniku za seboj n. pr. Mnogo teĉe sladke hvale priĉujoĉim raz jezika. Valj. — Gorjé vam, ako pade ĉastni plašĉ raz vaših djanj. Cegn.

T. Poprej so slovničarji terdili, da je *raz-* (v ĉesk. roz-) neloĉljiv ali nesamostojin predlog (Kop. Met. Potoĉ.); ali že Metelko pravi, da se ĉuje na Gorenskem: je padel raz streho, in po Jarniku na Koroškem: raz drevo vzéti. Vsled tega se rabi sploh v govorjenji in pisanji predlog *raz* samo-

stojno. (V ruskem pomeni raz' mal, einmal; razom, za raz, s' razu, adv. auf einmal, sogleich.)

U. Kaj pa je misliti od tega, s katerim sklonom se ima sklepati predlog *raz*, z rodivnikom ali s toživnikom?

T. Iz nekdanjih zgledov se kaže, da vlada prav za prav četerti sklon; iz sedanjih je pa viditi, da se celo dobro vjema z drugim; prav snažni pisatelji ga sklepajo z rodivnikom; in soditi po tem, da se vjema na pomenu s predlogom *s* — *z*, kedar se veže z drugim sklonom (*s* hriba, *z* gore; *s* konja, *z* osla), pač ne more biti napak, če se piše tudi z ravno tistim sklonom (*raz* hriba, *raz* strehe, *raz* konja na osla in *raz* oslice na kobilu)!

U. Morebiti je nektere zmotilo, ker drugi in četerti sklon ima tolikrat v nsl. ravno tisto obliko (*raz* njega, *raz* konja), da so jeli pisati drugi sklon nam. toživnika? Ali sedaj, kakor kaže, bo ostalo oboje v slovenskem slovstvu. Sej *s* ali *z*, *razun* — *razen* ali *razven* tudi tisti sklon zahteva.

T. Da bi nekterim sostavam se perve čerki bile odbrusile, in da bi *spreti*, *stegniti*, *stergati*, *strupiti* se rabilo namesto *razspreti*, *razstegniti*, *razstergati*, *razstrupiti*, — tega ne verjamem, ker ima *s* — *z* ravno tisti pomen, in po tem takem tudi ravno tiste pravice, ktere ima *raz* z rodivnikom samostojno ali pa v sostavi z drugimi besedami.

V.

U. Razum je intellectus, *um* zlasti mens; kako je pa to, da se med ljudstvom tolikrat sliši *vum*, *vumen*?

T. Ker Slovenec v začetku nima rad samoglasnikov, torej posebno po zahodnjih krajih takim besedam rad prideva kak soglasnik *j* ali *v*, p.: jaz stsl. az', jagnje latinsk. agnus, jelen n. elen, jeden n. eden, jigla ali jegla n. igla, jigra n. igra, voje n. oje, vokno, vosa, vud, vuk n. okno, osa, ud, uk; celo pri tujkah p. jerbati ali verbati (erben), jerperge (Herberge), jesih (Essig), Jeva (Eva). Tako izgovarja Goreneec raji *vum*, *vumen*, *jiskati* ali *jeskati* n. *um*, *umen*, *iskati*, kakor izrekuje Doleneec, in kakor piše nekdanji Slovenec, sedanji Serbljanin i. t. d.

U. Po tem je tudi prav, da pišemo sploh *um*, *umen*, *iskati*, ker v pisanji velja edinost; v glagolu je pa še ni,

ker zdaj se bere *umím, razumím, razumíjo* in *umem, razumem, razumejo*, sem *razumel* in *razumil*.

T. Omenjeni glagol se šteje v novoslovensčini po sedanji obliki lahko v III. in v IV. red, in po tém se ravna tudi pomen; glasi se ali *uméti, umém* (*intelligo*), ali pa *úmiti umím* (*illustro*), in tako v vsih sostavah in naklonih (*umeti* verstehen, *úmiti* *zúmiti* abrichten, — *razumiti* koga einem etwas begreiflich machen).

U. Zdaj vem, kdaj mi je pisati *razumem, eš, ejo*, in kdaj *razumím, iš, ijo*, i. t. d. Ali časi se bere *umem, umeš, ume*, časi pa *umejem, umeješ, umeje* — kako pa je to?

T. Kdor hoče sedanja slovensčino *umeti*, je treba, da *razumé* kolikor že nekdanjo. Mnogi so jeli res pridno se pečati s staroslovensčino, in tako se nam je marsiktera stara oblika spet prikazala v pisanji, dasiravno se je bila zgubila v govorjenji. Stara slovensčina je pregibala veliko glagolov v III. redu pa v 1. razredu (*bogateti* — *ejû, eješ* . . *želéti* — *ejû, eješ* i. t. d.), katerim se je obrusila in skercila že zgodaj prvotna sedanjikova oblika *ejû* ali *ejem*, tako da se zdaj skoz in skoz le v 2. razredu spregajo (*bogatím, iš* . . *želim, iš* i. t. d.). Le petero glagolov je še ostalo v 1. razredu III. verste (*šteti* — *štejem, smeti* — *smem* (*smejem*), *speti* — *spem* (*spejem*), *umeti* — *umem* (*umejem*) in *imeti* — *imam*. Kakor se je celo spremenil poslednji, tako se je pozabila skorej popolnoma oblika *smejem, spejem* in *umejem*, in kakor uni, zlasti začinjavni glagoli, sega ali silí že tudi glagol *umeti* — *umem* v 2. razred *umeti* — *umím, umíš* . . 3. mn. *umé* nam. *umejo*, kakor *bogaté, želé* n. *bogátijo, želijo* (cf. čes. *uměti* v sed. č. *umím, iš, í, ime, íte, ějí*; serb. - hrov. *smiem, umijem, razumijem*, v 3. množ. osebi: *smiju, umiju, razumiju*).

U. Da ne preskoči popolnoma v 2. razred, ali čem tedaj pisati *umejem, -eš, -e*?

T. Ker bi se a) *smejem* in *umijem* na dve plati lahko obernilo, ker b) *umejem* morda nikjer med Slovenci ni znana, ker c) rabijo tudi drugi Slovani *umem*; smemo tudi mi ostati pri navadni obliki *umem, smem, spem*.

U. Ali ni oblika, *umeti, umem* ga (*ich* verstehe ihn) in *úmiti, umím* ga (*ich* richte ihn ab) le slovenska novota?

T. V serbskem ima že Vuk ta razloček, torej ga smemo ohraniti tudi mi, ker nam je časi prav koristen in celo potre-

ben. — Drugače pa je s tem, kar se bere v Novic. l. 1861.: „Za nemško besedo „Begriff“, ki se po starem imenuje slovenski: „zapopadek“, so nekteri, čuteč okornost te besede, po nemškem narejene, začeli rabiti besedo: zaumen, ktera bo pa težko jezikoznancu po vseči. Če je tisti, komur se je prvemu beseda zaumen priljubila, mislil na koreniko: *um*, torej na neki glagol: zaumeti, imela bi po vsakem glasiti: zaum ali pa zaumek. Če je pa beseda prav vlita, mora izhajati iz glagola: zaumeniti (kakor pomen od pomeniti), kterege pa ni in biti ne more, ker slovenski jezik teh dveh predlogov (*za* in *u*) pri glagolih skup ne déva, kajti edini glagol te podobe zavdati se ne da zagovarjati po primeru drugih slovanskih narečij. Besede zaumen bi se torej po moji misli bilo ogibati (M).“.

VI.

U. Zapopasti (begreifen) in zastopiti (verstehen) — ali nista to prav kranjska glagola?

T. Ali, — ker v tem pomenu (begreifen t. j. mit dem Verstande) ju nima ne staroslovensčina ne drugo slovanstvo; novoslovensčina ji je pa že zgodaj skovala po nemsčini. Bere se tudi v hrovaškem in serbskem zapopasti, zapopadati (ergreifen, ertappen; nicht loslassen mit Geschwätz). Sploh znana pa je popastiprehendere (fassen, ergreifen).

U. Popade se z zobmi in zapopade, zastopi pa z ного, kakor prav piše Metelko: „Prav za prav se z nogami zastopi, ne z glavo; hišo zastopijo, kadar koga love, da jim ne uide“.

T. Res je to; ali vendar, da tako rečem, vnanjih ali telesnih besedi se ne smemo in ne moremo celo znebiti za notranje ali duhovne pomene, dokler nismo zgoli duhovi. V vseh jezikih ravnaajo tako, in nekdanj so mimo sedaj še vse bolj tvarinske imena ali znamke dajali celo duhovskim močem in rečem.

U. Pa zdaj hoče marsikteri več zastopiti z ного, kakor so nekdanj razumeli z glavo!

T. Sej pa tudi res marsikteri več zastopi z ного, in več popade in zapopade z zobmi ali s predolgim jezikom, kakor pa z umom ali z glavo.

U. Kdaj in kako smem torej rabiti una zlasti kranjska glagola?

T. Iz poprejšnjega razvidiš, da se intelligere (begreifen t. j. mit dem Verstande) dobro slovenski reče: umeti, razumeti; za popasti (zapopad, zapopadek Inbegriff, Inhalt) je sicer Markova beseda, ktere se je ogibati, pa težko ogniti. — Zastopiti je prav za prav vertreten t. j. in den Weg treten, navadno (gemeinhin, pravi Murko) verstehen, auffassen. Pa že Dalmatin je pisal zastop, a Verstand, zastopiti, zastopen, zastopnost, in Marko Pohlin zastopnu (intelligibilter)!

U. Zastopi menda tisti, kteri ima široke podplate in kaj zemlje ali dobre tla, da terdo stoji in postopa! Naši novičarji kej pogostno pisarijo od zastopnikov, ki znajo zastopiti in zastopati, in sedanji čas imamo dokaj zastopnikov v srenjskih, mestnih, deželnih, državnih zborih, da smo skorej vsi v stopah, in se nam godí kakor prosu, iz kterega ima biti pšeno in po tem kaša — otročja paša!

T. V tem pomenu je pa že v stsl. zastûp' tutela, opitulatio, zastûpiti -ati -ovati opitulari, defendere, zastûpnik' propugnator, zastûpnica patrona; v rus. tudi žensk. spola zastûpa; čes. zastoupiti -ovati koho, zastupce — itel — ovatel (Repräsentant; Anwalt); v serb. - hrov. zastupiti, zastupati koga v ravno tem smislu. Torej se prav piše tudi v novoslovensčini zastopnik; beseda ni napačna.

U. Beseda zastopnik res ni napačna, ali marsiktera oseba, kteri pravijo zastopnik, je napačna, in da naši zastopniki tudi postopajo, in časi še hudo postopajo, je sim ter tje pisarica in govorica. In to je tudi napaka in postopanje je gerda, pa še naglavna napaka, dasiravno sem nedavno bral, da temu in temu človeku bo njegovo zmerno in krotko postopanje brez dvoma ali gotovo koristilo!

T. Bolehnemu človeku zmerno pa krotko postopanje res tudi utegne koristiti zlasti pod milim nebom, v zdravem zraku; in le v tem smislu je v stsl. postûpiti -ati procedere in postûp' gressus, in enako v vseh sedanjih slovanskih jezicih. Postopati t. j.: vorgehen, verfahren, in postopanje t. j. der Vorgang, das Verfahren — v tem pomenu so si jo pa skovali novejši čas nekteri hrovaški pisatelji in iz njih spisov so jo pobrali nekteri slovenski Hrovatje, da zdaj postopajo nam. delajo, ravnaajo, in postopanje jim je djanje, ravnanje, ravnavna, početje, počenjanje, delanje i. t. d.

VII.

U. Iskaje — smo djali nekaj — je narečaj (gerundium), zdaj pa — kar smo bolj učeni — pravimo, da je prislovni deležnik v tvorni obliki! Kako se pa nareja, ker se bere časi kažé, pišé, mažé, deržaje, ležaje, slišaje, časi pa slišé, ležé, deržé, mazaje, pisaje, kazaje, iskaje?

T. Dokler smo bili bolj priprosti, smo djali, da se obrazuje iz nedoločivnika tako, da se *-ti* preverže v *-je* pri glagolih pete in šeste oblike, p. delati — delaje, igrati — igraje, gospodovati — gospodovaje; pri vseh družih glagolih se spreminja *-em* ali *-im* sedanjega časa v *-e*, p. stati, stojim — stojé, molčati, molčim — molčé, grem (n. gredem) — gredé, sedeti, sedim — sedé, klečati, klečim — klečé itd. Zdaj, kar smo bolj prebrisani, pa učimo, da je pripona prislovnega deležnika *é* pri glagolih vseh verst, *je* pri glagolih poslednjih dveh verst, p. del-*a-je*, ber-*é*, nos-*é*, in celo kažé, pišé, mažé iz mazati, mažem (V, 2.).

U. V ravno tej versti ima pri drugem razredu Janežič tole: „Spomina vredno je tudi, da obrazijo v novi slovenščini ti in malo da ne vsi glagoli tega razreda svoje deležnike sedanjega časa rajši v 1. razredu V. verste, n. pr. dihaje — dihajoč; dremaje — dremajoč; gibaje — gibajoč nam.: dišé — dišóč; dremljé — dremljóč; giblje — gibljóč“.

T. Iz tega sprevidiš, da pišejo eni kažé, mažé, pišé, ker se ravna po naj novejšem pravilu, da je deležnikova pripona pri glagolih vseh verst tudi samo *e*, eni pa pišejo deržaje, ležaje, slišaje, ker glagolskih redov ali verst dobro ne znajo. Deržati, ležati, slišati — so glagoli iz III. 2, torej deržim — é, ležim — é, slišim — é; slušati, kazati, pisati, mazati — pa so iz V. verste, torej bolj prav slušaje, kazaje, pisaje, iskaje (ne pa: išéé — išóéé!).

U. Prijetnije mi je poprejšnje priprosto pravilo, in po njem se hočem ravnati, ker je navadno tudi v vsakdanjem govorjenji. — Zakaj pa je: razuma iskaje — z rodivnikom?

T. Ker se iskati šteje med glagole, ki vladajo rodivni sklon. Od teh piše Janežič §. 317: „V rodivnik devajo svoj dopolnek ali predmet (objekt): d) glagoli, ki pomenjajo kako željo ali zahtevanje, potrebo ali pomanjkanje, skerb ali deležnost, sosebno: iskati, čakati, želeti, upati, hoteti, potrebovati, manjkati, stradati, grešati itd.“

Še boljše in sicer doslej, kar vem, najboljše ima to Metelko povedano z naslednjimi besedami: 4) Wenn sich die Verba, ihrem Begriffe nach, den Intransitiven (Neutris) nähern, und den Gegenstand gleichsam nur berühren, indem ihre Wirkung mehr in dem Subjecte bleibt, und nicht den ganzen Gegenstand umfasst und ergreift, wie andere Transitiva, deren physische Wirkung auf die leidende Sache übergeht. Hieher gehören die Verba, die ein Verlangen, ein inneres Streben, oder sonst eine Wirkung des Gemüthes bezeichnen, wie: upati, gledati, . . . želeti, pozabiti, pogrešiti, čakati, iskati i. t. d. (vid. str. 244.)

U. Prav dobro je od te reči l. 1862 pisal Ladislav (v gimnaz. letn. „slovenski genitiv“), kjer pravi: „Genitiv pri glagolih zahtevnih ali želivnih (des Strebens). Glagoli, ki izrazujejo subjektive želje, da se udeleži reči, ali da sploh stopi ž njo v kako bližje razmero, imajo genitiv tiste zahtevane reči, taki so: Iskala vedno v tem sem svoje slave. Iskal sem sveta pri vsih pravoznancih. Takrat glejmo nad oblake, tam miru, pomoči išimo. On iše veselja za denarje i. t. d.“

T. Meni ste ondi prav všeč tiste dve opombi zastran glagolov pozabiti, pogrešiti, čakati, pričakovati: „a) Pozabiti zahteva genitiv, kader pomeni, reč zanemariti, jo iz misli izpustiti, ne porajtati na-njo, kakor v stavkih gor navedenih, ali: „Pozabil je svoje nesreče“, to je, se ne zmeni zanjo. Drugače je stavek: Fant je kapo v šoli pozabil (aus Vergessenheit zurück gelassen); fant je že spet vero pozabil (se je ne more spomniti). V takih stavkih glagol objekta celo nič ne zadeva, in tu je accusativ. Ravno tako pogrešiti, post.: Na kamnu sem ruto pogrešil (sem jo pustil). Drugače: Dalje gredé sem rute pogrešil (se spomnim, da je nimam). Otroci matere pogrešajo, to je, na njo mislijo pa je nimajo. — b) Pri čakati, pričakovati je ločiti med pomenom, genitiv ima le ondi, kjer izrazuje želje. Drugače je v primerljajih, kot: Veselje ki čaka izvoljene. Tu nišo želje, ampak čakati pomeni: Je pripravljeno za-nje, ima veljavo, kakor lat. manet, torej zahteva accusativ. — Ravno tako je razločno: Česa pričakujete od nas? (želja); in pa: Kaj Bog pričakuje od nas? (Bog nima ničesar od nas želeti, kar pričakuje, je njegova pravica in naša dolžnost). Torej v prvem stavku genitiv, v drugem accus.“ — Ali se da tudi v iskati razločiti dvojno djanje, notranje in vnanje, in po tem pisati zdaj genitiv zdaj pa accusativ?

VIII.

U. Iskati — ali je povsod znan ta glagol?

T. Kar vem, je v navadi le bolj pri zahodnjih Slovanih, zlasti med Slovenci; iskati svéta, pomoči, denarjev na pòsodo; iskati se (einander suchen, gesucht werden); pri lovcih iskati t. j. slediti; — iskati gem. suchen, stsl. ogerskosloven. verlangen, quaerere, petere, daher išterc, gem. štérc, der da etwas verlangt, der Bettler — pravi Murko; obiskati, poiskati preiskati i. t. d. V českem je jiskati ali jiskáti samo še v pomenu: komu v glavě vši!

U. V tem je tudi med Slovenci naj navadniši: poisči mi poisči — pravijo oče materi ali mati hčeri —, tako me glava serbí!

T. V serbskem pomenu a) petere (verlangen) in b) quaerere (suchen), sicer pišejo raji tražiti, pitati, starati se i. t. d.; iskati ali biskati koga (legere pediculos); morebiti bi se res tudi v slovenskem dalo ločiti a) notranje djanje (petere, studere, verlangen, zu erlangen streben), pa b) vnanje (quaerere, suchen, aufsuchen)?

U. Kako je v staroslovenskem?

T. Iskati (iskù et istù, išteši, raro iskajù, iskaješi) česo quaerere; perscrutari; izco fris. ahd. eiscôn nhd. heischen lit. ješkoti let. êskat e scr. i — piše Miklosič.

U. Ali ima staroslovensčina tudi glagol obiskati (besuchen)?

T. V tem pomenu ne; ima le obiskati t. j. scrutari; tangere, palpare. Tudi drugi Slovani tega nimajo, obiskati jim je posétiti, posèštati; naš glag. obiskati je narejen po nemškem besuchen. Prav piše o tem Metelko: „posétiti, iterativ posècati (posèšècati) heisst besuchen auch noch im Russischen (vergl. šetati). Wir sagen: bolnika obiskati, der Kroat: bolnika pohoditi, der Serbe: bolnika oblaziti. Wer drückt sich richtiger aus? — So weichen wir von einander ab, wo wir den alten Ausdruck verloren haben“.

IX.

U. Slediti, si djal, se glasi lovcem iskati (suchen), in pes, ki zna dobro slediti (Spürhund), se zove v rusovskem iščejka t. j. iskač, česki slednik ali slidník, čes. polj. serb. tudi vižel, vižle — vižleta (vid. Cigale). Ker je ta glagol

tolikanj imeniten za naše časnikarje, pa se ga nekaj časa skorej ogibajo, pomeniva se torej o njegovi pravi rabi nekoliko.

T. Res se ga ogibajo novičarji posebno od l. 1858, kar je bilo brati v Glasniku: »V razgovoru zastran pravilne rabe doveršivnih in nedoveršivnih glagolov, ki so ga Novice ne sila davno raznesle po slovenskem svetu, bilo je na široko razloženo, da kakor se doveršivni glagoli v naznanivniku (Indicativ) sedanjega časa ne prilegajo pravemu sedanjemu času, tako tudi sedanje-časni naznanivnik nedoveršivnih glagolov ne služi za naznambo prihodnjega časa. Temu pravilu nasproti slovenski časniki radi svoje večje sestavke prekrajajo z opombo »dalje sledi« (continuatio sequitur), »konec sledi« (finis sequitur). Kdor se derži pravega pomena teh besedic, mora liste preobrčati in prebirati, da bi našel, kje nek tiči ta sledeči (sequens, non secuturus) drugi konec sestavka, ali na zadnje se prepriča, da v resnici ne sledi, ampak da menda še le bode sledil. Bolje bi bilo tedaj reči: »na dalje drugikrat, na dalje prihodnjič, drugikrat kaj več, dalje pride, ali (k večemu) bo sledilo«. Tako nahajamo v Slovenskem Romarju prav: »drugo leto na dalje«. K temu ima spodej opombico: Nemcu služi »Fortsetzung folgt« für »wird folgen«, kakor se pravi: »Der Vater folgt dir binnen drei Tagen nach« namesto — »wird folgen«. Nемеc pa govori takó, záto ker nima glagolov veršivnih in doveršivnih, kakor Slovenec«. (M. C.)

Koj v naslednjem listu se bere: »V zadnjem »Glasniku« je bil opomnil gospod M. C., da naši časniki napek tergajo sestavke z opombami: »dalje sledi« in da to ni prav. Jaz tudi ravno tako sođim; le toliko bi še pristavil, da je slovenskim pisateljem glagol: »slediti« verstnik glagolu: »terjati«, ker v obeh enako radi nemčújejo«. »Slediti«, kolikor je meni znano, pri nas nema družega pomena, kakor: »spüren«, pa ne »folgen«. Samo besedice: »poslednji, poslednjič, naposled, (naslednji)«, imajo nekoliko v sebi tiste misli, ki je v nemškem glagolu: »folgen«. Tedaj ni prav: »koze so se vernile, kamor jim J. ni mogel vedno slediti«; t. j. wohin ihnen J. nicht immer folgen konnten. Reči bi se imelo: »kamor J. ni mogel vselej za njimi«. Dalje beremo: »reče in pade pred kupcom na tla, in midva slediva njegovemu izgledu« — wir zwei folgten seinem Beispiele. Slovenski bi bilo: »pade pred kupcom na tla, midva pa ravno tako«. (F. Levstik.)

In str. 619 je tole: Slediti. Zastran »dalje sledi« naj povem še to, da neki kmet, ki je prvič bral neke slovenske novice, ni umel, kaj je to: »dalje sledi« — očitno znamenje, da to ni prav po naše, čeravno ste obe besedi domači.

U. In po vsem tem še ti vedno pisariš: »dalje sledi, konec sledi!« Ali ne veš, da se to pravi: vozu narodne omike kolesa zavirati? In če se godí to na zelenem drevesu, kaj se bode godilo ondaj — na drugem?

T. Godí se res na zelenem drevesu — Slovanom sploh, da se jim voz narodne omike zavira, in da se tudi v tem le malo vjemajo. Tako pišejo p. hrov. serb.: dalje — konac,

dalje drugiput, dalje će sliediti ali sliedit će dalje, konac sledi ali će sliediti; rus. dalje bude, prodolženie, do sledujuščago Nr. 2; slovašk. dokončenie, pokračovanie ali pokračovanie nasleduje; čes. pokračovani (krak — korak t. j. Fortschreitung, Fortsetzung) in dokončeni; serb. ali vendsk. prihodnje skončenje; sloven. dalje sledi, nasleduje, pride i. t. d.

U. Iz vsega tega je viditi, da se drugim Slovanom nič bolje ne godi. — Kaj mi torej svetuješ, in kaj misliš storiti v prihodnje ti, da ne bom „tepen s starim kopitom“ jaz, in da tebi ne porekó, da ti maha „kita“ do križa?!

T. Nočem preiskovati, ali je vse res, kar sva brala poprej, ali ne; to pa rečem, da pomeni glagol sléditi (sledovati, na-po-sledovati) 1) v staroslovenskem a) investigare, b) sequi (sledovanije consecutio, po sledovanju ordine, sléd' vestigium, i. t. d. v' sled, iti — hoditi v' ali po slédu sequi — Mikl.); 2) tudi v družih slovanskih jezikih; 3) ravno tako v novoslovenskem (sled, a ali ú Spur, Folge; nasledovati komu in koga — Metelko; komu, koga in za kom — Murko v pomenu spüren, folgen, nachfolgen, nachahmen); 4) da smo zložno napredovaje tudi Slovenci nekterim besedam vsled novih reči pomen razširili; 5) da iz bistva doveršnih in nedoveršnih glagolov sledi, da gre po vseh časih in naklonih terpeče, nedoveršeno djanje ali stanje (jaz rečem: tudi pisanje) sploh z nedoveršnimi glagoli dopovedovati — Janežič §. 387; in če vse to nič ne zdá, povem naposled, 6) da na -i v „dalje ali konec sledi“ naglaska ne devam, ter rabim glagol slediti v prav slovenskem in sicer ožjem pomenu (spüren, suchen). Ali torej nemčujem ali slovenčujem?

U. O ti zeléno drevo — kaj ti poveš?! Torej — kakor pes zajca sledi ali lesico, in gre po sledu ali za sledom, tako bravec ali, če raji čuješ, čitatelj moj! slédi dalje spis ali sestavek, ki te mika, v tej ali drugi knjigi, v tem ali prihodnjem, naslednjem in poslednjem listu, dokler ga dobiš dalje ali konec sam, kakor pes zajca, lesico ali celo medveda! — Ker je tedaj a) velevnik ali velevni naklon že po svojem bistvu prihodnjega pomena, ker se imá djanje, ki ga velevala, še le zgoditi ali dopolniti, in b), ker se nemški „man“ tolikrat lahko sloveni z drugo edinjo osebo, in c) ker nam oblika 2. osebe služi tudi za 1. in 3., ondaj — o človek! bodi si kterikoli (jaz, ti ali no), slédi po pismu, po časniku ali po bukvah dalje, slédi

konec, kakor sledi pes zajca, in novičarji in časnikarji slovenski, nikar se ne anajte pisati ili tiskati kadar koli je treba: „dalje — konec, dalje ali konec sledi ali sledi dalje — konec“!

X.

U. Pitati — pišejo Serbi raji kot iskati, kadar pomeni prašati, preiskovati? Pri nas pitajo picke pa packe!

T. Tudi tebe so pitali mati, dokler se nisi mogel sam, še dete in otrok.

U. Sedaj pa nas učence pitajo učeniški. „Prihodnjič vas bodem pital“, nam je napovedal nekdanj slovenski učitelj. „To bomo debeli“, smo se smejali mladenčiči med seboj.

T. Ker ste si mislili besedo le v slovenskem jeziku; pa še v tem, zlasti po vzhodnjih ali jutrovih stranah, je znana v pomenu prašati, iskati, preiskovati, kakor pri bratih naših Slovanih.

U. Kaj pomeni torej bratom Slovanom pitati?

T. Kar je pomenilo v stsl., toda z različno pisavo, ktere v novoslovenskem zaznamnjati ne moremo: 1) pitati t. j. alere, educare, pitanije alimonia, lautitiae, pitavec' pitatelj' nutriens nutritor, pitom' saginatus, pitomik' pitomec' alumnus, pišta (piča) cibus, pabulum; pitati se luxuriari, deliciari; nsl. pitati saginare, gr. *παισθαι* lat. pascere, pa-bulum, pas-tor, goth. fōdjan, ahd. fuotan mhd. feizt pinguis itd.; — 2) pytati (pijtati) t. j. quaerere, scrutari, interrogare, pitanije (sloves'noe) quaestio, investigatio, ispyt' perscrutatio, ispytati — avati — ovati inquirere, studioso percontari — de gr. *πυθ*: *πυθάνεσθαι* — vid. Miklosič.

U. Zdaj vidim, da smo bili tedaj še premalo pitani, ko smo se posmehovali svojemu slovanskemu učitelju.

T. Po Štajerskem pravijo tudi pitati ali prašati, po Koroškem in gorenjem Kranjskem barati, pobarati; v serbskem je 1) pitati nutrire, colere, in pitom a) cicur, domesticus, mansuctus p. golob, b) cultus p. pitoma zemlja terra culta, 2) pitati a) rogo, interrogo, b) peto, pitati se p. za zdravlje salutare; v ruskem pitat' (nähren, hegen) in pytat' (probiren, foltern), pytka (peinliche Frage, Folter); v českem pitati (nähren, füttern, mästen) in pytati (fragen, bitten, suchen) pa tudi ptati (ptám, áš, á, imp. ptej), ptavy (fragend, frage-

weise), pytač (Forscher) itd. Vjema se v prvem pomenu s pitu scr. cibus, goth. fôdjan, nem. füttern, v drugem pa z lat. p eto (bito) petere, goth. bidjan, nem. nekđaj pittan, sedaj pa bitten.

U. Nas učence vendar dostikrat pitajo prav po rusovski.

T. Kaj pa še! Le nikar si ne domišljuj, da je učence to, kar mučenec; temuč misli si, kadar koli te pitajo učeniški, da te prašajo po nemški (bitten, bittweise), in govôri in ravnaj tudi ti vselej po slovanski pitomice (pitano ali pitomo), kakor se olikancu spodobi.

XI.

U. Prašamo — sploh Slovenci, barajo — Gorenci in Korošci; kaj pa sicer Slovani, ali znajo prašati in barati?

T. Barati celo ne znajo, prašati nekteri; pa vendar, kakor je nam Slovincem nenavadna beseda pitati (interrogare), tako neznana je skorej Slovanom naša prašati, vprašati, popraševati itd. Prašati, vprašati je v V. redu iz IV. prositi, vprositi, in v strsl. prositi petere, quaerere (lat. precari, procus goth. fraihnan ahd. frâgên lit. prašiti let. prasit.) in v'prositi v'prašati interrogare, v'prošenije in v'prašanije interrogatio, quaestio, kakor v novoslovenskem.

U. Po tem takem smo pa tudi Slovenci pitani ali olikani dokaj, ker prosé prašamo in prašaje prosimo, in se nam tega ni treba učiti še le od Nemcev! — Morebiti veljá to le Gorencem in Korošcem, kateri barajo nam. prašajo ali pitajo, dasiravno so nekteri koj pitani? (cf. barati, po-zabarati in pitati, po-zapitati, prašati, po-zaprašati.)

T. Barati mi je na sumu že zavolj tega, ker je drugi Slovani nimajo, in take besede so večidel tuje.

U. Ali ni barati iz brati legere, quaerere, inquirere, kakor parati iz prati, prašati iz prositi (bitten, betteln), in prosjak ali prošnjak je to, kar brač ali berač ili barač, čes. pytač, žebrač (cf. II. Jezičn. 15.)? Učenec tedaj, kateri je pridno bral in zvesto prebiral, česar se mu je bilo naučiti, tudi zna in žebrá, kadar je baran, da je kej. Se vé, da to od slovensčine ne veljá, ktere sedanji učenci nekaj vedó, malo pa znajo. Le redki so, kateri bi znali svoje reči slovenski lepo žebrati!

T. To pa ni lepo to; ali ne veste, kar je že ranjki

Slomšek pisal: „Kdor ljubi svoj narod, njemu so dragi tudi matere mili glasovi“, in: „Prava vera bodi vam luč, materni jezik bodi vam ključ do narodne omike“. — Zastran tvoje razlage bi pa skorej djal, da je izvorna in bolja mimo teh, kar jih vém doslej, p. iz a) laškega barattare (od tod barantati), b) latin. fari, c) nem. fragen (bar — war — wahr), d) strsl. bajati fabulari, incantare (*j v r*: naj — nar) itd.

U. Vsega tega jest nisem b a r e k (ali na to nisem barik, cupidus, compos, begierig, verlangend, v. Murko) t. j. ne b a r a m po tem. Vendar — zakaj bi Slovenci ne imeli kaj posebnega? Pustimo vsakemu svoje!

XII.

U. *K o j* — dasiravno so nekteri *koj* pitani — sem djal; ali se sme tako govoriti in pisati? Ali je besedica *koj* slovenska in kaj pomeni?

T. Govori se posebno po gorenjih ali zahodnjih krajih slovenstva, kjer se govori tudi *barati*, in kakor si rekel prej, da pustimo vsakemu svoje, tako je pisal nekdo že pred 20 leti od te besedice prav vneto tole: »Bere se, de nekterim beseda „*koj*“ ne dopade, ker se le samo pri Gorencih sliši. Zdi se mi, de je zatorej tudi iz Novic zginila. Jez pa pravim: kdo se more prederzniti, besedo iz slavjanskiga slovarja pahniti, ktera se tako dobro in krepko slovensko izreče? Nej me pa prepriča, če kdo more, de „*koj*“ ni slovenska beseda! Ko bi v »Novicah« sméli za besede in zreke potegovati se, bi lahkó kaj več od te besedice govorili. Kér nam pa to pripušeno ni, le tole rečem: Če hočemo dobro slovensko govoriti, moramo skerbno paziti, de je beseda živa slovenska beseda (Tudi mi smo edinih misel. Vredn.), ne pa kje de domuje; zató mislim, de bi práv bilo, ko bi vsaka beseda, ktera pozabljena ali zaveržena le v kakim samótnim slovenskim kotu tičí, na svitlobo Novic permahala, de se prevdari, ali je slovenska ali ne — in če je dobro slovenska, de se občinskim slavjanskim besedam vverství. Jez nisim Gorenc, kakor morebiti kdo misli, ampak Dolenc: domačija pa ne brani, za Slovenšino se potegniti. Nej tedaj čversta besedica „*koj*“ le živi, in občeno - slovenska bode! (J. Grahek, v Nov. 1845.) — In to se tudi spolnuje; piše se zdaj sploh v slovenskih knjigah, in znana je vsem Slovincem.

U. Ali je pa res slovenska? Kako se razlaga?

T. Zdelo se mi je, da je besedica *koj* iz *po-koj* (ohne Verzug, alsogleich); toda Murko mi je dal druge misli, ker piše *koj* pa tudi *tkòj* (sogleich, eilig, stracks) p. *tkòj* vse pozabi. To kaže, da je iz tkati — tikati (tangere) izpeljevati kakor tik, tikoma (knapp, ganz gleich), priča nam. pritča iz pri

in tikati, torej tudi v-pričo (coram), in morebiti celo hrov, taki?

U. Jaz pa sem rekel: „*koj*“ pitani, kakor pravi Dolenec: „*precej*“, ali dokaj, mnogo.

T. Res pravijo po Dolenskem nam. *koj* le *prec*, *preci*, *precé* ali *precej*, in *precej* jim pomeni a) sogleich, auf der Stelle, kar zaznamnja tudi *zdajci* (vid. Metelko), b) pa viel, ziemlich viel p. *precej* ljudi je bilo itd. Ali se da morebiti iz tiste korenine razložiti, in ali se sme rabiti *koj* tudi v poslednjem smislu, ne vem (cf. tkij — kij — tukej, kuj — koj, kej, *precej*).

U. Kakor za *koj*, tako se je potegoval nedavno P. Ladislav za besedico *zdajci*: »Še imam eno besedo, ki je ni med ljudmi (kolikor jez vem), in tudi pri pisateljih ne, pa je škoda za njo, stari pisatelji so jo rabili pogosto in dobro. Namreč: »*zdajci*«. Nahaja se sèm ter tje ta beseda, toda vselej v pomenu sedaj, to pa ni prav, ker ste dve različni besedi . . . Pomen besede *zdajci* je lih tisti, kakor grški *ἐνθὺς, ἐνθέως* . . . Kakor Grki pri particip. aor. *ἐνθὺς*, tako so rabili naši predniki *zdajci* pri glag. dovr. brez ozira na preteklost ali sedanost ondi, kjer so hteli povedati, da je nastopilo drugo djanje, torej ko je dovršeno prvo; rabil ga je Trubar, posebno rad in kaj umetno Japel: *zdajci* ali *zdaici* (statim, continuo, confestim), kjer ima Gollm. ali *koj* ali pa *precej*. (Novic. 1863.)

T. Kar imajo stari dobrega, pravi Ladislav dalje, moramo hraniti, da se nam ne pogubi, da pojdemo naprej!

XIII.

U. V vsem svojem djanji. — Kako se ves sklanja in kako se razloči ves pa cel, od tega sva se že menila (vid. I, 26. II, 9.). — Posebno oblast ima svoj v slovenskem jeziku, da morebiti v nobenem drugem ne tolike. Ali mu je niso slovníčarji nekoliko preveč priklonili?

T. Res stara je pravda zastran se in svoj, že iz Maksimove dobe (1512 — 1556); in kakor je nekdanj Maksim o staroslovensčini ruskim kazateljcem rekal kazitelji, tako je očital še Metelko o novoslovensčini slovenskim pisateljcem: »In mehreren krainischen Büchern stehen beynah immer die Possessiva *moj, tvoj, naš*, vaš für *svoj*, weil sich die Uebersetzer allmählich an die Syntax derjenigen Sprachen, aus denen sie übersetzten, gewöhnten. Vater unser bethet man gewöhnlich: kakor tudi mi odpuscámo našim dolžnikom, für *svojim*, wie auch wir vergeben unsern Schuldnern (pag. 227)«.

U. Sedaj pač že sploh molimo: „*svojim*“, kakor nam kažejo nove knjige slovenske in nas učijo mladi slovini duhovski, svesti si nekdanje napake. — Da se pa v tem drugej ne pregrešim, ktere vodila so mi torej spolnovati?

T. Prav dobro je pojasnil to reč Janežič (§. 379), ki se tako glasi: „Kar veljá o osebno-povračavnem zaimku (§. 375), to veljá tudi o svojivno-povračavnem svoj, svoja, svoje, stoji vselej namesto drugih svojivnih zaimkov: a) kedar se na osebek ravno tistega stavka nanaša, naj-si stoji osebek v imenovavniku ali v kakem drugem sklonu; b) v mnogih prigovorih brez izrečnega osebka, v pomenu lat. *suus*, nemšk. *eigen* n. pr. Svoja glava svoj svet; svoja roka svoj gospod; sin moj um svoj.

Če se pa nemški „*sein* — *ihr*“ ne nanaša na osebek tistega stavka, ampak le na kako drugo besedo v tem istem ali drugem stavku, tedaj nam rabijo vselej svojivniki: *njegov*, *njen* (*nje*), *njun* (*nju*) ali *njihov* (*njih*), kakoršnega spola ali števila je beseda, na katero se ozira“.

U. »Nemški *mein*, *dein* itd. sloveni se v prvem primeru, piše ondi v opombi, vendar z zaimki: *moj*, *tvoj* i. t. d., kedar je govorjenje o kaki splošnji reči, t. j. kedar je osebkov pomen ozi, kakor pomen svojivnega zaimka, n. pr. Pojdimo v našo cerkev. — Molimo za našega papeža, — za našega cesarja i. t. d.; v sprotnem govoru pa je vendar spet povračavni svoj na svojem mestu, n. pr. Če nočete v našo cerkev, pa v svojo idite«.

T. „Mina p. je služila pri starših gospé Otokarice, „nahm ihre Kleidung“ — slov. se reče lahko: svojo ali njeno ali njihovo (*njih*) obleko, in pobegne“. Kar je v nemškem *dvomno*, je v slovenskem *določno*, in reče se *svojo*, kadar je obleka bila njena t. j. *dekliná*, *njeno* t. j. *gospé Otokarice*, *njih* ali *njihovo* t. j. *staršev*.

Teže je pravo zadeti pri glagolih: *dovolim*, *pustim*, *dam*, *rečem*, *zapovém*, *ukažem* i. t. d. z nedoločnikom, kateri vlada svoj sklon s kakim svojivnim zaimkom. Tedaj je treba glagola razstaviti in stavka opisati z *da*, in koj se pokaže pravi zaimek, p. kdaj mi je reči: *dovoli* mi razodeti *tvoje* ali *svoje* dela, *pustite* ga iti k vašemu ali *svojemu* očetu, *daj* mi doseči plačilo *tvojega* ali *svojega* zasluženja, *recite* (*zapovejte*, *ukažite*) mu spraviti vaše ali *svoje* blago t. j. *recite*, *dá* spravi vaše ali *svoje* blago i. t. d. (cf. Met. str. 227. §. 17. 18.). — Res je pa vendar, da v celo starih spisih in knjigah slovenskih se ne bere vselej tako, kakor veléva sedaj slovnica.

U. Ker nekdanj niso imeli gotovih pravil, sedaj jih pa imamo, torej se po njih tudi ravnajmo, kadar koli se vjemajo z jezikovo lastjo!

U. V vsem svojem djanji in nehanji. Lep se mi zdi ta sklep in prijetno mi doni na uho, kadar ga slišim pri očitnih molitvah: „Tebi bódi vedno priporočeno, o Gospod! vse naše djanje in nehanje, naše delo in opravilo, naše življenje in naša smert“. (Nemec moli: „*unser Thun und Lassen, unser Handel und Wandel, unser Leben und Sterben*“). Beseda djanje ima pač širok pomen?

T. Beri najpred, kar je pisal o glagolu djati, deti Levstik v Novicah l. 1858.

U. „Djati, deti“. Gorencu je vse djati, bodi si: „ponere“, bodi si „dicere“, in tako tudi pišemo. Dolenec pa dela razložek: „deto, (denem), dèl, devèno (v zloženih glagolih: „deto“) mu je „ponere“, na pr. „nimam kam deti; kam si del? to je bilo sem devèno; odet, razodet sem; on je do dobrega razdet (zu grunde gerichtet); „sin ga je razdel“. Sliši se tudi: „Jeruzalem so razdjali; Jeruzalem je razdjan“, pa le samo v tem stavku; zato se precej pozná, da je prinesen iz cerkve. „(Djati), — djal, — je: „dicere“. Notranjci tudi pregibljejo „deto“, ali v pomenu „dicere“ v zdanjem času takole: „dém, déš, dé, déva, désta, démo, déste, déjo“. Še nekaj ostankov tega zdanjega časa je v pomenu: „thun“, kakor: „to nič ne dé; to mi težko dé; to mi je težko délo“. Govori se pa tudi užé: „to nič ne déne; to mi težko déne; to mi je težko djalo“, ali gotovo je prvo starje in boljše.

T. Beriva zdaj še to, kar je l. 1853 v Nov. sestavil v kej mični in resnični opombi naš Dav. Terstenjak.

U. „Beseda „krita“, stvarstvo, die Schöpfung, ima koreniko v glagolu „kr“ = creo, creare. Zato izraz „Sanskrita“, popolna, die vollkommene, perfecta, scilicet lingua. Mi smo na nekem drugem mestu rekli, da krita pomeni tudi jezik, in smo primerili slov. besedo reč, ktera ima dvojni pomen: verbum et factum, in smo rekli, da je reč in reka iz edne korenike nastalo. To terdenje ni brez razlogov; to tudi v jezicih drugih najdemo, postavim: for, fari, fatus sum, in facio, facere, factum, — dalje hebrejsko, tabar kar pomeni verbum in factum, staroslovensko vešč = Sache und Rede, nemško: dingen, bedingen = besprechen, in Ding, res, factum; dalje nemško: sagen in Sache, rathen = rēden, in das Gerāthe, slovensko denem, djati = thun in reden: „Jezus je svo-

Jim aposteljnom djal". Tako je tudi verjetno, da Indiancu pomeni „kr, krtas, krta, kertam“ stvorjeno, das Gemachte in pa das Gesprochene. Saj je Bog govoril in bilo je stvarjeno. Po veri Indiancev je stvarjenje emanacia, iztekanje = izrekanje iz ust božjih“. —

T. Iz tega se razvidi, da ima glagol djati — deti prav za prav tri pomene: starosl. 1) dėti (deždû, deždeši in dējû, deješi) ponere, 2) dênûti se se ponere (serb. denuti, slov. deniti) in 3) dējati (dējû, deješi) a) agere, dējati se perfici, dējanije, actio, actus (cf. dej age, dejte agite, dej ga dej, ne dej sine, ne dejte sinite), b) dicere (dėješi li lat. ain' pro aisne); nsl. dėti ponere; po zlu dėti pessumdare habd. dēm dico lex. crell. inf. djati; zdělo incantatio: nota sodl (recte fortasse soděv): glih ali sodl par impar. meg. croat. diti; dim dico; gr. θη lat. di: con-dere; — djati ponere, dicere; dejte pokoro trub. djalina: on je na djalini er ist verzaubert hung. (cf. Met. je zdělo prešel es ist ihm verzaubert worden. pag. 271). — Dėti v sedanj. dēm (ponam) in děj (facio, dico) boh., woraus děj. trub. boh. und dēm. krell. nar. 3. 53., dėješ, dejš, dēj trub., dėje sir. vardeje (vardėti, o-za-dėti), sir. razodej, dēven in razodět. — nadjati se (sperare) aus nadejati se hat nadjam, doch. nadeje ev. tirn. (vid. Mikl.)

U. Kar sem prej djal, da ima beseda djanje, torej tudi glagol djati ali deti, širok pomen, to se pač očitno kaže v tem, kar si mi doslej povedal. V ravno tistem pomenu se sliši po različnih krajih tudi v različni obliki (cf. verdjati in verdėti, razdjati in razdėti, vdjati in vdėti, prizadjati in prizadėti — prizadjal in prizadel, ob glavo djati, nadjati, nadjam, nadejam in nadejem). Mislim tedaj, da se nam ni treba zdaj poprijemati nekdanje oblike dejati — dejanije namesti sedanje že gotove djati — djanje, in morebiti celo tega razločka ni treba v nsl., ki ga ima Janežič v 1) dėti dēm ali dėj (facere), 2) djati, dēm ali dēm (ponere), 3) djati, dēm (dicere).

T. V novi slovensčini se dēm v pomenu „dico“ nikjer, dēm skorej nikjer ne govori v sedanjiku; v nedoločniku in iz njega izhajočih naklonih pa menda povsod. Kakor ste v stsl. zlasti dve obliki v nedoločniku: dėti in dējati, tako ste tudi v česk. a) diti sagen (dīm, diš, dí, dime, dite, ději in dí: i di on und er sagte; Vojtěch mi ději ich heisse Adalbert),

b) dítí (z dějati — děju, minuli čas: děl, dál et d'ál thun, machen, handeln; děj Akt, Funkzion; dějiny pl. die Geschichte) i. t. d.

XV.

T. Čini se mi — pravi Čeh ili Serb, Slovenec pa: zdi se mi, vidi se mi (videor, scheinen).

U. Kako se ti zdi? kaj deš (wie scheint es dir)? Tako se vjema oboje! Pa tudi činiti Slovenec razumé?

T. Kakor se kaže, še predobro, časi v serbskem, časi v ruskem smislu.

U. Kaj će to reči?

T. V serb. pomeni činiti incantare (čarati), ker čini so res incantatae; v rus. je se činiti Umstände, Complimente machen.

U. Ta ruski glagol nam je Slovencem kot nalasč, ker mnogi, da si niso činovnici, dostikrat vendar le činijo in se činijo, da marsikaj tudi učinijo!

T. Mnogi pa delajo prav in res, svesti si lepega česk. pregovora: čiň dobře a právě, neboj se císaře ani krále (handle redlich und fürchte Niemanden), in činiti jim je skorej to, kar deti — djati (thun, handeln, leisten) in čin je djanje (That, Thatsache, Handlung, Art und Weise); od tod način (modus).

U. Da je čin tudi to, kar vrad, vradni stan, sva neki že govorila; in bližnji sosedje vradnike zovejo činovnike.

T. V stsl. je činiti ordinare, čin' ordo (p. čin litije ordo processionis), in činovnik princeps menda zlasti v cerkvenem obziru. Sicer jim je v vzhodnji cerkvi činovnik razun osebe (cerimoniarius) tudi neka obredna knjiga p. činovnik archierejsky pontificale, činy normalia. Kar je trebnik za nižjo, to je činovnik (služebnik) za višjo duhovščino.

U. Da vidi, kar ima činiti pri službi božji; kaže ji torej njeno djanje in nehanje!

XVI.

U. Nehanje — iz glagola nehati, ki se glasi sim ter tje henjati, ter zaznamnja to, kar jenjati.

T. V stsl. ne berem ne tega ne unega. Metelko pravi: „Mit n ist versehen worden jénjati, nachgeben, lassen, von jeti. Die Steyrer und auch die Kroaten sagen henjati, diess

scheint mit *nehati* aufhören (*ne* wäre aus *ne*) in *še-dem, ho-dim*, die nämliche Wurzel zu haben.“

U. Murko ima vse troje: a) *hénjati* p. *dež* je *henjal*, *bolezen* je *henjala*; *henjati* si t. j. *si počiti*, *henjani* *delavci* t. j. *čili* ali *spočiti* *delavci*; *henjávati* (tri *vúre* so *si henjávali*, *vonder* pak *ne henjali*, drei Stunden haben sie mit Ausrasten zugebracht, sich aber doch nicht erholt); b) *jénjati*, *jenjávati*; c) *neháti* ali *néhati* (*ne néha beráčiti*, *komur* se *palica* v *rokah* *ogreje*, die Gewohnheit zu betteln wird nicht leicht unterlassen).

T. Pomljivo je, da se naglasuje navadno *néhati*, *glagolnik* pa večidel *nehánje* p. *djánje* in *nehánje*; v *česk.* *nehati* *koho*, *čeho*, *nechání* i. t. d.

U. Kaj se ti zdí, kako se ima tedaj razlagati?

T. Jarnik piše o tem v opombi k Metelkovi slovnici str.

119 to-le: »Mit den Steyrern und Kroaten sagen auch die Kärntner nur *henjati* nicht *jenjati*. Es ist mit dem bey den Deutschen in Kärnten und Steyer gebräuchlichen *hengen* ein und das nämliche Wort. No so *heng* a *muol*, d. i. nun! so gieb einmal nach, hör auf.

Bey unserer Wortforschung muss Norikums deutsche Sprache auch manchmal zu Rathe gezogen werden. Manchmal haben wir etwas v. ihnen, manchmal sie etwas v. uns aufgenommen. Es sind so manche Wörter, die bey den deutsch gewordenen Slawen aus dem Slawenthume zurückgeblieben sind, diese erhielten mit der Zeit eine deutsche Gestalt, und wanderten mittlerweile wieder zu den Slawen. Wie wäre es, wenn nun mit *henjati* das Nämliche geschehen wäre? Wenn wir bey diesem Worte die slawische Wurzel *kon* zur Basis nehmen wollten, so konnten die alten Karantener das einfache Wort *konjati* besessen haben, wie in Kärnten das zusammengesetzte *dokonjati* noch lebt. Der Uebergang des *k* in den verwandten Laut *h*, *ch* ist sehr natürlich und ungezwungen, ferner ist das *nj* für den Deutschen ein *ng*, und so konnte *hengen* im deutschen Munde für das slaw. *konjati* entstanden, und in dieser Gestalt wieder zu den Slowenen zurückgekehret seyn. Und so könnten wir das *henjati* in einem Wurzelwörterbuche unter die *radix kon* bringen (MS.)«.

U. Zdaj še ne vém, kaj se zdí tebi, kako se ima razlagati *nehati* in *nehanje*?

T. *Nehati* iz a) *ne-hodim*; b) *namesti henati*, *henjati*, *kakor mogila* *nam. gomila* i. t. d.; c) *jenjati* — *h nam j*; d) *nemšk. hengen*; e) *slov. konati*, *konjati* (cf. *slov. konj* in *ahd. hengist*); in f) *iz hrov. nehajati* t. j. *ne marati* (cf. *neháti*, in *Met. ne-hodim*; *nehajstvo Indifferentismus*).

T. Isče razuma tudi v pisanji. — Zastran isče gl. Truber, Dalmatin, Krel, Kastelec Matija (1678), Janez K. Vipavski (1691) i. t. d., in prim. I. Jezičn. 16. — Zanimiva pa je v slovenskem besedica tudi.

U. Kakor pa — je skorej vsaka tretja besedica tudi mnogim Slovincem, tako da bi jih smeli imenovati tudarje, kakor so se neki vladniki imenovali Tudorji!

T. Prav slovenska posebnica je, ker je ni sicer v slovanskih pisanjih. Metelko jo ima str. 156: tudi auch, otudi kurz früher, — in str. 44: doba Zeitpunkt v. -di in otudi zuvor. V stsl. je samo to et, etiam, tu pa ibi. Godí se nam Slovincem kakor Latincem z et — etiam, in starim Slovenom z i - i, tolikrat rabimo zdaj tudi v obeh pomenih (et — etiam). — Beri pa, kar piše v Novicah 1863 Josip Novak od besedice otudi!

U. „Atüdi (otudi) = unlängst, vor kurzer Zeit. Vprašal sem enkrat slavnega pokojnika gosp. Metelko-ta, kako bi se lepo slovenski reklo „možnar“, ker pri vsakem popisu kake slovesnosti „možnarji pokajo“? Odgovor: kakor pravimo zvonec od „zvon“, tako smemo reči: topec od „top“. Čul sem pa na Dolenskem drugo besedo, namreč: „akovnik (okovnik) od okovati, ker so bili prvi možnarji gotovo iz lesa in okovani, kakor turški topovi. — To, če tudi ne popisovavcem svečanosti, vendar kakemu leksikografu. — Beseda „otudi“ je staroslovenska. V tistem kraju (na Krki in v okolici, tudi v ribniški dolini), kjer je ta beseda še živa, nahaja se tudi staroslovenski genitiv. Na pr.: pet rakii, šest goldinarii, mesto: pet rakov, šest goldinarjev“.

T. Kakor turški topovi, pravi, ker beseda top (Kanone) je privzeta iz turškega v serbsko, hrovaško, pa tudi v druge jezike slovanske. Podá se celo v slovenskem: top, topnik, topničar ali topčija (Kanonier), streljati s topovi ali kanoni, in topec bi res ne bilo napak za možnar (Mörser).

U. Ali se ne da izpeljevati iz tepsti — topiti, kakor nesti — nositi, vesti — voditi —, ker natepe smodnika vanj, da je ves top!

T. V ruskem pravijo stopa, stopica (hölz. M.), mortira (Feuermörser); Kanone pa jim je kar puška, čes. delo, polj. dzialo, nemškutarjem štuk, mnogim pa kar kanon/a ali kanona/e.

XVIII.

U. Top ali topec je tudi človek, kteremu navadno pravimo tepec!

T. V stsl. je tûp' obtusus, crassus, tûpo obtuse, tûponos' nasum obtusum habens, tûpost' hebetudo; nsl. tûp, tûpast, tumpast, tempast lex. tempe, tempel lex. magy. tompa mhd. stump scr. tump torquere (Mikl.). — Drugi primerjajo nsl. top, stsl. tûp, gotišk. dumbs, dumba, sr. nem. toup, angl. dumb, franc. dupe, nem. dumpf, dumm.

U. Sej je v slov. tudi v tem pomenu: je pretopa ali vsa topa t. j. vsa zabita, neumna.

T. Služi nam top ali tup (tumpast z nekdanjim nosnikom) v telesnem in duhovnem pomenu p. topa sekira, top nož, nos, rob, kraj, topa glava ali topoglavec, top um (stumpf t. j. nicht scharf, nicht spitzig, stumpfsinnig t. j. blöde, blödsinnig).

U. Ali ni od tod topor Zimmeraxt, toporišče Stiel?

T. V rus. je tupica a) stumpfes Beil oder Messer, b) Dummkopf; v stsl. topor' securis, manubrium, toporište manubrium, z neskaljenim glasnikom. Sicer pišejo Slovani tup, čes. tupec in slov. topec ali tumpec, top, zatopljen; tumpati in tumpiti stumpf werden in stumpf machen, kar v českem razločijo: a) tupěti in b) tupiti.

U. Prav bi bilo, da bi jih posnemali tudi Slovenci, da nam ne porekó, da smo topci ali tumpci (po nemški: die das Schiesspulver nicht erfunden haben), ali pa, da nismo vredni piškavega ali glusega oreha (po nemški: nicht einen Schuss Pulver werth)!

T. Da smo tedaj prismode? — Slovenec ni top, je bister in jasnega uma. Kaže nam to že jezik sam. — Ker ravno od smodnika (lat. pulvis-eris, nemškut. pulfer ali purfel) govoriva, beri torej, kar je pisal od te besede Kopitar že l. 1813.

U. »Abermals ein Beispiel; wie sehr das unbefangene Volk ein besserer Wortschöpfer ist, als das servum pecus der gemeinen wörtlich übersetzenden Grammatiker. Das Schiesspulver ward in allen slavischen Mundarten durch prach (Staub) übersetzt, und manchmal durch ein Beiwort (im böhmischen ručníčný Büchsen —, im kroatischen ognjeni Feuer —, puškeni Flinten-Staub) näher bestimmt. Auch der krainische Zeitungsschreiber (Vodnik) sagte 1798 noch strělni prah (Schiessstaub), bis er von ungefähr einen Bauer, der vom Schiesspulver sprach, dafür das vortrefflich erfundene einfache Wort smodník (von dem onomatopöetischen smoditi, sengen) gebrauchen hörte. Von diesem Tage an gab

er dem strélni prach den Abschied. — Einen ganz entschiedenen Vorzug hat das Volk vor den Schriftstellern besonders für jene Sprachen, die nur sein Antheil und nicht zugleich Sprache des Staates sind, die also der Schriftsteller höchstens als Kind gesprochen, seine Bildung aber in einer andern erhalten hat. Will nun so ein entfremdeter seine auf fremdem Boden, in einer fremden Sprache erwachsenen Gedanken doch in der dürftigen Sprache seiner Kindheit (z. B. um bei den österreichischen Sprachen stehen zu bleiben, böhmisch, ungrisch, serbisch, kroatisch, windisch, walachisch, griechisch) zu Tage fördern, so wird er natürlich ein — mehr oder weniger erbärmlicher — Uebersetzer, wie wir Exempel zu tausenden haben. Da kann den Sprachgenius nur der versöhnen, der wieder zum Volke wird (Memento, quia populus es, möchte man ihm zurufen, et in populum revertere.)! Auf dem besten Wege dazu ist der Landgeistliche, der immer mit dem Volke zu thun hat. (Kop. kleinere Schrift. v. Mikl.)

T. To misli tudi Vilhar z rakom, ki ga ponuja filologu:

Če kuješ besede,
Ne bodi bahač;
Narodu se vklančaj,
Ker on je — kovač.

XIX.

U. V pisanji. — Narod je kovač v besedovanji, in tako tudi v pisanji. Toda imamo jih dokaj umetnih kovačev, kateri besede znajo kovati, da iskre leté in se jezik topí! Še zdaj mi je v spominu „urni kovač slovenskih besed“, o katerem pišejo Novice (l. 1849): »Ko sim uni dan ravno na cestni dvor (Bahnhof) šel, de bi se do predora ali prerova (predreti, preriti, Tunell) pri Poganiku peljal, zadenem iz mesta gredoč na eniga prijatla, od kteriga mi je znano, de včasih hitro kako slovensko skuje. Temu povém, de grém na železnico, in mu rečem, de naj mi hitro pové, kakó se train (to je, tista cela rajda voz, ki se ob enim po železnici peljejo) po Slovensko imenuje? Vod, peljaj — odgovori hitro, in na perste našteva — vlak, pogon, tečaj, derdraj itd. itd. Kakó pa, mu rečem dalje — locomotiv (to je tisti voz s kotlam, ki vse druge za sabo vleče)? — Odgovori: Práv za práv, in natanjko po latinskim imenu: krajogibnik, tode po duhu slovenskiga jezika boljši z eno besedo: gibón, gibač, gibavs, gibavnik, gibálo, pa tudi vozivnik, vozilo, vozarnik, pihavnik, tekavnik, hlapón, vlačón. — Kakor vidim — mu odgovorim — ti si uren Slovenski kovač; ti imaš dvanajstico (Dutzend) domačih! — Zato so pa tudi po ceni, mi odgovori smehlaje, in nič ne dé, če tudi ktera v Savo pade. — E, no! mu rečem, kdor ni preveč kočljiv, si bo vender utegnil ktero odbrati, če tudi druge Sava odnese.«

T. Drug tak kovač se je oglasil v Nov. 1850, od omike slovenskega jezika pisaje za domače imenstvo. „Velika

bogatost in mnogoterost, ki jo slovenski jezik v končnih zlogih in izhodih svojih imen ima, piše ondi, to delo (t. j. osnovo domačega imenstva) zlo polajša in stori, de se tudi nar manjši zakloni in zapoge (Nuancen) zaumenov z ravno tisto besedno korenino naznaniti zamorejo.“ V dokazo tega in v poljubno rabo je pridjal tri izgleda, in c) je ravno iz korenine pis (v besedi pisati), iz ktere se dajo, pravi, po mnogih izhodih brez prilogov, glagolov in privetov (Adverbien) naslednje imena speljati: „Pis, pisek, pisaj, pisilo, pisava, pisar, pismo (1. Schrift, 2. Brief, 3. Schein p. dolžno pismo, Schuldschein), pismar i. t. d. Nakoval jih je umetno iz korenine pis skorej toliko, kolikor napleteva midva v letu pomenkov o slovenskem pisanji. Mnoge, pri kterih je tedaj še prašaj pristavil, ali so prave ali ne, so sedaj, 15 let pozneje, sploh znane in veči del navadne. Koliko jih utegne še le narasti v 50 ali 100 letih, ker se tako lepo in naglo lika in razcvita bogati jezik slovenski!

U. Prečudni so potje, piše v tej zadevi Janežič §. 249, in mnogoverstne so postave, po kterih se razvija in razrašča slovensko besedišče. Bogati se namreč a) po notranji spremembi v koreniki t. j. po glasovni menjavi, b) po vnanji večkavi t. j. po izpeljavi, in c) po sestavi ali zlagi.

T. Posebno imenitna je izpeljava, ki obrazi besede po natiki posameznih glasov (obrazil) na koreniko ali deblo, n. pr. brod: brodnik, brodnina, brodišče i. t. d. — Teh končnic ali obrazil ima Janežič dokaj, po kterih sam skusi nakovati ali obraziti si besed, kolikor ti drago.

XX.

U. Povej mi prej vendar, kaj pisati prav za prav pomeni.

T. Pisati stsl. tudi p'sati (čes. psátí), je a) sculpere, b) pingere in c) scribere. Od tod stsl. pisme littera, jota, čerka sploh, kakor so jih delali začetkoma rezljaje, potem slikaje s podobami, in pisanije je tudi pictura — stčes. pismo pictura — scriptura, epistola; in na zadnje pisaje v tem pomenu, v kterem še danes velja pri vseh Slovanih, z lastnimi znamenji za posebne glasove.

U. V drugem pomenu nam Slovencem rabi beseda ta pogostoma p. pisan travnik, pisana trata, pisana ruta, pisane

hlače, pisano krilo, pisana mati, celo pisana t. j. pomalana hiša ali soba.

T. *Pisan'* nsl. *varius*, *quibusdam* *Slavis* *idem* *significat* *ac* *p'str'* *variegatus* (*bunt*, *gefleckt*). *A* *p'str'* *deriva* *croat.* *pastrva*, *bistranga* *et* *pol.* *pstrag* *salmo* *fario*, *slov.* *posterv* *Forelle*, *ser.* *pič*. *Namesti* *pisana* *hiša* *pravimo* *Slovani* *večidel* *malana*, *barvana* *hiša*; *stsl.* *in* *rus.* *je* *po* *greškem* *ζωγραφῆν* *živopisati* *t. j.* *malati*, *živopis*, *živopisec*, *čes.* *polj.* *malovati*, *mal* *i* *malarija*, *malar* *i. t. d.*

U. *Zakaj* *vendar* *mačehi* *pravijo* *Slovenci* *tu* *in* *tam* *pisana* *mati*?

T. *Pisan* *je* *vielfarbig*, *bunt*; *striemig*, *gestriemt*, *piše* *Murko*: *pisana* *mati* (*satyrisch*) *die* *Stiefmutter* *d. i.* *die* *bunt*, *luxuriös* *gekleidete* *Mutter*. *Jarnik* *pa* *pravi*, *da* *na* *Koroškem* *mačehi* (*stsl.* *mašteha* *noverca*, *nsl.* *mačeha*, *mačiha* *dain.* *mačuha* *príp.* *mačaha* *habd.* *serb.* *mačeha* *oserb.* *macocha* *magy.* *mostoha* — *Mikl.*) *rekajo* *tudi*: *prizana* *mati*, *im* *gemein.* *Deutsch.* *die* *gepriesene* *Mutter*.

U. *Samo* *tri* *so* *bile* *dobre*, *pa* *še* *tiste* *so* *revno* *poginile*, *kakor* *pravljica* *vé!* *Ali* *ni* *prizan* *to*, *kar* *pisano*, *progast*, *rizast*, *prizast*? *Koga* *pisano* *gledati* — *ali* *je* *to* *tudi* *hvale* *vredno*? *Pisana* *mati* *pisano* *gleda* — *ali* *ni* *to* *zabavljivo*?

T. *Menda* *se* *mačeha* *zove* *pisana* *mati* *le* *za* *to*, *ker* *ni* *prava*, *ampak* *le* *pisana* *t. j.* *die* *geschriebene*, (*die* *gepriesene*), *klicana*, *le* *tako* *imenovana*. — *Pisati* *se* *heissen* *p.* *Juri* *se* *piše* *Kovar*, *ali* *tudi*: *kako* *ti* *je* *imé* *wie* *heisst* *du*? *Miha* *mi* *pravijo* *man* *nennt* *mich* *Michael*. *Kako* *se* *pa* *pišeš* *was* *ist* *dein* *Zuname*? *Za* *Goloba* *se* *pišem* *ich* *heisse* *Golob* (*cf.* *Potočnik*). *Psáti* *se* *z* *Prahy* *sich* *für* *einen* *Prager* *ausgeben*, *psánka* *ali* *pisánka* *je* *v* *čes.* *Brieftasche* *t. j.* *mošnjiček* *za* *pisma*, *pismovnica*, *pisemnica*, *listnica* *i. t. d.*

U. *Pisanke* *ali* *pisanice* *so* *lepo* *pisani* *ili* *barvani* *in* *prizani* *pirhi* (*buntgefärbtes* *Ei*, *Osterei*), *ki* *si* *jih* *darujemo* *o* *velikonoči* *ali* *o* *vuzmu* *v* *znamnje* *prijaznosti* *in* *veselja* *ter* *v* *spomin* *prihodnjega* *vstajenja*.

XXI.

T. *O* *vuzmu*. — *Večkrat* *sem* *mislil*, *kaj* *vuzem* *pomeni*; *kar* *piše* *Miklosič* *v* *stsl.* *slovarji* *k* *glagolu* *v'zēti* *tole*: „*ab* *hoc* *verbo* *derivabis* *nsl.* *vuzem* *croat.* *serb.* *vazam* *pascha*,

est enim vuzem sumtio (carnis) cf. magy. husvét, quod idem significat, et slov. pust pro mesopust (torej Fleischlassung: Fleischnehmung — pust: vuzem nam. mesopust in mesovuzem).

U. Ali je pa tudi resnična? Ali sploh tako razlagajo besedo vuzem.

T. „Nobenega praznika ne obhajajo Slovenci v bistriški okolici tako slovesno, kakor ravno Velikonoč, ki jo uzem imenujejo. Ta beseda menda pomeni toliko kakor „iz zime“, „konec zime“. Že dolgo pred se vse pripravlja za veliki dan. Veliko saboto se pišejo pirhi, jagnjeta koljejo, pleča kuhajo in pogače pečejo“.

U. Torej je vuzem skorej to, kar vigred, po Metelkovi izpeljavi iz *vi-* ali *vij-* in *gred-em* t. j. Ausgang des Winters, tedaj pomlad (Frühling), na Koroškem in Štajerskem še sim ter tje v navadi. *Vi-* ali *vij-* pomeni v severoslovenskih jezikih to, kar pri nas *iz* aus (vid. Metelko. Anhang XLI).

T. *Vi* ali *v-* je v jugoslovanskih *ein*; ali ni potlej *vigred*, *Ein-* ali *Angang*, *Aufgang des Jahres*, *vigred* vnanjega ali solčnega leta t. j. spomlad (Frühling)? Ali ni ta razlaga bolj živa, za milo spomlad bolj prijetna? — Gledé na poprejšnjo izpeljavo pravi naš verli Bilc v Nov. 1857:

„Pisal sem bil opisovaje navade Bistričanov, da tukaj velikonoč „uzem“, kakor Hrvatje „vazam“ imenujejo. Takrat sem rekel, da ta beseda toliko pomenuje, kakor konec zime. Ko sem pa to nekoliko bolje premislil in se z nekim učenim Slovencom posvetoval, sem previdil, da to nikakor biti ne more. Praeposicia *uz* pomenuje toliko kakor nemški „empor“ „uzdigniti“ = „emporheben“. — Glagol *jeti*, *jmem* pa se samo v sestavah rabi: „najeti, najmem“, „prejeti, prejmem“, „zajeti, zajmem“. —

Iz glagola *uzjeti* je substantiv „uzjem“, kakor iz *prejeti* „prejem“; *j* se pa izpušča, tedaj ostane *uzem*, kar toliko pomenuje, kakor „Emporhebung, Auferstehung“. (cf. Ostern iz staronemške bes. *Urstend* t. j. *Auferstehung*, *vstajenje*, in *vz* cf. I. Jezičn. 42.)

Kakor po notranjem Kranjskem se sliši tudi po vzhodnjem Štajerskem, pri ogersko-hrovaških in bližnjih Slovencih *vuzem*, *vozem*, *vazam*, stsl. *v'skr'senije*, serb. *uskers* i. t. d.

U. Iz vzeti se da obračati vuzem a) na mesojejo, ktero v postu pustimo in z velikonočnim jagnjetom spet primemo ali vzamemo, in b) na meso v svetopisemskem pomenu, kakor pravimo: vstajenje mesa. Kako lepo nas potem opominja vuzem mnogoterega vstajenja p. Gospodovega, duhovnega, telesnega, naravnega po vnanjem stvarstvu.

T. Lepe so vse te razlage, pa morebiti malo resnične. Kakor imenujejo vzhodnji Slovenci, tudi po Krasu in Istri Slovenci veliki post „korizem“ iz latinskega „quadragesima“ (scil. tempestas quadraginta dierum) in iz laškega „quaresima“, tako imenujejo velikonoč vuzem (vizem, vazam) menda iz gerško-latinske besede *ἀζυμος* azymus, a, um (ungesäuert, azym — vazyma — vazim — vuzem, — panis azymus, *τὸ ἀζυμα* das Jüd. Fest der ungesäuerten Brode. dies ali festum azymorum — opresnih kruhov ali opresnikov, Ostern; azymitae, kateri imajo opresnike pri sv. obhajilu i. t. d.).

XXII.

U. Barva, barvati. — Ker se mi je barva zdela nemška, torej sem se jako vzradoval, ko sem bral v Murkovem slovarji boja, bojar, bojariti m. farba, farbar, in barva mu je le veslarska klop (die Ruderbank).

T. Jaka radost — kratka radost. Miklosič pravi, da je beseda boja celo turška, in serbski Vuk ravno tako: boja color, bojiti, bojadisati tingere i. t. d. Murko pa naj te veseli, ker str. 779 po Vodniku piše: Barva „je slovénška beseda in poméni barjeno mast ali mažo, ktera je kuhana ali žgana“ (der Satz, Bodensatz, das Sediment).

U. Ali je to res?

T. Po Vodnikovi domači razlagi je torej domača, čisto slovenska. Sicer jezičniki sami ne vedó, in eni jo izpeljujejo a) iz lat. varius (bunt, mannigfarbig; verschieden, mannigfaltig), varietas (picturae), eni pa b) iz nem. wahren, sehen.

U. Pa je res slovenska naj bolja!

T. Meni se tudi vidi, zlasti ker se v starih, celo nemških narečjih bere časi var- ali bar-, časi far-, in -va ili -ba je obrazilo kej spremenljivo, p. varwe, variwa, barawa ali farauua (die Gestalt), dan. farve; v českem je sploh barva (Farbe, Kolorit), barviti slov. barvati (färben) i. t. d. Čudno se mi le zdí, da je v ruskem in v staroslov. ni.

U. Kako se ondi zaznamnja naša barva (color, Farbe)?

T. Beró se razne besede v stsl. serb. rus. p.: mast' f. unguentum, color, mastiti (mazati) ungere, tingere, mastilo (Färbestoff); šar', šara, šarota color, (nsl. šar maculosus habd. croat. šaran varius, cf. scardus), šariti -ovati tingere, šarjenje scriptura, pictura; cvét' flos, color; vap' color (etiam alex. e gr.), pri konjih ali lošadih (lošadjah) po ruski šerst', čes. srst' i. t. d.

XXIII.

U. Pisanke so lepo pisani ili barvani in prižani pirhi. Ali ne kaže tega že beseda pirh sama na sebi? Čemu torej pisani ili barvani ili prižani! Prižan je to kar pisan ali barvan, in prižke pravimo pri nas lepo pisanim jabelkom.

T. Rudeče v prežiliki (brasilika) kuhane jajca se imenujejo pirhi; sicer tudi jabelka, pomoranče, kolački — in sploh, kar si darujemo o velikonoči, kakor si djal, v znamenje prijaznosti in veselja o tedanjem in prihodnjem vstajenji.

U. Od kod vendar beseda pirh?

T. Sam ne vem; „fors a pirje, pravi otec Marko, quod varia-inscribentur ovis paschalibus“!! Morebiti se da skazati iz pyreti (roth sein, sich schämen), pyriti (glühend — roth machen), pyriti se (schamroth werden), zavolj rudeče barve, katero kuhane dobijo v ognji. Po tem bi bila beseda pirh, ako ni slovanska, iz gerškega πῦρ t. j. ogenj; πῦρός stsl. pyro je nsl. in hrov. pira (far, milium, pirevica — pirjevica spelt, boh. pyr, scr. pur — Mikl.; pira die Graupe, besonders von der Gerste — Murk.).

U. Ali se ne vjema sploh s slovansko besedo pir t. j. gostija, svatba (Gastmal, Hochzeit), piriti, pirovati, pir imeti i. t. d.?

T. Pir je menda le na jugu, torej pri spodnjih ali dolenskih Slovanih navadna, ter pomeni iz rad. pi- in suff. r' v stsl. že πότης potatio, συμπόσιον convivium, comptotatio; serb. a) dies festus collegii cujuscunque artificum, b) nuptiae; sploh res: convivium, pirovnik conviva i. t. d.

U. Kaj velja, da je nemški Bier iz slov. pir, pivo (cf. πίνω, bibere, piti)! Pivo se imenuje po slovenski tudi ol, rod. olú ali vol, volú in vóla.

T. Nemški Bier (stn. pior, bius, pivasam) se res med Slovenci po mestih in pri mestih kliče dostikrat le *pir*; po nekterih slovenskih krajih pa *vol* in *ol*, *olu* — kakor se bere v v stsl. *ol'* m. gen. *olu* sicera schwed. in dan. öl, engl. ale n. ags. ealu nsl. *ol cerevisia*, olej, idem z ječmena *vol* lex. lit. let. alus . . Grimm, „qui vocabula haec e lat. oleum nata putat.“

U. Dasiravno pravimo volje n. olje, pa vendar te razlage nimam rad; veliko ljubše mi je Metelkovo izpeljevanje *vol* iz vlati se: „valiti l. volvere, got. valujan — iz val, val pa od vlati se, kar pomeni vzdigovati se, péniti se, od tod tudi, piše Metelko: *vol* (*pivo*), *volna*, *vlas* i. t. d. cf. lat. *volare*“.

T. Morebiti, ker stsl. je vlajati n. vlati fluctibus agitari, vl'niti se, vl'novati fluctuare, vl'na fluctus, val, Welle, lit. vilnis i. t. d. Markova pa je: „*vol cerevisia* a *vol medulla grani tritici*“.

U. Markova bi tudi bila, ko bi kdo djal, da se pivo za to imenuje *pir*, in *pir* za to *pivo*, ker je bilo to nekđaj Slovanom navadna pijača, in čem bolj je olnato (*ol* stsl. *be-rauschendes Getränke*), tem bolj se vali, peni in vzdiguje! To zlasti vé, kdor *ol* kuha, po Jarnikovo: *tori* — *ol* *toriti*, po slovanski sploh: *vari* — pivo *variti*, od tod *pivar* ali *pivo-var*, kakor *olar* ali *volar* m. *volovar*, da se kdo prehudo ne prevari!

XXIV.

U. Barva je barjena mast, kakor pravi Vodnik, pivo se *vari*, človek pa *svari*, naj se *varuje*, da ga pivo ne prevari. Kako se vjemajo ti glagoli? Kaj pomeni zlasti *barjen*, *bariti*?

T. Glagola *bariti* ne dobim v nobenem jeziku slovanskem, in zdi se mi, da je Vodnik hotel le reči *variti*, *varjena* mast je *barva* (Vendar prim. Nov. 1863. l. 3. in 4.).

U. Kolikrat se menja *b* pa *v*! Kaj se reče *variti*, in ali je domača slovanska?

T. *Variti* je v stsl. 1) *coquere* (kuhati) in tako tudi v vseh slovanskih jezikih, p. nsl. *variti* elixare, *zvariti* železo *conferruminare* (löthen; kochen, sieden, brühen; schmelzen);

iz vréti; stsl. var' a) calx, varnica fornax calcaria, culina, b) aestus, čes. var sluneční (solnčni), pl. vary (warme Bäder, Thermen) toplice; rus. varit' varivat' (kochen, sieden) p. pivo Bier brauen, varnja varnica Siederei; serb. var (m. f.) ardor, fervor i. t. d.; — 2) antevertere, praecoccupare, praecedere — currere, varjati, quidam e germ. sumtum putant: goth. ahd. faran ire.

U. Ker se iz staroslovenskega tako lepo pojasnijo različni pomeni v sedanjem pisanji slovanskem: povej mi, kaj znamenja ondi svariti?

T. Svariti je contumeliose tractare, obiurgare, pugnare, svarjati increpare, svarjenije increpatio, svar' pugna, svara, svar'ba rixa, svar'liv' contentiosus; nsl. svar trub. convicium meg. russ. svara čech. svár pol. swar oserb. svař and. svara respondere scr. svr, svar reprehendere, vid. Mikl.

U. Je li nsl. varovati v stsl. tudi?

T. Miklošič ima stsl. le varovati se cavere, in tole znamenito opombo: nsl. varati observare hung. — slov. decipere varovati, obarovati, varih, varovčin; vardeti, vardévati curare, fovere lex. prevariti rib. prip. 280. prevara insidiae habd. bulg. vardi croat. var imati custodire luč. cf. rum. vard', e germ. ahd. bi - warôn servare goth. vars cautus vards ahd. war intentus wartên curare curt. I. 501.

U. Kjer vidim tisti „germ“ pri Miklošiču, se ga vselej prestrašim. Koliko vrábcev ima v sebi! Koliko lepih besed se nam tako pobere in podere! Sej se tudi variti vjema z nem. warm — wärmen, svariti — warnen, varovati z nem. wahren, warden; torej naj gre v germ tudi slovanski variti — prevariti, varati — prevarati, ki že sam na sebi ni nič prida!

T. I jaz ne umem, zakaj je Miklošič varati, prevariti, prevara . . sklenil z varovati se. Morebiti te hoče res svariti, da se varuj, da te kdo ne prevari! — Ali se ne da variti — prevariti decipere — izpeljevati iz stsl. variti — varjati antevertere i. t. d.?

U. Kaj pa de! Vari (čes. hüte dich, scher dich weg) in varuj se (čuj in čuvaj se), da te kdo ne prevari, ne preverne ali ne preberne, ne prelesti, pregane in ne prekane, precedi in ne prehiti, ker sedanji svet je hiter in ves prekanjen, kakor pravi Hrovat, svet je varalica ili varalac (fallit, decipit ac fraudat)!

U. Pariti, para — ali se ne vjema z variti, vara, varna, varnica pa parna, parnica?

T. Pariti, iz prati — perù, pomeni v stsl. a) volare, calcitrare, salire, od tod pero penna, b) vaporare, in para je fumus, vapor, nidor (Dampf, Dunst), kar v nsl. pariti (dünsten) in pariti se (dunsten), beseda Slovanom vzajemna. Pri nas je parna sušivnica, polj. sušarnja (dira, nem. Darre, Dörre — der Ofen und das Gebäude mit demselben), čes. parna, parnice (das Dampfbad), parnik (Dampfer), parni stroj, lod', voz; parno t. j. soparno, sparno i. t. d. (Nota: vol nima duše, vol ima paro; paro vzeti mactare, parnoti mori cf. spar aestus oserb. para magy. pára rum. par' Grimm: rad. pr. vid. Mikl.)

U. Vol ima paro — nektèri je pa sam para! Ali veljá morebiti le konju, kar popéva Vodnik v znani pravljici: Krajnska para milo pravi i. t. d.?

T. V stsl. se bere parip' miser equus, equus vulgaris, po gerškem *πάρπιπος*. Kar pa Vodnik poje od kranjske pare, ne veljá niti volu niti konju, ampak Kranjcu ali kranjskemu Slovencu, ali tudi slovenskemu Kranjcu! Ker ima ona pesmica dokaj v sebi, beriva jo torej, beriva pesniku v spomin, kakor je bila natisnjena l. 1840.

U. Némški in krajnski kojn.

Némški kojn slovéniinu reče:	Mene v' dobri verstí majo,
Brate kaj medliš na cést'?	Men se trikrat ovs ponud'.
Ti li noga, glava neče,	Čiste noge mi jegrajo,
Al se teb nelubi jést?	Vrat nosim ko labúd.

Krajnska pára milo pravi:
Tud bi lahko jes bil tak,
Al tepejo me po glavi,
Lačni morem stati v' mlak'.

T. „Ova piesma je jedna od oštrijih — piše I. Macun v Pregledu slovenske literature str. 28 — o staroj navadi, da se Slavenom uvijek baca u oči, kako su zaostali za Niemci“. Sedaj se je Slovencem mnogotero spremenilo in zboljšalo, torej je pesmica ta zdaj le še pravljica ali basen.

U. Pravljica je sicer pravljica, basen je basen, toda — vsaka ima kaj resnice v sebi. Če tudi slovenski konj ni več kranjska para, če tudi mu zdaj ni treba več lačnemu stati v mlaki, dasiravno ga več ne tepejo po glavi; vendar — kdaj

kdaj bo še le tak, kakoršen je nemški? Če ga tudi imajo že v dobri versti, ali — trikrat na dan ovsu še nima na ponudbo; in dasi mu igrajo čiste noge, vendar — kdaj pač ponese vrat ko labud?! Ali ni še v mnogih rečeh Slovenec, kar so bili in so še paria pri Indijanih?

T. To bi bilo pač prehudo, in takega naj Parom, kdor bi se Slovencu prederznil rekati para. „Idi do paroma“ (geh' zum T.), pravi serdit Slovak, kakor piše Terstenjak (v Nov. 1855), od sanskritske: para, hostis, Feind, sovražnik, zato slovenska šentavnica: „ti para“, kar je Kollar krivo z besedo perun primerjal. Mi smo jo primerjali z besedo paria, parias, imenom nar zadnje indiške kaste, kar ni krivo, ker parias to pomeni kar para, der Verhasste, sovraženi človek. — V čes. je parob tudi suženj, stsl. parob'k' puer, rus. parobok, parén, parja pol. parobek.

XVI.

U. Ker že od konj govoriva, povej mi, zakaj si djal unkrat v pomenku o barvi: pri konjih ali lošadih (lošadjah) po ruski? Ali Rusje konju pravijo lošad?

T. Rusje, kateri „tatárijó“, kakor kaže Prešernov učeneec, kteremu novi pisar brani iz ptujih jezikov za ptuje učeneosti jemati ptuje besede v jezik slovenski:

„Sej tudi drugi to storé Slovéní;
Sej vemo, de turéuje Serp, de Rusi
Tatárijó, Poljak da fráncozuje,
De včasih verli Čeh nemškvati musí“.

U. Tedaj ne pravijo Rusi sploh tako; ali jim je znana beseda konj? Ali se še zna, da so bili skorej 200 let v služnosti mongolski, pod oblastjo tatarsko?

T. Kakor se nam godí v navadnem življenji, taka je povsod, kjer imajo opraviti s tujimi narodi ter živijo v sredi med njimi. Zadeve te nama pa dobro pojasni naslednji mični pogovor med imenitnim rusovskim knezom in umetnim slovenskim domorodcem, ki je brati v Ilirskem listu l. 1831 po nemški, in v Novicah l. 1847 po slovenski z naslovom: Prednost krajnskiga jezika.

U. „Ob času véliciga vladarskiga zbora (kongresa) v Ljubljani v letu 1821 je nekimu zmed naših domorodcev edin nar imenitniših rusovskih knezov očital, de je krajnašina poka-

ženo slovansko narečje. „Mene je to — tako naš domorodje pripoveduje — močno razžalilo, torej sim se mu postavil, pa se vé de, takó spodobno, kakor tacimu gospodu gré, rekoč: Dovolite mi, svitli knez! namest odgovora nekoliko vprašanj postaviti: „Ktero slovansko narečje je nar čisteji? kaj ne, de staroslovansko v Cirilovi prestavi svetiga pisma?“

T. Staroslovansko t. j. jezik staroslovenski po Miklosiču.

U. „Knez: To bo vsak Rus poterdil. Jez: Tega narečja nikjer več ne govoré. Vprašanje je tedaj: Ktero sedanje narečje Slovanov moramo nar manj pokaženo spoznati? Kaj ne, de tisto, ki se staroslovanskemu nar bolj bliža? Kn. To se že tako vé. J. No, kakó se po rusovsko krava reče? K. Korova. J. Kako pa po staroslovansko? K. Krava. J. Po krajnsko tudi krava. J. Kakó se po rusovsko mléko pravi? K. Moloko. J. Kako pa po staroslovansko? K. Mléko. J. Po krajnsko tudi mleko. J. Kako pa glava po rusovsko? K. Golova. J. Pa po staroslovansko? K. Glava. J. Po krajnsko tudi glava. Tako je bilo s „konjem“, po cirilsko in krajnsko „konj“, po rusovsko „lošad“, — s „psam“, po cirilsko in krajnsko „pes“, po rusovsko „zobaka“ in tako dalje“.

T. Pravijo menda „sobaka“. — Zob' f. pa je v stsl. avena, oves, v hrov. serb. ovas, ječmen, čes. rus. frumentum, fruges (Körnerfutter, Fruchtkörner), nsl. zob-i, pri nas zobanje (zobaja — zabaja mu daj cf. panon. sabajum, zabaj). Serbski starešina Vuk piše o tej besedi: „zob-i 1) avena, ovas, zobovi; 2) svako drugo žito koje se konjma daje mjesto prave zobi ili ovasa. Turci svoje konje zobe najviše ječmom (i u nas se misli, da je to za konje najbolja zob, kao što se i govori: Ječam trée a rakija više), a seljaci kukuruzima. Podajte konjma zob; jesu li konji zob pozobali? — Zobjanje zobati: zoblje konj, kokoš; ljudi zoblju trešnje, groždje“. Nsl. zob, a ali ú se glasi stsl. zûb' dens, hrov. serb., čes. zub i. t. d.

U. „Knez je krajnsino staroslovanskemu zvestejši spoznal, kakor rusovšino, in se zmaganiga vidil. — Kakor rusovski knez spomladi 1821, je tudi jesen 1820 Dimitar Krestič, serbski Arkimandrit Fruškagorskiga samostana Krušodola v Sirmii med Karlovice in Mitrovico neki večér z menoj v Beligrad

ali práv za práv v Somún popotovaje, ker zavolj nekih okolšín nisim mogel v Belgrad iti, pravično sodbo čez krajnsino izgovoril. Arkimandrit: Kako se „Brücke“ po krajnsko imenuje? Jez: „Most“. A. Ne „čuprija“, kakor po serbsko? Ali pa razumè krajnski kmet besedo most? J. Vsak, „čuprija“ pa nihèe. A. Kako se pa „Nachbar“ pravi po krajnsko? J. „Sosed“. A. Kaj ne „komšija“, kakor po serbsko; pa vé tudi krajnski kmet, kaj je „sosed?“ J. Vsak, „komšija“ pa nihèe. A. O vi srečni Krajnci! Pri vas tedaj vsak kmet in vsaka kmetica vé, kar pri nas samo učeni vedó, kakor namreč učeni biti morejo! —

T. Kako resnične so te besede, spoznavam še le zdaj, kar prebiram Miklosičev novi staroslovenski slovar, in stare knjige v cirilici in zlasti v glagolici. Beseda sama kaže, kako prav uči slavni jezikoslov, da je novoslovensčina res hčerka staroslovensčini.

U. „Tudi na Rusovskim imenujejo slovanšino s. pisma, ali pa — kar je skorej vse eno — krajnsino učeno, veličano slovansko narečje, visoki govor. — Še h koncu eno kratkočasnico, ktera zamore vsakiga izobraženiga k čisljanju naše krajnsine ganiti. Ranjciga ljubljanskiga škofa Riccita je slavni laški in dvorni pesnik Metastazijo v neki imenitni družbi v Beču ogovoril: Toliko slišim od lepote krajnskiga jezika, de me zares mika kako krajnsko pesem peti slišati, Ricci mu eno Linhartovo zapôje. Metastazijo ga zamaknjen posluša in ko je Ricci spél, mu pravi: „Noben glas vaše pesmice ni bil mojim ušesam neprijetin“. To je sam Ricci meni pripovedoval, piše naš slavni domorodic“ (cf. Nov. 1847).

XXVII.

U. Karkoli sva doslej govorila, sva govorila hoté si olikati slovensko pisavo; vendar ne vem prav, kako se lika glagol hoteti — hočem.

T. Hotéti ima nepravilno in nepopolno sprego (Janežič §. 225); nepravilno, ker se ne ravna po nobeni gotovi verstí ter ima na pósodo nekaj iz I., nekaj iz III., in nekđaj je jemal celo iz V. Pri vsem tem ima skorej prepolno sprego, ker ima v istem naklonu mnogo oblik p. hočem, očem, hčem, čem, ču-čo, hočejo in hoté, hotel, htel in tel i. t. d. Ne vem zakaj bi ne imel I. tvorno — preteklega deležnika hotév-ši v

slovenskem, ker ga ima tudi v družih slovanskih jezikih n. pr. čes. *chtěv*, hrov.-serb. *hotěv*, kakor imevši.

U. Ali se sme djati v viši pisavi čem, češ, če, ker pravi Janežič v opombi 1): Nekteri Slovenci govorč v sedanjiku očem ali po odpahnjenem korenem zlogu: čem, češ, če-čej o, n. pr. Če bom živel, očem še ktere nore med ljudi dati. Vodn. — Al hočeš kaj počakati, al češ se precej mahati? N. ps.

T. V viši in naj viši pisavi smeš rabiti ono obliko, ker a) ti je Vodnik v tem že vodnik z drugimi pisatelji jugoslovanskimi vred, ker b) je vterjena sploh v govorjenji, in ker c) je po nji govor dostikrat krajši pa krepkejši. Kako krepko p. poje Vodnik:

Ako li čě,
Je bil Estrajh in bo za vsě.
Zdaj bramboveci zaukajte.
Bit čě, bit čě
Estrajh za vsě.

U. Ako pa neče in noče, ne hče ali nehče, in ne hoče?

T. 2) *Z* nikavnico ne se staplja hočem v besedo: nočem, nočeš, noče ali nečem, nečeš, neče i. t. d., ki ima v 3. množni osebi: nočejo, nečejo, ne hotě, netě ali notě (cf. I. Jezičn. 37.). — Samo v tej besedi *h* Slovenci skoraj sploh ne izrekujemo po običaji Serbov, ter pravimo očem ali čem, češ, če, pretekl. otel, otla ali tel, tla i. t. d. V sedanjem se čuje po gornjem Koroškem čo, kakor tudi ne mó n. ne morem (Jarnik), in Hrovat pravi ču, češ, če kar mu veljá tudi za prihodnji čas, kakor v stsl., in celó v nsl. namesti b o d e m.

U. Povem ti, da mi oblike očem (cf. očem, óčem in očém), hčem, otel — olla, htel — htela celo nič niso všeč, dasi poslednjo pišejo nekteri Slovani; raji že imam oblike hotel, hotla-o iz I. verste n. hotela-o iz III., in v dostavi zahtévati, zahtéva, n. zahotéva; v sedanjeku pa berem naj raji hočem, hočeš, hoče ali pa čem, češ, če, in veselí me, da so se krajše oblike sedaj Slovenci poprijeli tudi v pisanji. Kaj pa tisti češ pomení, ki nam je velikrat v rabo.

T. Češ iz hočeš kaže v moji besedi misel ali govorico koga družega, kakor je pisal o tem Šolar: „Will man überhaupt einen Grund nicht als seine eigene Behauptung, sondern als Gedanken oder Angabe dessen, von welchem gesprochen wird,

anführen, so leitet man ihn mit čes ein z. B.: Ko je bil konja zapil, je pa še na voz jel piti, čes, saj zdaj mi ga tako več ni treba. Ko se je iz strehe pokadilo, je pa čuvaj na gradu ustrelil, čes, da bo ljudi vkup spravil, dokler je ogenj še majhen (ώς; beim Grundangebenden Particip).“

U. In hoteti kaj pomeni, kaj prav zaznamnja?

T. V stsl. hotéti, časi pa redko h'téti je velle, v hrov. serb. volo, amo, hoće se opus est, šta se hoće sl. kaj se će ali kaj se hoće (was ist zu thun). Hoće se mi (ich habe Lust), noće se mi; čes. chce se mi jist, spat (mich hungert, schläfert); hoté sponte, nedavno sem bral hotoma (ne po nevednosti, ampak hotoma), hotimice consulto, hotenije voluntas; potlej pa hot' f. desiderium, hotiv libidinosus, lascivus (hotliv, hočliv), hotnik-nica, kar pohot-i f. libido, cupido, pohotnik-nica, pohotna misel, strast i. t. d. v nespodobnem pomenu.

VIII.

U. Hteti se mi noče pisati nam. hoteti tudi za to, da ne bi mislil si kdo hiteti, in ker si djal, naj varujem, da me kdo ne prehití, ker sedanji svet je hiter — torej mi povej, kaj zaznamnja hiter, in kako naj mi rabi hiteti, prehiteti.

T. Hiter je stsl. hytr' τεχνικός artificialis, studiosus, prudens, in hytrost' je ars, peritia, hytriti callidum esse, od tod hitrica, hitrec, hitrostrnik prudens, artifex, enako v serbskem in ruskem. Gornji Serbi imajo khetry citus lit. kítas.

U. V tem poslednjem smislu je v nsl. hiter, hitrost, hitrica, hitrina (Eile, eilig, eilfertig), hiteti, prihiteti-evati, (eilen, um geschwinder fertig zu werden). Hiti, pa se ne prehití festina lente (Eile mit Weile, ne prenagli se; kdor po časi hodi, pred domu pride). Zdaj vem, zakaj pravi Nestor, da sta bila Konstantin (Ciril) in Metod „hytra dva syna“, ker hiter je uméten, hitrost umetnost.

T. Najprej v dobrem (dexter, prudens, γρωστικός, σοφιστικός), po tem v zvitem pomenu (callidus); čes. chyřeti schlau werden, chyřiti schlau machen, chytrost' vojenska Krieglíst, chytraba ein Kniff, chytrovati klügeln, listig handeln.

U. Hiteti festinare — kaj se reče? Ali ni tudi hititi, prehititi?

T. Stsl. hytiti je rapere,prehendere, kakor tudi hytati p. mi je uhitil, uhital t. j. siloma unesel, vzal, pobral. Še

sedaj pravijo naši pastirji: ovce rade uhitajo t. j. ubegajo. — Ali bi se dalo razločiti hiteti (eilen) in hititi (eilen machen), ne vem. Res so glagoli III. verste sploh neprehajavnega pomena, srednje mere; vendar se ločijo tako zvani predmetni neprehajavniki i. t. d.

U. Sestra je brata preživela (überlebt, mimo preživela ernährt); velika sreča nas je doletela; celo noč sem prebdela; sosedov sin je našega prehitel t. j. prekosil, posekal, prespel itd.

T. V serbskem je hititi — hiteti in hitjeti festino; hitati 1) bacati ali metati, 2) hiteti ali leteti festinare, 3) prehendo (cf. hvatati, hvatiti, hvanúti, pa tudi švatati, šlatati, slatati); hitar velox, hitan urgens (pressant), hitnja festinatio, in ker hitnja ni pridna, ima Serbljanin prislovico: hitnja je djavolski posao (posel).

XXIX.

T. Posel je iz poslati, in to iz po-slati, od tod sel stsl. s' l' legatus, apostolus, nuncius, obses, s'lati mittere, pos'lati po kogo arcessere. Gre kot sel (Eilbote) je v pregovoru po Kranjskem še navadno. Sicer se pravi sedaj sploh poslanec, poslanik. Selstvo je v nsl. rabil še Truber „prinese selstvo“ (Botschaft), selstvovati legatione fungi.

U. Posel je pri nas hlapec ali dekla, posli pa družina; vendar v nsl. pisarijo zdaj mnogokrat posel v drugačnem pomenu.

T. Pos' l' ali posel stsl. 1) locum tenens, legatus, minister, 2) legatio, ministerium, negotium, in tako tudi v nsl. sel Bote, posel Dienstbote, po Štajarskem tudi Geschäft, in poslovati servire sich beschäftigen; posel tvoriti; hrov. posalao, čes. poselnice, nserb. rus. posol.

U. „Kdor dobro sluje, lahko in vspešno posluje“ — je za vsacega človeka pomenljiv pregovor. Od kod ima Marko legatus slapot in legatio slapotstvo, ne vem; pa vsaj ne iz slati in pot?

T. Že Kopitar se posmehuje tej besedi, ter méni, da jo je Marko sam skoval. Jarnik pa piše: slapot Abgesandter Vgl. im Mittelalter die Walpotones.

U. Pa ne, da bi bili ti naši nekdanji valpotje — vavpeti, ki so — tiraje tlačane sim ter tje — vpili nad njimi.

T. „Vavpet quidam deductum vult ab upyem (vpijem),

clamo; quia laborantibus angariam continuo inclamat, et ad laborandum perurget“ — piše Marko sam. In Miklosič primerja stsl. v'piti z goth. vop, vopjan clamare, vendar tudi z našim péti, in cf. rus. vopiti — vopijati, hrov. serb. zavapiti, vapiti, upiti i. t. d. In morebiti so vavpeti naši šrajji — širajji, kateri so svoje čisto slovensko ime poznej poptujili in popačili v Schrey!

U. Kako pač to razlagaš? „To je pa vendar preveč, in kar viditi ne morem, da nekteri pišejo Šraj nam. Schrey“, mi je nedavno serdito opomnil neki gospod Simttertje.

T. Razlagati je to ime iz š'rajati — širojati, in to iz IV. verste širojiti, kar se pravi 1) pilliti žago, širiti ali iztegovati ji zobe (die Zähne der Säge ausbreiten), in 2) govoriti (reden); in v tem pomenu je kej navadna ta beseda po južnem in zapadnem Slovenskem: Sva širajala (šrajala) t. j. govorila, menila sva se, ne ravno vpila; pridi k meni drevi, bova malo širajala i. t. d. Pisati se ima prav za prav širajati, širajar, širaj, šraj pa je kakor vsok n. visok, srov n. sirov, scer n. sicer i. t. d. (cf. Šraj, Šrajka, Šrajar pa Schrey, Schreyer)!

XXX.

U. Hoté si olikati slovensko pisavo — hočem véditi, kaj se pravi olikati, in kaj je olika, o kateri se sedanji čas toliko govori in pisari.

T. Govori in pisari toliko in tako, da človek skorej ne vé, kaj bi si mislil od njé. To je gotovo, da se ima ločiti prava olika od neprave. Nama je sedaj v čisljih le beseda olika, s katero se sklada obraženost ali izobraženost, omika, česka vzdelanost ter jugoslovska prosveta.

U. Povej mi torej, od kod beseda olika, olikati, in ali se ne vjema popolnoma s tem, kar nam zaznamnja oblika, oblikati.

T. Zdi se mi, da je olika res nova beseda, ker je ne dobim v starih pismih. — Skoval jo je tedaj novi naprej, pa tako, da se je nam koj vsem priljubila. Izpeljuje se iz olikati t. j. gladiti, ogladiti, in to se vjema ali a) z lika (der Bast-faden, liber) ali morebiti bolje liko, liče, ker se glasi stsl. rus. čes. in polj. liko, le serb. lik (stsl. lik' chorus, li-

kovati saltare); ali pa b) z lice t. j. obraz, podoba (vultus, forma, persona, skr. likh pingere, prim. serb. slikati); olikati kako reč se pravi: lepo, gladko ali lično podobo ji dati, in o lika je gladka, prijetna podoba v vnanjem pa tudi notranjem ali duhovnem pomenu.

U. Kdo bi pri tej razlagi ne mislil na nemški Bild, bilden, Bildung, in pri uni na lat. liber a) Bast, b) Buch, Schrift, in kako pomenljiva je v obeh teh ozirih slovenska beseda o lika! — Kaj pa mi kaže oblika, oblikati, in ali ni ravno to, kar obleka?

T. Oblika mi lahko ravno to pomeni, kar o lika, iz ob in likati in tedaj misli na to, kar sva govorila od razločka med o in ob (I, 3), in kar piše Janežič str. 145. Zlaga se oblika, v hrov. serb. tudi oblik'a moškega spola, menda s stsl. obl' rotundus, oblica, obličati, obličaj kar nsl. obličje facies, figura, similitudo.

U. Po tem takem se oblika, lice — obličje sklada z besedo obraz, in obraženost, izobraženost je ravno to, kar o lika, olikanost?

T. Obraz' je v stsl. res, kar lice: a) facies, forma, imago, in b) persona (cf. čes. obrazec Muster, Figur, Schema; obrazno pismo die Hieroglyphen, obrazivost die Phantasie, die Einbildungskraft i. t. d.). Razloči se pa glagol a) obraziti, obražati, obrazovati formare (bilden), in b) obraziti, obražati se illidere, impingere (anstossen, sich verletzen), p. obraziti se v glavo, v nogo t. j. v českem, kar v slovenskem udariti, obrezati se. Bere se, da je bilo nekdaj v navadi tudi samo ráziti, ražati percutere, mactare.

U. Prav kaže po tem obraz, obraženost, da mora obrezati na sebi, kar je divjega, sirovega, neličnega, kdor se hoče lepo olikati, da je prava o lika velikrat težka in težavna, ker se pridobi le z mnogoterim trudom in terpljenjem. — Precej davno je že, kar sem bral v nekem hrovaškem naše gore listu, da oblika izobraziti ali zobraziti, izobraženost ni dobra, ker znači ravno nasprotno, kar pa bi radi povedali s to besedo.

T. Da oblika zobraziti, zobraženost ni prava, rad verjamem, ker nam se kaže herab-, de-; iz pomenja sicer res aus, heraus, lat. ex-, toda zaznamnja tudi, da se kaj doverši, dožene, dopolni kakor lat. ex. Komur se zdi ta oblika dvomna,

naj rabi stsl. obraziti, obraženje, obraženost, ali pa zlasti v dovršenem smislu vzobraziti, vzobraženje, vzobraženost, kar razodeva, da prava olika vzobrazi človeka po gotovem vzoru ali licu. Ker ima stsl. obrazovati v znanivnem naklonu obrazujú, obrazuješi, torej je tudi v nsl. bolje menda obrazujem, obrazuješ mimo obrašujem, obrašuješ i. t. d.

XXXI.

U. Lepa se mi zdi tudi beseda omika, in pomenljiva je morda tako, kakor olika.

T. Mikati pomeni 1) movere iz makniti — mekniti, umaknem — umikam, premaknem — premikam, telesno in dušno, náse vleči, vabiti; 2) pectere, pectinare, movendo purgare, hecheln, abstreifen, p. predivo se mika t. j. trese ter trebi, čisti pezdirja i. t. d.

U. Tako se tudi duh mika t. j. giba in napreduje zmiraj dalje in više v vednosti in umnosti, ter se čisti in trebi v djanji in spoznanji, da sleče ali sname terdo, nelično podobo, da se do dobrega omika in olika ali vzobrazi; pa se pri tem tudi zdela ali vzdela, kakor pravi Čeh.

T. Vzdělati je v stsl. colere, vzdělan cultus, vzděláníje-nost je poslednje leta tolikanj sloveča „kultura“ (iz lat. colo, cultus, cultura a) bebaue, Bearbeitung, Anbau, b) trop. Bildung, Ausbildung) prvotno v telesnem, tvarinskem, potem pa v duhovnem, sličnem pomenu. Tako se rabi v sedanjem českem pisanji vzdělati bilden, veredeln, vzdělanec ein Gebildeter i. t. d.

U. Pač res so zdelani — možje vzdeleni, dokler da se olikajo, omikajo, vzobrazijo skozi in skozi! Celo mi učenci smo konec leta zdelani, da se smilimo komu, — zlasti kateri se godijo ali zorijo v tisti hudi skušnji, da se zgodijo ali sezorijo v „maturi“, da bi človek poreden skorej djal, da je „matura“ beseda slovenska (stsl. mator', nsl. mater spang. matoren adultus lex. serb. mator, tudi metér, Dalm. motér betagt, cf. bemoostes Haupt)! — Povej mi slednjič še kaj o jugoslovanski besedi prosveta.

T. Pro- je v slovensčini neločljiv predlog enacega pomena kakor pre- in se nahaja le v nekterih besedah: prodaja, prorok, prostor, prognanstvo. Na Dolenskem je slišati še v drugih besedah namesto pre-; -svéta po stsl. pisavi se da

razlagati 1) iz svét' φω̄ς lumen (das Licht), in prosvéta je tedaj illuminatio, 2) iz svét' κόσμος mundus (die Welt), v novoslov. tudi 3) iz svet sanctus (heilig), ker sedanje pisanje tega razločka nima (v stsl. svét' mundus, svét' sanctus).

U. Prav pomenljiva je v prvem smislu prosvéta t. j. razsvetljenje; sumna in dostikrat nevarna je v drugem t. j. ravnanje po sedanjem svetu, po svetu, od ktereга Prešern poje:

»Sim zvedil, de vest čisto, dobro djanje
Svet zaničevati se je zagovoril.«

T. Le predostokrat je sedanja olika posvetna prosvéta; toda čista vest, dobro djanje sme tako prosveto, taki svet zaničevati. — Vedi pa, da gerški „κόσμος“ in latinski „mundus“ pomeni tudi čist, svetel — svitel (prim. lat. mundus in mundanus, pa slov. svet in posveten) in po tem takem je prosvéta to, kar omika, zlasti v notranjem ali duhovnem pomenu. — Naj lepše in naj bolje se vé bi bilo razlaganje besede prosvéta iz nsl. svet (stsl. svét' divinus, sanctus, heilig), ker tedaj bi nam velévala to, kar nam je delati, če hočemo doseči svoj pravi namen, in po tem bi strinjala v sebi sama prosvéta vse, kar nam kažejo olika in omika, vzobraženost in vzdelanost — vsaka posebej.

XXXII.

U. Slovensko pisavo. — Da je prilog slovenski iz lastnega imena Slovenec in iz obrazila -ski, to vem, in od le-té končnice pravi Janežič, da „prirašča brez ozira na spol imenom narodov, stanov, krajev in časa in tvori tako imenovane splošne svojivne pridevnike, kateri kažejo, kar je lastno več osebam in stvarém skup ali vsem ljudem kacega naroda ali stanu, ali pa vsemu kraju, vsemu času“, da se godijo pred in z njo mnogotere spremembe, da pismena in celi zlogi časih odletijo kakor p. slovenski namesti slovenecski, doleneč — dolenski, goreneč — gorenski, pevneč — pevski, rokodelneč — rokodelski i. t. d.

T. Najpred je slovenski iz Sloven in -ski; v stsl. se je glasilo to ime v enojnem št. Slovénin' lat. slovenus, v množn. Slovéné, in pridevnik slovén'sk' slovenicus na pr. slovenski jezik, rod, knez, slovensko pleme i. t. d.

U. Ravno tako se nareja slovanski iz Slovan in -ski, ne pa iz Slovanec, ktera oblika menda celo ni navadna. Kako se pa potem loči slovanski in slovenski v pomenu?

T. Kakor se loči latinski „slavicus“ in „slovenicus“, ali nemški „slavisch“ in „slovenisch“. Pervo tedaj je v splošnjem ali občnem, drugo pa v posebnem smislu. Sej menda veš, kateri so Slovani, kateri pa Slovenci? Da razvidiš, kateri se štejejo k unim, kod so stanovali in še zdaj stanujejo, poglej in beri p. Šafaříkov narodopis z zemljekazom (z mapo) in njegove slavne „starožitnosti slovanske“ (slavische Alterthümer); za te pa poglej Kozlerjev „zemljovid slovenske dežele in pokrajin“, in jasno ti bode vse.

U. Ze vem, da Slovan je občno ime, in da Slovani smo vsi skupej p. Slovenci, Hrovati, Serbi, Bulgari, Rusi, Poljaki, Cehi, Slovaci in drugi rodovi ob Labi proti severju in vzhodu; Slovenec je pa posebno ime, in Slovenci smo Slovani po Kranjskem, Koroškem, Štajerskem, Goriškem, Istrijskem ter po nekterih bližnjih krajih. — Če je pa slovenski pridevnik v posebnem pomenu, in se izpeljuje kar iz Sloven in -ski, ali je ime Sloven, Sloveni tudi le posebno ime?

T. Nekdaj je bilo ime posamesnega plemena ali rodu slovanskega, ali pozneje se je povzdignilo v občno, in po tem se ima v knjigah iz raznih časov tudi razno razlagati, sedaj v posebnem zdaj v splošnjem pomenu. — Prav vseč mi je še zdaj v obliki Sloven — Sloveni, in ker smo za posebni rod poprijeli se imena Slovenec — Slovenci, je razloček gotov, in pisava Sloven — Sloveni, kakor Slovan — Slovani, v občnem smislu „Slave — Slaven“ nedvomna. Drugač je zastran pridevnika „slovenski“, kateri utegne biti dvomljiv; da se temu ognemo, pišimo torej „slovenski“ le v posebnem pomenu „slovenisch“, „slovanski“ pa v splošnjem t. j. „slavisch“.

XXIII.

U. „Slovaci imenujejo sami sebe tudi Slovence, svoj jezik slovanski ali slovenski, svojo deželo kot nekdanj še sedaj tudi Slovenčino“ — si pisal ti sam l. 1860, in če se prav spomnim, sem bral sim ter tje v slovanskih spisih tudi obliko Slovinci, in po tem slovinski.

T. Res je to, da se Slovaci — Slovaki po Ogerskem imenujejo Slovenci v enakem obziru kakor mi, in morebiti še z večo pravico. Oni so pravi nasledniki nekdanjih Slovenov ob Donavi, in torej prav zovejo svoj jezik slovenski v lastnem pomenu, v občnem pa tudi slovanski jezik ali narečje slovansko.

U. Kteri Slovani se kličejo po tem Slovinci, in katerih jezik je slovinski?

T. V starih, zlasti jugoslovanskih knjigah se bere oblika slovinski prav dostikrat v tistem smislu, v katerem se rabi Sloven — slovenski, in treba je tedaj jo na tanko ločiti. Sedanji čas se imenujejo nekteri severni Slovani ob Labi sami sebe Slovince — Slovence, in govor svoj slovinski pa tudi slovenski.

U. Zdi se mi, da tudi nam Slovincem pravijo nekteri Slovinci, ali ne?

T. Res je, in sicer Čehi imenujejo nas zahodnje Slovence po Štajerskem, Koroškem, Kranjskem Slovince in jezik naš slovinski, da nas razločijo od vzhodnih Slovencev ali Slovakov po Ogerskem, ktere pišejo za Slovence, in njihovo narečje zovejo slovensko, ktero jim je jezik českoslovanski. Pomen se ravná torej po jeziku slovanskem, v katerem je pisana knjiga.

U. Kaj pa, ko bi mi zahodnji Slovenci svojim vzhodnim bratom po Ogerskem rekli zdaj Slovinci?

T. Da bi bila zmešnjava še večja, kaj ne! Sej jim pravimo Slovaci — Slovaki, in jezik njihov je slovaški, — oblika razumna in razločna dokaj.

U. V srednjem kotu med nami so pa Slavonci, in Slavonec je še le prav posebno imenovanje po deželi v kraju med Savo in Dravo, vendar se loči lahko od oblik Slovence — Slovak, slavonski od slovenski — slovaški.

T. Znamenito je, kar piše o tem imenovanji Kurelac, daje „Slavonac le izvrnuto ime Slovenac“, da so Slavonci nekdanj bili pravi Slovenci ter govorili slovenski, in da je sedanja oblika le popačena po tujih latinsko-madžarskih zgledih.

XXXIV.

U. Namesti Sloven — Slovan (Slave) se bere še mnogokrat Slaven — Slavjan, in za slovanski prav pógostoma slavenski — slavjanski; kaj mi je misliti od teh oblik, in kod so v navadi?

T. Slavni Šafařik sikaže do dobrega, da so te oblike vnanje ne pa domače, da so zlasti iz gerških pisem in po gerško, latinsko in nemško vzobraženih pisateljih zanesle se med Slovene ili Slovane; v rusovske knjige so prišle še le v 17. stoletji, po svetem pismu in posebno po cerkvenih obrednih bukvalh, ktere so popravljali greško - slovanski knjižniki, prav za prav od leta 1665. Poprijeli so se te pisave — slavenski slavjaňski, Slaveni, Slavjani — tudi Serbi in Poljaki, in pri teh treh narodih so še zdaj skorej sploh v rabi. Hrovaški pisatelji jih rabijo časi, in sim ter tje, da si redko, nekteri slovanski; vendar se vidi, da so jih jeli Slovenci zeló popusćati, in kej želeti je, da bi za ljube edinosti voljo popustili zdajci vsi oblike Slaveni — Slavjani, slavenski — slavjanski, ter pisali pravo Slovani — Sloveni, slovanski v občnem pomenu.

U. V pesmih nekterih vzajemnih, moram reći, se časi kej lepo glasi Slavjani — Slavjani, in mnogim prenmogim doni prijetno na uho vzajemnost slavjanska, jezik slavjanski!

T. Pa je zoper stsl. glasoslovje oblika slavjanski — Slavjan, in zoper slovnico slovensko, ker bi za ustnikom p mogel se vdevati sploh *lj* n. pr. Hivljan, Lancovljan, tedaj tudi Slavljan, ali kakor kažejo drugi, ker za ustniki jotovan (topljen) glasnik biti ne more.

U. Kako je vendar to, da se v drugem zlogu pisava tolikanj spreminja ter piše zdaj Slovan — *en* — *in* — *ien* — *jen* — *jan*, zdaj Slaven — *in* — *jan*?

T. Pisava ta se ravná po narečjih slovanskih; vendar bi djal, da se ne motim, ki pravim, da tolika razlika izhaja póglavitno iz pisave glagolice in cirlice. Naj starja oblika tega imena je Slovenin — Sloven, ki se piše v omenjenih pravopisih s pismenom ali s čerko *jat* (*é*, *ě*), ktera se v latinici mnogotero znamenuje. Celo ondi se v tistih besedah zamenjuje in najde se časi *jat*, časi *ja*, in Miklosiç sam uči, da se je pisme *jat* že nekđaj razno izgovarjalo, zdaj *ja* (bulg. *ea*, *ia*, gr.

yéar uer) zdaj *é* (franc. *été*), in zdí se mi, da una izreka je domá bolj po vzhodnjih krajih, ta pa bolj po zahodnjih, torej še sedaj pišemo tod raji *Slovén* — slovenski, unod pa pisarijo raji *Slavjan* — slavjanski. Razun tega beri v hrovaško-serbskih slovnica, kako različno se piše in še razniše izgovarja slovo *é*, in vsaj nekoliko si boš po tem razjasnil različne pisanja *Slaven* — *in* — *jan* in *Sloven* — *in* — *ien* — *jen* — *jan*, tako tudi slovinsko, sloviensko in slovjensko, slavensko — in slavjansko itd.

XXXV.

U. Razno se spreminja končnica v imenu našega naroda, — pa tudi deblo se spreminja in v deblu piše časi *a* časi *o* — *slav. slov.* —; od kod ta razlika? kako razlagajo učenostniki naši to razno pisavo?

T. Od tega se je v slovenskih listih že mnogo pisarilo, in da to spremembo bolje spregledava, beriva vsaj nekatere spise o imenu našega naroda. Poglej na priliko, kar se bere v Nov. 1848 l. 34.

U. „Slavjan, Slován, Slavén, Slavín i. t. d. ali Slovén? — Že dolgo se mède, de v teh besedah nič stanovitniga nimamo. De do terdniga pridemo, mislimo po slovensko, in pustimo poméne, kakoršni ste besedi: slaviti in slovéti kdej imele. „Slaviti“ poméni „rühmen“; tedej Slavín, Slavjan, Slavén: jenen, welcher rühmt; — „slovéti“ poméni „berühmt sein“ tedej Slovén, Slován: jenen, welcher berühmt wird. Tedej, Slovén in Slován; kaj ne? Beseda s poslednjo končnico pa je veliko manj naša, kakor Slovén. De so naši očetje besedo „Slovén“ imeli in rabili, se iz tega vidi, kér so sami sebe „Slovence“ imenovali: „Slovenec“ pa je od „Slovéna“ izpeljana beseda. Po takim bi bili mi na Krajskim, Koroškim, Goriškim, Štajarskim in Ogerskim Slovenci, vsi skupej pa, kar je Slovenskiga jezika: „Slovenje“. To je moja misel, pa je nikomur ne vsiljujem.“ (J.)

T. Lepa misel gotovo, ktere ni treba nikomur vsilovati. — Tisto leto se bere v Nov. „Povedanje od slovenskiga jezika“, ktero je bil spisal Vodnik že l. 1797 v ljubljanskih novicah, in ondi se bere l. 43 pa 44:

U. „Nemec poméni toliko, kar mutec. Slovenec ga ni zato mutca imenoval, kakor de bi ne znal govoriti, ampak zato,

kér ga ni zastopil, in je bil Slovincu, kakor mutast, po tem, kadar sta dalj časa razločena živéla in slednji svoj jezik razločila. Slovenci pa so se tako imenovali, ker so se med seboj zastopili, in si lahko eden drugimu slovo, to je besedo dajali, zakaj slova med vsim drugimi Slovenci pomeni besedo. In spet: „Zdej pridemo na same Slovence, kateri se ali od slove ali od slovesa, ali pak od selenja in preselovanja tako imenujejo; nemorem práv za terdno reči, zakaj nisim bil takrat zraven, kader so jéli to imé sebi dajati“.

T. Ker v tem spisu Slovence sploh z Gregi, Latinci in Nemci primerja, in skupej pripoveduje od jezika slovenskega, pa gregovskega, latinskega in nemškega, vsak koj vé, da Vodnik tu Slovence imenuje sploh Slovane.

XXXVI.

T. L. 1849. se je oglasil Metelko v 3. listu s spisom: Sloven ali Slovan, pa ne Slavjan ali Slavijan:

U. „Kdo more po pameti misliti, de bi bili naši predniki ime svojiga naroda iz besede slava olikovali ali izpeljevali? Veliko bolj jim je bilo mar za mir ko za slavo, kar nam njih zgodovina pové, in tudi že beseda bran očitno spričuje. Beseda vojska poméni pri njih kardelo vojšakov, in vojsko so imenovali bran; in ta beseda nam razločno pokaže, de se niso vojskovali za slavo, ampak so se le branili. Smešno je terditi, de bi bil ta tako mirin in pameten narod v besedi svojiga imena, ko še v vojskovanji ne, na slavo mislil. Lahko si je pa misliti, de so le po besedi kakor druge tudi svoj narod imenovali: Latince so imenovali Vlahe, to pomeni pri njih, kar pri nas blebetavce, vlahvovati je pri njih blebetati, — Tevtone pa Nemce, to je mutce, nem pomeni mutastiga; kdor pa je njih jezik govoril, jim je bil Sloven ali Slovan, to je z besedo, njim znano, obdarovan; slovo pomeni besedo, govor.

Pa tudi konec besede „Slavjan“ je napčen: kadar se beseda z v končá in si jan natakne, se mora vselej l predstaviti, ki ga tukaj ni, postavim: Lancovljan i. t. d. Lahko si je tudi misliti, de je Nemeč po svoji šegi imé Slovan v „Slawe“, „Slawen“ prekoval.

Kogar je pa Rusovski pravopis v napčno pisanje tega imena zapeljal, se bo te napčnosti lahko prepričal, če le v Ru-

sovsko slovnico pogleda, kjer je pravi izrek Rusovskega *ja* ali *'a* povédan.

Tudi primki Souvan, ki jih je več v naši deželi, nam kažejo pravo imé našiga naroda, in *u* so še zmirej ohranili, de nam očitno pokažejo, od kod je to imé; pa še očitniši bi to pokazali, ko bi *u* pred *o* devali: Suovan, Slovan. Častiti gospodje Souvani mi ne bote zamerili, de vas tukaj očitno v misel vzamem!^a

(Metelko.)

T. „Zamerite ali ne zamerite, bi djal sedanjí čitavničar, sej tako ves slovenski, pa še slovensko-nemški svet vé, da smo Souvanovi!“ —

Tisto leto še so prinesle Novice l. 45 spis, kateri se po naslovu glasi: Še nekaj zastran imena „Slovan“ ali „Slavjan“ — skorej bi djal — poprejšnjemu v odgovor:

U. „Ker so se nekteri gosp. jezikoslovci v pravdi: ali ima imé „Slovan“ ali „Slavjan“ veljati, tudi na „starožitnosti“ gosp. Šafarika opirali, ne bo napéno opomniti: kar v ti reči slavni J. Kollár (v knjigi „Sláwa Bohyně a půwod gmena Slawůw“ i. t. d.) svojimu prijatlu Šafariku ravno v odgovor na „starožitnosti“ piše, si prizadevaje dokazati, de je korenina iména našiga naroda boginja „Slava“, ktero so naši očaki še v svoji prvi domačii — v Azii — za boginjo ognja ali svitlobe častili, in po njenim možu Agni (oginj) jo tudi Agnaji (to je: ognjenka) imenovali.

Misli in dokazi gosp. Kollárja pa v kratkim to le obsežejo: V starim svétu se je en narod od družiga skoraj le po svojih bogovih, ali po njih častenju razločil. Narod in bogoznanje (véra) sta se v tistih davnih časih sploh také popolnoma zedinila in scelila, de se je obema vkup le eno samo imé dajalo. Tako so Brami, Bramani, Birmani po bogu Brahma; Budhisti po bogu Budha; Atenčanje po boginji Atene i. t. d. imé dobili.

Ker je slavjanski narod v Azii, in tudi v Evropi od vsih strani take narode za sosede imel, ki so se po bogovih imenovali, ne more razumu in zgodovini nič bolj priležniga in primerjeniga biti, kakor de pri enakih okolišinah, vzrokih in šegah tudi na enakost začetja imena slavjanskiga naroda mislimo, de tedaj za resnico terdimo, de — kakor Bramani od častenja boga Brahma, Tevtonci (Nemci) od boga Tevta,

Skandinavci od boga Skanda, — so tudi Slavjani od častenja boginje Slave svoje ime dobili.

Slava pa je (kakor gosp. Kollár na drobno razloži) po besedi in pomenu ravno Svaha ali Svava, namreč nekdanja staroindiška boginja luči ali ognja, in pomeni po svoji korenni tudi jasnost, svetlobo, bleskoto, — v daljim razumu pa še čast, mogočnost, veličanstvo, — kar se je še dosihmal v naših besedah: slava, slavni i. t. d. ohranilo.

Po tem takim ime „Slavjani“ pomeni po svojim izvirku práv za práv: častitelje luči ali ognja (Licht- und Feuer- verehrer); — kar sicer dan današnji, odkar je slavjanskemu narodu luč sv. evangelja zasvetila, več ne veljá, pa vendar toliko dokaže, da sinovi Slave že od nekaj niso temôte čislali!“

(Ravinski.)

T. Da bi je le tudi sedaj v svetih in svetlih rečeh nikjer in nikdar nikoli ne čislali!

XXXVII.

T. Po vsem tem se je na vprašanje iz Istrije oglasil še nekdo v „Novic.“ 1851 l. 14:

U. „Nar pred moramo razodéti svojo misel, da to ni nikakoršna sramota, ako imajo razločne stábla Slovenstva ali Slavijanstva razločne imena za celo deblo naroda, ker ta razlika ravno iz različnih narečij izhaja. Kolikor nas dosihmal skušnje in pretresovanje učé, je izvirno in torej nar bolj právo ime za vse Slovane, Slavljane, Slavjane, Slavene i. t. d. tisto, kteriga si še zdaj dve stábli tega silno veliciga naroda prilastujete, namreč: Slovén, Slovénc. V učenih tehtnih razpravah slovesnih mož le bolj to besedo najdemo, na priliko pri Kopitarju in več družih. V latinskim jeziku pišejo „lingua slovenica, slovinica“, v nemškim die „altslovenische Sprache“, ne le poprejšnji, ampak tudi novejši, na priliko: „Formenlehre der „altslovenischen Sprache“ od dr. Miklošiča. — Vse te imena, ki so v rabi, se dajo sicer opravičiti in ali iz slava ali iz slovéti, slovím, sloviti izpeljati, vendar po naši misli le Slovén, Slovenec prav za prav terdno podlogo ima. Zdaj bo že blezo malokdo tajil, da so se naši spredniki zato imenovali Slovénce, Slovéne, ker so se med seboj razumeli in lahko med seboj govorili (iz slovo,

sloviti, to je, govoriti), Nemcam nasprot, ki so bili za nje némi (to je mutasti) — in Laham nasprot, ki niso lepo zložno govorili, kakor Slovenci, temuč hitro blebetali, kakor beseda „lahviti“ zaznamva. Znati je, da so se Slovenci le bolj iz boječnosti dvoumja besede „Slovenec“ za ves narod ogibali, odkar je njih slovstvo, spervič v „Novicah“, vnovič začelo razcvétati. Nam Slovincam ne gré té izvirne besede zatérati, ampak jo tudi v vesoljnim pomenu ohraniti, ker to ni sramota ampak čast, da smo izvirno imé ohranili. Tudi Rimljani v mestu Rimu se zato niso drugači imenovali, ker je bilo rimsko cesarstvo iz maliga kupca ljudi in iz malo zemlje nezmerno veliko narastlo. Dvoumje, ako bi ravno imelo kaziti, se nekoliko zamore s tem odpraviti, da se za vesoljnost rabi beseda Slovén, Sloveni ali Slovénje, kar je ravno to, — za posebnost pa Slovenec, Slovenci. S tem pa drugih imen ne zametujemo; vender se nam zdi, da namesto Slavijan, Slavljan in Slavén bi bilo boljši že Slovjan, Slovljan in Slovén ali tudi Slován (kakor je že rečeno od slovim), ker Slavijan i. t. d. so topografiške (krajske) imena: Slavija, to je, vseslovenska dežela, in od tod Slavijan i. t. d.; Slovén, Slovjan, Slovljan, Slovenec pa so narodovne, in da so poslednje ljudstvu primerniši, menda vsak spozná“.

T. Pač res, in za tega voljo so pojenjale menda dotične razprave v domačem listu. L. 1858. je razložil še Terstenjak imena „Vind, Vlah, Nemeč, Sloven“. Toda kakor poprejšnji se tudi ta vjema popolnoma s Miklosičevo kratko pa krepko opombo, ki se bere v „Radices linguae slovenicae veteris dialecti“ l. 1845. str. 10 k besedam vl'hv' magus; vl'hvovati artes magicas exercere; vl'snúti balbutire:

U. »Huc refer vlah', slavi enim homines latine loquentes vlahy (balbos), germanos plane ném'cę (mutos), se ipsos slovén'cę (λογιους distincta loquela praeditos) appellabant«.

T. Vendar pravi celo Miklosič: „cf. tamen Šaff. Starož. 6. 10 et 14. 8.“ — Šafařik kaže ondi, da je prvotna in prava pisava Slov —, dasi pomen našega narodovega imena drugač razklada. Tega so se doslej prepričali celo tisti, ki so pisali poprej Slavjan — Slaven, da pišejo zdaj raji Slovjan — Sloven.

XXXVIII.

U. Šafařík pomen našega narodovega imena drugač razklada, praviš, pa ne poveš — kako. Povej in pojasni mi torej v tem pogovoru njegovo razlago!

T. Ime naše — bodisi občno, bodisi posebno — mnogi razlagajo mnogo, razni razno. Spoznal si to že iz tega, kar sva doslej brala in pretresovala. Da pa spregledaš to reč še bolje, ti hočem v tem-le pomenku sestaviti ob kratkem razlage, kar jih vem, in ti mi imaš v naslednjem na vsako kaj opomniti, toda kaj — pametnega!

1) Imé Slavi (Slavani, Slaveni) smo dobili mi, pravijo eni, po prvem svojem vladarju, kteremu se je reklo Slavus, Slav. Bil je neki naslednik Nimrodov. Kakor se zovejo Pannonci po nekem Panu, Ilirci po Iliru, Lehi, Rusi in Čehi po svojih vojvodih (Leh, Rus, Čeh), Hrovati po prvem svojem kralju Hrovatu (ali Horvatu), Serbi po Sarbanu, Vandali celo po neki kraljici Vandí (Vanda) i. t. d.; tako se kličemo mi Slavi po Slavu, prvem svojem vojvodu. (Prim. Gebhardi Boguphalus, polj. povestničar, v Mitth. hist. V.)

2) Slavi, Slaveni, Slavjani se imenujemo, pravijo drugi, po Slavi, in Slava je staroindiška Svaha ali Svava, boginja luči ali ognja. Tako Kollár (v. Rozprawy o gmenách, počátkách i starožitnostech národu slawského a geho kmenů. l. 1830. in v Sláva Bohyně a původ gména Slawůw čili Slawjanůw. l. 1839.) in vsi oni, kteri se zovejo tolikanj radi „sinke (sinci) majke Slave“ in pevajo še raji s Prešernom (v. Kerst per Savici):

„Nar věč svetá otrókam sliši Sláve“.

3) Čestili so predniki naši véliko svetlo Solo (sol', solonce — slonce — solnce) tako obče, da so mu (Solovi) posvetili dedino ili vlast (domovino) svojo, in po kraju ali zemlji Solovi posvečeni (Solov' kraj, Solóva ziemja) so se jeli imenovati prebivavci: Soloviani, Sloviani, Slovani. (Pr. V. Bambas Tvarosklad jazyka slovanského.)

4) Dežele, kjer je vladal nekđaj jezik slovenski, se zovejo Slowy, in po njih se glasi ime Slowanjn, Slowěnjn, ktero je tedaj krajno ili krajsko. Bivali so Sloveni nekđaj na Rusovskem, kjer je še sedaj Slowenské jezero, Slowečna (potok), Slowjensk, Slowinsk (mesto), Slowjani, Slawon (vasi)

i. t. d. Tako misli Šafařík (v Starožitn.) in je mislil prej nekoliko Dobrovski (Poljan po polju, Moravan po Moravi i. t. d. in litv. *sallawa ostrov*, Šalawy staropruska krajina, v. Jungmann).

5) Premnogo jih je tudi domačih, kateri izpeljujejo ime svoje iz slava gloria, in Slaveni, Slavjani so jim *gloriosi*, *laudabiles*, *celebres*, ter gledè na stare čase terdijo z Bohoričem: „*Slavorum epitheton, a rebus praeclare gestis, genti huic merito suo obtigit*“, in nadjaje se boljših časov popevajo s Prešernom:

„Slava bode spet slovela,
Ki Slovincam da ime“.

6) Menda še več jih je sedaj, ki razlagajo narodovo ime iz slovo verbum t. j. beseda, govor (Kopitar, Miklosiç, Metelko i. t. d.), in nekteri primerjajo koreniko *slov* — pa *çlov* —, in slovak (slovénin) pa *çlovek* (cf. Miklosiç, Schleicher pg. 101).

7) Linhart piše, da Sloveni — Slovani niso niti „die Ruhmvollen“ (iz slava), niti „die Redenden“ (iz slovo), niti „die Genannten“ (iz sluti), ampak „die Wandern den, die sich neu Ansiedelnden“ (iz selo, seliti), torej prav za prav Sloveni — Sloveni, Selovani — Slovani, Selavi, Slovaki, Selavci, Slovenci i. t. d.

8) Otec Marko pravi: „Slavenc, germ. Slav, lat. Slavus male Sclavus) aliis a slava (gloria), aliis, qui scriptum volunt Slovinc a slovu (vox) seq probalius sibi gens hoc nomen indidit, vel ab aliis inditum fuit eo: quia ii, qui in terras longinquas abire decrevere, remaneutibus valedicebant (puod poslaviti, posloviti se dicitur) ab eis Slavenci seu Slovinci, germanice Beurlaubte vocarentur. Iz slovèsam reçi, mit Ehren zu melden, honoris gratia saepe saepius effertur, in puo utriusque fundatur derivatio. A seliti se nomen gentile deducere, est a longe detorquere (vid. Glossarum Slav. Viennae 1792)“.

9) Schlözer sklega iz tega, ker se *n* v imenu Slovan — Sloven — Slovenec — Slavonec i. t. d. vseskozi derži, da je razlaganje iz slava ali slovo neçimurno in nepravo, ter meni da bi se tuði v nemškem móglo reçi slavonisch m. slavisch itd

In 10) — dasi pravi otec Marko: male Sclavus —, jih je vendar mnogo premnogo, kateri očitajo, da je ime naae iz sclavus — servus, suženj. Sklicujejo se na prestaro gerako

pa tudi latinsko pisavo: *sclavus*, *sclavinus*, *sclaviniscus*, *sclavani*, franc. *esclavons*, lašk. *schlavo-vi*, *schlavone-i* i. t. d. Preučeni novejših časov se pa celo ponašajo s tem, da je ime naše iz gotovskega slavan t. j. molčati (*schweigen*), vzlasti taki, katerim naša izpeljava besede Nemeč iz *nem* (*stumm*, *verstummend*) ni všečna. Taki velijo tudi, da je Nemeč celo iz sanskrita in sicer iz besede *namata* (a lord, a master)! (cf. *Zeitsch. f. vergl. Sprachf.* 1853.)

XXXIX.

T. To so ob kratkem pogloblitve razlage našega imena. Povedal sem ti jih, kar jih vem; zdaj mi pa imaš ti povedati na vsaktero, kar veš in znaš!

U. Kakor ni zdravo vselej do sitega se najesti, tako tudi ni varno praviti vselej vse, kar človek vé in zna. Povedati ti čem torej le sim ter tje, kar vem, pa tudi, kar mislim, in kadar ti ni prav, pa popravi!

1) Imé svoje razlagati po prvem — se vé da imenitnem — vladarju ali vojvodu je sicer lahko, pa ravno tako kerhko; ni varno, človeka rado prevari; in nova zgodovina je že marsikaj pognala med pravljice in basni, kar so imeli nekdam v povesti ter so si mislili gotovo resnico. Tudi ni to navadno v dogodivščini. Imena te dobri zgodovinarji razlagajo zdaj mnogotero. Poljski zgodovinarji so dostikrat le povestničarji in basniki. Slovencem je ova povestnica znana; po nemški se ji pravi: „*Noten ohne Text*“, po slovenski pa: „*Proklete grablje*“, ki so dale temu in unemu po zobeh, da sta omolknila oba. Da jih ne dobim tudi jaz, naj molčim!

2) O Kollarjevi knjigi pravi bistrourni Šafařík sam, „da je delo velike učenosti, pa bolj sad pesniškega duha, kakor globocega preiskovanja“, in spriča po vseh preiskavah, da le Sloven — an — enec — ak je pravo, lastno imé, vse druge pa so pokveke, popake! Kollár je basnik ali pesnik, zgodovinar pa ni. Kakor smo Sloveni popustili malikovstvo, tako pustimo tudi mališke imena! Tevtoni (Nemci) ne izpeljujejo več svojega imena od Tevta.

3) Skorej to veljá od naslednje izpeljave (Solovijani), ki je le preumetna in se doslej pač dokazati ne da. Izvirna

je, ali kar vem, se je doslej še nihče ni poprijel. Tudi se mi zdi vse delo imenovanega pisatelja pretenko in kočljivo.

4) Šafařík sam svoje ne terdi; le méni ali sumi, da utegne biti tako ter poprašuje, kaj veljá, ko bi bilo to resnično! Tudi, kar vém, se dosihmal njegove razlage nobeden ni polastil. Dobrovski si je pozneje sam spremisilil.

5) Naj več je bilo do poslednjih let tacih, ki so izpeljevali ime svojega naroda iz slava gloria, in nekteri so celo terdili, ker so predniki naši svojim veljakom pridevali zlog — *slav*: Boleslav, Miroslav, Vratislav i. t. d. in je bilo tacih kot listja in trave, da je prešlo na zadnje to slavno imé na ves narod. — Toda, kar nas je Adamovega rodu, imamo to bolezen v sebi; slave naše ne kaže tolikanj zgodovina, marveč povestnica ali kako pisano sporočilo; nam drugi očitajo, da se bahamo, in je res nečimurno v imenovanji iskati si slave; oblika sama je tuja in nepravilna; kakor smo se znebili tujega jarma, tako se znebimo i tujega naslova i. t. d.

6) Poprimimo se pa domačega, pravilnega in lepega, sej je naj verjetniši; poroki so nam slavni učenjaki: Dobrovski, Vodnik, Kopitar, Miklošič, Metelko i. t. d. Vzlasti me veseli, ako je resnična primera med *člov* — in *slov* — da ves svet spozná, da Sloven — Slovak je prav za prav človek, naj pravi oholi Madjar, kar će (cf. Tót nem ember!).

7) Res imamo po Slovenskem marsiktero Selo, celo Sela, na Selih, tudi v Selcih, seljanov se ne manjka; vendar že časih prav prekanjeni Marko pravi: „A seliti se nomen gentile deducere, est a longe detorquere“.

8) Pa še bolj veljajo te besede verlemu otcu samemu. — Ta pa človeka še vse drugod vódi in drugam zapelje, kakor dragi najin Jezičnik! On ti je „Etymologe, der aus allem alles machen kann!“ — kakor piše Metelko. Slavonci so mu Slavonier, Sklavoni, Zaklavoni (t. j. Feindwürger) i. t. d.

9) Schlözer je za Slovane veliko storil, in ni mu zameriti, če tu pa tam „tumari“ — kakor pravi Hrovat —, ker bil je tujec. Dobrovski mu je že skazal, kako se likajo v slovanskem rodovinske in narodske imena na *jan* — *jen*, *an* — *en*, in da „Saxonisch“ ni bolje mimo „Sächsisch“, „Polonisch“ ne pravilneje od „Polisch ali Polnisch“ (Slavin 1806).

10) Kaj pa čem reči o poslednjem primku? Gerkom in

Rimljanom Sloveni niso bili sužnji; Gerk sužnja ne imenuje *σλαβός* ampak *δούλος*, Latin ne *sclavus* ampak *servus*; da nima ne ta ne un besedi s čistim *sl* v začetku, malokdaj v sredi, kaže jezik sam, torej sta si ga strojila s *k* ali *th* (*θ*) vmes ter pisala: *Sclavi* — iní — eni — ani — inisci in *Sthloveni* — avi — avani i. t. d.; da so Nemci tirali in prodali Slovence za težake celo v jutrove kraje v 9. in 10. veku; da je zlasti med njimi spočelo se to ime z zmerjanjem (*Sklave* iz *Slave*) in da je po njih prešlo v ine germanske pa tudi romanske jezike (l. *schiavo*, fr. *esclave*, *slaef*, *slaf*), to ni le povest, ampak zgodovina (cf. Šafař. Starožitn.)! Da so pri vsem tem Slovani dostikrat molčali in tiho terpeli, Germani ali Nemci pa ukazovali in gospodarili, to je jasno kot beli dan, ko bi oblačno ne bilo. Ponašali so se kaj pa de z oliko in omiko. Toda — prašam — ali je to omika, ali se v tem kaže prava olika, da se borne ljudstva podjarmljujejo, da se jim svoboda krati, da se s sužnjimi (*sclavi* — *servi*) pitajo in psujejo? Komu dela tako imenovanje večjo nečast, mirnemu tihemu narodu ali pa hudemu gospodovavcu, psovancu ali psovatelju? Pa — sej se cedi maslo blage olike krog in krog, in Slovenija

Vstaja, izdiha:

Kdo kliče na dan?

(Vožnik.)

XL.

„Ilirsko me kliče

Latinie in Grék,

Slovensko me pravio

Domači vsi prék.“

T. Tako pòje prvi naš pesnik ter kaže, kako smo se imenovali domači sami, in kako so nas klicali tuji, vnanji narodi. Važne za zgodovinsko in jezično vedo so najpred imena, ktere so imeli naši predniki med seboj, in potlej imena, ktere so imeli pri bližnjih sosedih in tujih narodih.

U. Ktere pa so tiste imena?

T. Ločiti so, kakor sva že govorila, a) občne in b) posebne t. j. imena, ktere je imel ves narod in ktere so imeli posamni rodovi. Med prvimi so: Anten na vzhodu, Venden — Vinden na zahodu, Serbi (Sarbi — Srbi), Iliri pa Sloveni.

U. Pervo ime je berž ko ne gerško, in med Slovani malo znano?

T. Imenovalo se je takó pleme slovensko v južni Rusiji, okrog črnega morja; ali — ime to je zginilo v 7. stoletji skoraj popolnoma iz zgodovine, in občno ni postalo.

U. Kaj mi je misliti o dveh naslednjih: Venden in Serben?

T. Šafařík dokazuje, da je nekđaj to dvoje bilo občno ime našega naroda. Serbi (Sorbi) so se imenovali sami, je bilo torej slovo domače, Vendi ali Vindi pa so jim djali tujci. Pozneje se je oboje imenovanje prijelo posamesnih rodov, in v dveh oblikah (Sorbi — Serbi, Venden — Vinden) ohranilo na jugu in severju. Oboje je zdaj le posebno ime, in poslednje le vnanje ali tuje imenovanje.

U. Jeli tretje t. j. Iliri — Ilirci bilo kdaj splošnje ali vesoljno ime?

T. I to ime je tuje; bere se zlasti v latinskih knjigah (Eos—sc. Cyrillum et Methodium — tamquam Apostolos et Patronos Illyrica gens longe lateque ad extremos borealis orbis fines propagata agnoscit et veneratur); naslov posamnega rodu, in le nekaj časa skorej splošnje ali občno; poslednji čas pa se umikuje, ter se menda popolnoma umaknilo bode naslednjemu nekđaj posebnemu imenovanju: Sloven — Slovenec.

U. To je sedaj občno ime naroda našega! Kako se je povzdignilo v splošnje ali občno?

T. Slovenci so se imenovali prebivavci krog Dunaja (Donave), in ti so prvi imeli si opraviti z omikanimi Greki, Rimljani in drugimi zahodnjimi narodi. K njim sta prišla Ciril in Metod, njihov jezik se je prvi pisal, postal je književni in ta je staroslovenski jezik. Tedaj so Slovenci (Slovinci) najpred zasloveli, in tako je njih ime prešlo na ves rod z nekterimi premembami, ki so znane iz poprejšnjih razgovorov.

U. Slověti pa je lepše in boljše mimo slaviti ali celo sloviti.

T. In ravno to bodi v tolažbo vsem, kterim se milo dela po razlagi iz slava gloria, Slavjani — Slaveni gloriosi, inclyti, da je na zadnje vse eno, ker sloveti — sloviti in slaviti so iz korenike *slu* v glagolu *sluti* (nominari, clarum — inclytum esse), slujem — slovem, ki se vjema z geršk. *sluo* in lat. *cluo cliens* — *cluens, inclutus*. In dasiravno se sklenemo

v pravi in prvotni pisavi (Sloven — Slovan), vendar péti smemo, svesti si boljše prihodnosti, s pesnikom:

„Slava bode spet slovela,
Ki Slovincam dá ime“.

XLI.

U. Anten je menda gerško ime; ali mi ga znaš razložiti?

T. Ne da se gotovo določiti, in ugibali so jezičniki že mnogo. Eni so celo mislili, de je ime Anten (*αντος, ἀντιοι*) gerško, in pomeni ravno to, kar ime Slaveni, vendar brez razlogov; eni ga izpeljujejo iz vinda — venda (unda, voda) ter primerjajo Ante pa Vende (Benečane in Lužičane); drugi terdijo s Šafařikom, da se vjema „u An. Anzi — ent (mas — vir — gigas) s slov. ūtin' ūti = Utin. Jornandes veli: „Antes, qui sunt eorum (Vinidarum) fortissimi“ (cf. Rački Cyrill. Method. I., 3.)

U. Kako bi se dalo razjasniti ime Venden — Vinden?

T. I to je težko zadeti, in dosti je, da ti povem, da so strinjali in da še strinjajo povestnikarji in jezičnikarji imena Heneti — Eneti, Veneti — Venedi, Venden — Vinden — Inden i. t. d. Šafařik je mislil, da je ime to nemško; Terstenjak pravi, da je keltiško, in da pomeni bel ter se vjema s sansk. vinat bel, svetel. Slovane so utegnili Kelti imenovati Vinde — Belce, ali a) zavoljo bele telesne barve, ali b) zavoljo bele barve njihovih hramov, gradov, mest (pr. Beli grad, bela Ljubljana i. t. d.), ali c) zavoljo bele nošnje (Belohorvati, Belorusi, Beli Kranjci i. t. d. vid. Nov. 1858).

U. Nas Slovence zovejo Vinde sedaj le bližnji Nemci, in samo kterikrat, ker nam že skorej sploh pravijo „Slovenen“, in le v kaki „jezi ali nemškutarski serditosti“ zareži kdo: „Was wollen diese Sthlobenier oder diese Bindischen, i koa nix bindisch!“—

T. Zahodnje Slovane imenujejo Nemci tako, in sicer „Winden“ na jugu, „Wenden“ pa na severju. Slovenci sami tega imena ne poznajo, kakor tudi Nemci ne vedó, kako jim pravimo mi. — Ker je znano uno imenovanje posebno za nas, beri, kar piše Kopitar o njem v slovnici svoji I. 1808 str. VI.

U. Winden: »Diese zum Citiren so bequeme Benennung ist nicht ganz richtig. Nur die Steyrischen und die Kärntnischen Slaven werden zum Unterschiede von ihren deutschen Mitbürgern Winden, d. i.

Slaven genannt (denn Wende, Winde ist das deutsche Synonymon für Slave, so wie Unger für Madjar, u. m. a.); eben desswegen nennen sie sich auch selbst Slovenci, d. i. Leute vom Slavischen Volksstamme, nicht vom Deutschen: der Gesamtnahme der Nation ward ein Species-Nahme. — In Krain hingegen, wo das ganze Land von Slaven bebaut wird, fiel dieser Anlass weg, und der Special-Nahme Krainer (Krajnci) gilt ausschliessend seit Mannsgedenken. — Sprache, Kleidung, Lebensart ist die nähnliche bey den Winden, wie bey den Krainern, aber nie wird der Krainer Slovenc im specialen Sinne, und umgekehrt der Slovenc nie Krajnc genannt.

T. Da je to bilo med ljudstvom in da veljá sim ter tje v navadni govorici še, in da so Kranjci Slovenci, kakor so Korošci in Štajarci, to je jasno kot beli dan!

XLII.

U. Djal si, da Nemc ne vedó, kako jim pravimo mi Slovenci — kako je to? Kako se imenujejo sami, in kako so jim djali nekda?

T. Latinci so jim djali „Germani“, nekteri zlasti pesniki so jih popévali „Tevtone“, sami pa se kličejo „Deutsche“.

U. Kaj je to „Germani“? Zakaj praviš, da le nekteri jim pravijo „Tevtoni“? in ali sedanje ime ni ravno iz tega starega in slovečega naslova?

T. Ime Germani razložiti in določiti, tega nočem in ne morem, ker nemški in drugi učenostniki imajo učenih razlag o tem naslovu nar manj toliko, kolikor jih imajo o našem imenovanji (Slovani — Slaveni). Nektere so še bolj smešne od naših. Tevtone so nazivali le poseben rod, in zlasti pesniki. Sedanjega primka pa ne izpeljujejo nič več od Tevta ali Tuiska!

U. Kako pa?

T. Ime „Deutsche“ je brez dvombe — tako velijo — iz gotovskega thiuda, stn. thiota t. j. Volk (polk, ljud, ljudstvo, narod), in thiudisks, diutisks, sedaj deutsch t. j. narodno (volksmässig, national, populär, dem ganzen Volke gehörig; cf. Grimm, Gesch. d. dtsch. Spr. I., 790.)

U. Če pa niso Nemci jeli se imenovati — „Deutsche“ t. j. deutlich oder verständlich — po nas, ki se imenujemo po slovu t. j. po besedi ali govoru, po katerem se razumemo med seboj! — Zakaj jim pravimo mi Nemci?

T. Razun nas Slovencev jim pravijo tako tudi sedanji

ali novi Gerki, Turki, Vlahi, Madjari, in morebiti še drugi. Zakaj jih kličemo Nemce, menda že veš iz poprejšnjih pomenkov.

U. Pa vendar ne, da bi jim rekali Neumci t. j. Nemci?

T. Miklosič piše: „germanos plane ném'cē (mutos)“, ker ném je stsl. mutus, pa tudi alius linguae, némovati mutum esse, balbutire i. t. d.

U. Se ve, da Nemci s to razlago niso kej zadovoljni, kakor si prej omenil.

T. »Wenn aber der Slawe den Deutschen njemetz nennt, so bezeichnet er ihn wol als stummen, verstummenden, seiner slawischen sprache nicht kundigen, — piše po H. Müllerji učeni Pott (Z. f. vergl. Sprf. 1853), — und ich möchte glauben, dass wir den Slawen nicht anders behandeln, da slavan gothisch schweigen heisst; die Slawen selbst ziehen aber eine andere erklärung vor; in drug nemški učenjaku H. Leo v istem časniku kaže: »der name Nemeц würde dieselbe tiefere bedeutung haben wie mlécha (mlech, walch, wälsch, vlah — barbar in balbus), wenn er wirklich mit einem worte, welches undeutlich redend oder stumm bezeichnet, zusammenhinge. Möglich aber ist es wol auch, da jahrhunderte lang die Slawen im Gothenreiche und wol noch früher von deutschen herren regiert wurden, da der slawische name für fürst, herr (kniás) eine umbildung unseres deutschen wortes kuning ist; da der slawische name für adel (slachta) ebenfalls unser deutsches wort slahta ist — dass jenes wort niemec aus sanskritischem namata, a lord, a master; namita, reverenced, worshipped, bowed to, entstanden und nur zufällig dem worte, welches stumm bezeichnet, so ähnlich ist.« — Pomenljivo je tudi, kar veli o tej izpeljavi naš učeni jezikoslov Kopitar v glag. cloz. str. 77.

U. „Ném' mutus. Ném'c' m. homo mutus. Non probamus Germanorum apud Slavos appellationem, ném'c', huic etymo tribui. Si enim Hungarorum Nemet compares, potius tibi Nemetes venient in mentem, populus germanicus, Julii adhuc Caesaris tempore superstes; eo fortasse tempore (χρόνος ἀδελύλω), quo Slavi vlah' appellavere Italum, et Germanum ném'c', longe potentior, certe Slavis vicinior“.

XLIII.

U. Pa nikdar se Kranjec ne imenuje posebej Slovenec, in nasproti Slovénc nikdar Kranjec, — pravi Kopitar; in vendar piše Poženčan celo l. 1863. v Novicah: „Jez menim, da je vseh slovenskih Korošcev, Krajncev, Štajarcev in Primorcev pravi priimek Krajnci, pa ne po današnji krajnski deželi, ki ima v latinskem in laškem zmanjševavno ime Carniolia,

ampak po vsi tisti deželi, ki so jo pisatelji po latinski nekdanj zvali „Fines Italiae“ ali iz našega (Krajna) posneto Carnia = Krajna. Tudi „Fines Italiae“ se hoče reči Italii krajna, pri-krajna ali pokrajna dežela. Vlaški slovar še zdaj Krajnsko zraven Carniola zove Carnia (totum pro parte) = Krajna itd. —

T. Na to opomni vredništvo prav: „O vsem tem je bilo v preteklih letih že veliko pomenkov. Težko da pridemo Slo-
venci na Kranjce nazaj“.

U. Če pa je že bilo o tem veliko pomenkov, toraj se mi-dva ne smeva mnogo pomenkovati. Le ob kratkem mi razdrobi to reč ter povej, zakaj piše Poženčan Krajnci, vredništvo pa koj pod to — Kranjce?

T. Sprožili so bili pisarjenje o tej reči, kar vem, l. 1853 ter jeli popraševati, ali se ima pisati Krajn ali Kranj, Kraj-nec ali Kranjec. In tedaj že je pisal Poženčan l. 1854 v posebnih sestavkih o imenu „Krajna“ in o imenu „Koroško in Gorotan“. — L. 1857. je to reč vnovič zbudil Terstenjak pg. 242. — Na to kaže Hieinger v spisu: „Ali Kranjsko ali Krajn-sko?“ da spričevanje za prvo ali za drugo še ni bilo na tanko razloženo... Narpoprej se mora tukaj vprašati: Ktera oblika tega imena je poterjena med prostim slovenskim ljudstvom, in kako je brati to ime v starih pismih in bukvah? — Koj potem se oglasi Poženčan str. 313: „Krajna, Krajnsko, Krajnsko; nikdar pa ne Kransko ali pa celó Kranja“. — Nekoliko prizadet po-piše v istem letniku Hieinger, kakošne meje je imela Kranj-ska v raznih časih, in v tem imenitnem spisu pravi na zadnje str. 350 — 351:

U. „Po vsem tem razlaganji se h koncu sme še enkrat povzeti vprašanje, od kod je prišlo ime kranjske ali krajnske zemlje? ali je po koreniki karn, skalnat verh, ali po koreniki kraj, meja, mesto? Ako se povzame vse skupaj, kar je bilo govorjeno o tem imenu, bi se utegnilo morebiti nar bolj po res-nici reči, da ime kranjske ali krajnske zemlje ima dvojno ob-liko. Da severno-zahodni Slovenci sploh govorijo Kranjsko, Kranjec ali Kranec, da Horvatje z njimi vred kličejo Kran-jac, da se od notranjske strani celó sliši Kranj, da tudi Italian povzema il Cragno: kdo bo rekel, da je to samo spaka pravega imena? Zakaj mar se še vedno ohranjuje prilog krajni, ali ime pokrajna, in se ni še oboje spremenilo v kranji in pokranja? Da je latinska oblika Carniola, pozneje prede-

lana Carniolia, in druga italijanska oblika il Carnio, — kdo bi hotel reči, da to nikakor ne more kazati na izvir oblike Kranj, Kranjsko? zlasti ker se taka prestava glasov tolikokrat nahaja v indo-evropskih jezikih? Ima vendar tudi slovenski Korotan ali Korutan, prav za prav Karantan, svoj izvir v koreniki karn; in li ni kranjska ali krajnska zemlja tako gotovo gorata kakor koroška?

Kar pa se tiče oblike Krajna, Krajnsko, je človek zopet ne bo smel grajati kakor po drugačnih ustih spremenjenega imena. Če južno-izhodni Slovenci jo sploh rabijo, če Nемец je povzel starejši Chreine in novejši Krain, če tudi drugi Slovani za tem povzemajo Krajn, kot Rusi, ali Krajnska kot Čehi, če verh tega je po učenih možeh že dolgo v bukvah sprejeta oblika Krajnec, Krajnsko: se vse to ne da kar nagloma ovreči, in drugačna oblika vpeljati v rabo; zlasti ko se ime Krajna med Slovenci nahaja v štajerski Krajni poleg Sotle, in v Suhi Krajni na Dolenskem, tedaj saj za manjši strani, in ko je med družimi Slovani znana Ukraina na Ruskem. Kakošen pomen pa vendar ima to ime Krajna ali Krajnska? Ali je s posebnostjo pokrajna ali mejna dežela, ker je na pokrajni države proti državi, al naroda proti narodu? Po zgodovini je to, kakor se iz prejšnjega razlaganja zamore posneti, le mogoče za tisti čas, kadar je bila nekakošni mejnik proti Italii, in sicer v tistem obsežku, kakoršnega je imela iz začetka, ko je oklepala malo več kot sedanje Gorenško. To je bilo prav za prav takrat, ko je bila nekakošno samosvojna na meji proti Longobardom. Ravno takrat se je pa tudi ime utegnilo roditi, ker se kmalo po tem nahaja. Pozneje, kakor je bilo povedano, v oblasti Frankov in še dalje, se je skorej bolj sama pridevala k Italii. Sicer se utegne tudi reči, da je tej deželi s posebnostjo memo družih ostalo ime Krajna ali marka, kakor je na pr. v Prusii Braniborska dostikrat sploh klicana Marka, ali kakor je v Francii vstala Provincia, Provence. Morebiti pa ima ta naša zemlja kot Krajna ali prav za prav Krájina le sploh pomen dežele; sej tudi ruska Ukraina, to je, Ukrájina, ima po resnici tako obliko; tudi naša Suha Krajna je sploh le dežela ali zemlja. Tudi navdar utegne to dokazovati; zakaj Krajna ali Krajnska se izgovarja s potegnjenim navdarom kakor Krájina, ne pa z ojstrim udarom kakor krajna zemlja, ki je namreč na kraji države^a.

T. Verh tega razglasi naš Davorin v Nov. l. 1859 spis „o starih Karnih“, in ondi pravi §. 9: „Karni so toraj prededje današnjih Karnjcov, metatetično: Krancov. „Nires! mi smo Krajnci, Gränzslawen, Märker“, — bode mi velika truma nasproti kričala, in morebiti tudi pisala.

Že sem na drugem mestu v Novicah dokazal, da ni mogoče imena Krajnec iz kraj (Mark, Gränze) izpeljevati po filologičnih pravilih, ker glasnik *n* spada k deblu, in suffiks je le *ec* ali *ic*. Na Gorenskem nikdar ne bodeš čul „Krajnc“, temoč „Kranjc.“ Oblika „Krajnc“ je dolenska, in čudno se mi zdi, da jo celó nekteri Gorenci zagovarjajo. Kakor Dolenec čerti *nj*, tako tudi štirski Dolanec, in govori: strajnski, plajnski, kojn, Strajnsak, Plajnsək namesto stranjski, planjski, Stranjsak, Planjšek, konj.

Druge pomisliske zastran sredovečnega poznamovanja „Chreina, Creinamarcha“ sem že tudi v Novicah izpričal.

Ime Kranjsko, Kranjeec je toraj stareje, kakor iz časov Karla Velikega ali pa „Sarmatov Limigrantov“. Stari Karni, kateri so bili Slovani, so se že veleli Karnjci, metatetično: Kranjci. Slovani v Kanalu pa je sedaj imenujejo — Karnjeec.

V starem svetu so toraj trojni glavni rodovi slovanski stanovali med Adrijo in Karpati, in sicer: Panoni, Norenci in Karni. Slednji so prededje Kranjcov, čeravno je mogoče, da v 6. stoletji po Krist. so kakošne rečice severno-slovanskega morja utegnile tudi v zibelko starih Karnov pritekati (Vid. Nov. str. 257).“

Povedal sem ti te reči, ker so važne v mnogih ozirih, dasiravno si djal, naj ob kratkem povem, zakaj pišejo eni Kranjci, eni pa Krajnci.

U. Pa še zdaj ne vem, kako mi je pisati! Ali niso eni razlagali imena najne domače dežele po nekem vladarju (Carnus ali Cranus t. j. velik, imeniten gospod), eni pa celo iz Goreina, Gorajna, Gorejnsko (Gesch. v. Krain §. 25)?

T. Brez vsega vzroka in poroka, bi djal s Šafaříkom. Valvazor že dokazuje, da ime Carnia ali Krain je prišlo po prestavi čerk iz nekdanjega imena Carnia (I, 39.); Linhart pa méni, da dežela poleg gornje Save ima ime odtod, ker je krajna ali na kraji druge slovenske zemlje. Na to se opira dvojna razlaga pa dvojna pisava. „Offenbar ist Krajna das slawische Krajna = Mark, Grenzland, man wollte denn eine

gerade nicht unwahrscheinliche Slawisirung des alten Carnia annehmen —“ veli ostroumni Šafařík. Te izpeljave se je poprijel tudi Miklosiĉ, in po nji se da skazati pisava *nj* = *ni*: *Kranj*, *Kranja*, *Kranjska*, *Kranjec*. Zastran *Kra* — *Kar* — primeri: *Polikrap* — *karp* itd. Pa tudi po uni razlagi pišemo poleg slovnice lahko *Kranja*, *Kranjec*, *Kranjska*, kakor pišemo *jutra-nji*, *sedanji*, *vsakdanji* nam. *jutrajni* ali celo *jutrajnji* itd.

XLIV.

U. Od kod ima ime Koroška? Ali morebiti iz hora, gora, Goroška ili Koroška?

T. To ime je ravno tistega početka in pomenka, ktereга je Carnia, Carniola, piše Šafařík ter pravi, da Karantanum (Karantania, Carinthia) je likati iz karn in tan; karn pomeni v celtiškem jeziku „Gestein“, tan pa „Erde, Land“. Nestorjeva oblika Chorutane se nareja praviloma iz Karantane (nosnik *an* v *u*, in *k* v *ch*); novoĉeska Korytané, Korytanský je le nalasĉ ponarejena, kakor bi bila iz koryto (alveus)!

U. In Štajerska — zakaj se imenuje tako?

T. Iz nemškega Steier — Steiermark je slovenski Štajersko, in to ime je nastalo po reki Štyra (Steier), kakor piše Šafařík, ter po bližnjem mestu in gradu (Styratpurh). Po slovanski se veli tudi Štyrsko (Starož. Šaf. pg. 337), in Terstenjak v Nov. 1857 pove — zakaj „pišem Štyrsko namesto Štajersko?“ — da je uno poznamljevanje stariše in izvirniše, da sega ime to že v rimske ĉase, da je celo slovensko (sthira moĉen, fest, stark) itd. „Steier ist aus dem slowenischen štir, štira, wie Weichsel aus Visla, Leipa aus Lipa, Neisse aus Nisa, Feistritz aus Bistrizza gemacht; unmöglich hätte der Deutsche selbst sein Wort Stier in Steier verdrehen können (vid. Šaf. Abkunft der Slawen pg. 176)“.

U. Navadno je vendar že Štajersko pa tudi Štajarsko, Štajerci ali Štajarci; — kako se poravna ta razloĉek v pisanji slovenskem?

T. Kaže se, da je po nemški obliki Steier narejena slovenska Štajer-ec, Štajerka, Štajersko, in tako piše Metelko in še marsikdo tudi po navadni izreki. Ker je pa za moške osebe po njih rodu in domovanji slovensĉini lastna konĉnica — *ar* ne pa — *er*, in ker tudi obrazilo — *ec* imenom rada pritika na

koreniko ali na druge obrazila, posebno na — *án* in *ár*; toraj, se mi zdi, pišejo nekteri sedaj tudi Štajarec, Štajarsko itd.

XLV.

U. Metelko piše tudi Hrovat, Hrovaško (Kroat, Kroatien), drugi pa, zlasti novejši knjižniki, rabijo zdaj Horvat — Horvaško, zdaj Hervat — Hervaško, i sada Hrvat — Hrvatsko.

T. Stara slovenska oblika je Hr'vatin', množn. št. Hr'vati-e, gerška *Χρωβάτοι, Χωρβάτοι, Χωροβάτοι . . .*, latinska Crawlati, Chruati, Chrowat, Crowate, Chrobatae, Crouacia, Croata, Harvati i. t. d.; Truber ima Crouati, Krell Hrvatsko, Dalmatin Haruati; Ogri jim pravijo Horvátok, Nemci Kroat — Kroat, Kroaten — Kroboten; Serbi jih zovejo Hr'vati, sami se kličejo Hr'vati, Horvati i. t. d.

U. Kako se razlaga in kaj pomeni ime njihovo?

T. Eni ga izpeljujejo a) iz hora ili gora sploh (Horvát je v čes. slov. Waldland), eni b) posebej od Karpatov ali krapakov — kakor tujci pravijo goram, katerim Slovani velijo Gory, Tatry ali Horby t. j. Chrby, in celo Šafařík misli, da je po tem (Chribet, Chrebet = Bergrücken, Chrben - Chrben ali Karpathen) posneto ime narodovo: Chr̄b — Chriwat; c) drugi pišejo, da iz hrvam, hrvati pugno, dimico, certo, kämpfen, ringen, cf. stsl. r'vati se pugnare, nsl. rvati se rixari, croat. hrvanja lucta): „Bojeven narod in junašk, kakor je hrvatski, ni samo dandanašnji, pravi Terstenjak (Nov. 1862), temuč že od nekdanj ima očake, katerih imena pomenjajo: boj in sek; tako je tudi ime Hrvat od hrvam. V starohrvatskih listinah nahajamo imena: Hrviša, Hrvaš in Hrvoje; d) še drugi menijo, da so dobili ime po banu svojem Hrovatu ili Horvatu i. t. d. —

Pisal sem nekoliko o tem naslovu l. 1862 po Kopitarju. Glag. Cloz. p. LXXI: „Liceat et de ipso vocabulo Croatarum adnotare aliquid. Constantino Porphyrogenito scribuntur *Χρωβάτοι*, i. e. Hrovati. Ipsissimum hoc nomen habent etiam a proximis vicinis Carniolanis: Hrovát, pl. Hrovátje. Cui ad amussim respondet Hungarorum Horvát; nam cum e suae linguae ingenio non possint incipere vocem a binis consonis Hungari, primam vocis syllabam, ex *Hro* — mutarunt in *Hor*

— sicut e bràt (frater) fecere baràt et sexcenta similia. Hunc hungarismum etiam Zagrabenses adoptavere, qui Horvat dicunt et se ipsos nunc, et antea Dalmatas dixerunt. Illyrii contra Hrvat efferunt, per *H* verum, non *X* cyrillianum, et vocalem dimidiam inter *H* et *r* litteras. Sed omnes hae scriptiones satis evincunt, vocabulum Hrovat nil habere negotii cum hr'b't i. e. dorsum; imo neque cum montibus Carpathiis, nisi si forte montium ipsorum vocabulum adulteratum sit a Veteribus graecis et latinis, quibus Carpathium mare familiarius fuerit, quam Hrovatorum sive natio, sive montes^a.

U. Kako naj pišem toraj ime bližnjih naših sosedov, kadar pišem slovenski?

T. „V slovenskem se mi zdi po mnogih dobrih slovnica, po splošnji izreki in po priliki latinski in stari gerški edino pravo Hrovat, hrovaški“, sem djal takrat, in tako tudi naj raji pišem. Vjema se v tej pisavi razun tega z obliko nemško, pa tudi družih omikanih narodov. Kdor se hoče ravnati po sedanjih hrovaški izreki, piše Hervat, hervatski, in kdor izpušča polglasnik ali — kakor pravijo — *r* rabi samoglasniško, pisari Hrvat, hrvatski.

XLVI.

U. „Serborum gens, quos etiam Chrovatos vocant, gens Chrovatorum; quos nonnulli Serbios vocant“ — se bere (Stritter II. 165. 400.), in to nam kaže navadno obliko Hrovat pa tudi Serb. Bilo je to poslednje imenovanje nekdanj občno, kakor si že razkazal, ali sedaj je posebno; kaj neki pomeni?

T. Razno je pisano v starih knjigah: Serbi (Plinius), Σέρβοι ali po družih Σέρβοι (Ptolemaios), Σπόροι (Sorbi, Prokop), Cervetii, Zeriuiani, Seruiiani, Surbi, Sarbi, Sorabi, Serbii, τὰ Σέρβια, Sereb' in Serb' (Nestor), Sr'bin, Srb i. t. d. In ravno tako različno je tudi razlaganje njegovega pomena.

U. Ktero je znano tebi; povej mi nekoliko povej!

T. Izmišljevali so si nekteri, da je to ime a) po vojvodu ali imenitnem možu (Sar**b**); b) da je *srb* = voda, in Serbin kar Vinde; c) Sirbi tum dicti a serendo, ali slov. a serp; d) Σπόροι, ker so stanovali po selih σποράδιον t. j. razsejani ali simtertje, e) Serbljani ali s hribljani, in f) Servi in Serviani

t. j. Sclavi (schiavi), in dové kako še — brez vzroka, če tudi ne brez poroka!

U. I ktero je vendar pravo razlaganje?

T. Šafařik ga je menda zadel, ki lika ime Serb iz *srb* t. j. narod, ljudstvo (natio, gens, ind. serim natio). Kakor se naj primerniše izpeljuje beseda „Deutsche“ iz got. thiuda ali thioda (stn. diat, lett. tauta); tako — pravi — so se Slovani imenovali nekđaj Serbi (Srbi) t. j. ljudje istega naroda.

U. In kako se določi pisatev? Kako čem pisati jaz?

T. Nestor, Rusje, Poljaki, gornji ali severni Serbi (Sorbi, Sorabi) pišejo in izgovarjajo glasnik med *S* in *r* na tanko: Serb, rus. Serbino, Serbinowka, polj. Serbinow, Sarbin; Lužičani: Serb, Serbjo (pl.), serbski in serski (serska ryć); Serbi podonavski so pisali nekđaj razno, sedaj pišejo večidel Sr'b, Srbin, Srblijn, srbski ili srpski; enako izgovarjajo in pišejo Čehi: Srb, Srbin, Srblijn, srbski i. t. d. Ker se ime Serb (serbski) v tej obliki nahaja v prestarih latinskih in gerških pismih, ker se strinja z novimi olikanimi jeziki, ker se podá knjigam severoslovanskim, in ker pristuje tudi slovnici ter izreki slovenski, toraj ga rabim i jaz v knjigi slovenski.

XLVII.

U. Jugoslovanom se prištevajo — razun Slovencev, Hrvatov in Serbov — tudi Bulgari. I njihovo ime se piše mnogotero. Tu se bere *Bulgar*, tam *Bolgar*, tu in tam celo *Bugar*; in ravno tako se glasi prilog zdaj *bulgarski*, zdaj *bolgarski*, časi tudi *bugarski*.

T. „Bulgari, tuj narod, so med Sloveni se naselivši sčasoma se njih navad in jezika navzeli, ter ga z drugimi sosedi mnogo premenili“ — sem pisal pred nekaj leti, in takrat sem djal, da imenovanje „bulgarski“ je tuje, ni domače, ni slovansko.

U. Kaj le pomeni, in kako ga razlagajo?

T. Spet nama mora biti vodnik — Šafařik. Ta bistri stariar v zgodovini in v jeziki našteje razne oblike tega imena, ki so brati v starih knjigah (*Bulgar*, *Burgar*, *Borgar*, *Wurgar*, *Vulgar*, *Bular*, *Billir* i. t. d.), ter pové, kako so menili eni, da se vjema ime a) z *bolgar* — *boljar*, *boljarin* —

bojarin (boljarji — proceres); ali b) Wolga (bolgar-wolgar), — bodisi da so ga dobili oni po reki ali reka (st. *Βολγα*) po njih (pravilno bi se glasilo Wolžanin mn. št. Wolžane); ali c) — kakor sam misli — da je tuje (sarmatsko) iz Bul in gari (gir — guri — gauri t. j. zemlja, kraj cf. *Hungari*).

U. Kako mi je toraj pisati, kaj mi svetuješ?

T. Staroslovenska oblika je Bl'garin', ruska Bolgar, serbska Bugar; kdor će posnemati Ruse, piše Bolgar — bolgarski, kar se po navadni prestavi glasnikov (pr. stsl. bl'ha nsl. bolha) tudi v sedanji slovensčini skazati dá. Kdor se će bližati Serbom ili Hrovatom, piše pa Bugar — bugarski. Sami rabijo v novejših knjigah cirilski pisanih „bl'garski in bulgarski“. Jest vendar pišem naj raji Bulgar — bulgarski, in sicer iz naslednjih vzrokov: 1) V tej obliki se bere v starih olikanih jezikih (gr. *Βουλγαρία* — *βούλγαρος*, lat. Bulgar — rus); 2) v novih tujih vzobraženih (franc., nemšk. i. t. d.); celo 3) v domačih (p. česk. Bulhař, slovašk. Bulhar); 4) stsl. jer' je tudi po Miklosiču v glasu kratek *ä*, in menjava glasniška navadna; in 5) izpeljava po šafařiku iz Bul- (ne Bu- ali Bol-) in gar — gari.

XLVIII.

U. Po jeziku so Jugoslovani še Rusi, vsaj Rusini.

T. Ali meniš, da se Rus pa Rusin po slovanski loči?

U. Se ve da; Rusin je Ruten (Ruthen), ali — kakor velijo nekteri zdaj — Malorus, mali Rus, ki se loči od Velikorusa, vélikega Rusa tudi v govorjenji in celo v pisanji. Po vzhodnji Galiciji in severovzhodnjem Ogerskem mu pravijo tudi Rusnjak.

T. Da se ta premožni, premnožni in preširni narod razlikuje v besedi in pisavi, ni čudo; ali Rusin je staroslov. oblika, nsl. Rus, in kakor ne praviš po imenu Bulgaria — bulgarinski, Serbin — serbinski, Slovénin — slovéninski, ampak bulgarski, serbski, slovénski, tako se lika po slovnici pravilno tudi Rusin — ruski, ne pa rusinski. Rusin — rusinski, Ruten — rutenski je tuje olikovanje (vid. Schmalzer. Zeitschr. I, 4).

U. Slovenci pišemo ruski pa rusovski, kakor sva že govorila (Jezičn. I, 13.), namesti ruski ali celo ruš'skyj in ruš'kyj, kar se nahaja v serbskih, pa tudi v starosloven-

skih spominkih, vzlasti iz 13. veka. Vendar, ako se ne motim, sem vidil že v marsikterih bukvah obliko Ros, Rosija, rosijski. Kaj mi je misliti o tej pisavi?

T. Po sedanjem Rusovskem so bivali od nekdaj mnogi slovanski in neslovanski narodi z različnimi imeni. V 9. stoletju so prišli Normani iz Skandinavije, Varjazi in Rusi. Varjazi (Waräger) blezo pomeni po latinsk. foederati (Heergenossen), in je bilo neki bolj splošnje ime. Imenovanje posebnega rodu ali plemena je bilo Rus, ktero se bere v raznih oblikah (gr. Ρῶς, Ρωσία, lat. Rhos, Ruzi, Ruzzia, Ruscia, Russia, Rutheni, Ruthenia, nem. Russen, Reussen, Russland, madj. Orosz, tatar. turšk. Urus i. t. d.). Le ti so spravili v svojo oblast posamesne ljudstva ondotnih dežel, ter jim dali svoje ime. Kaj prav za prav pomeni, ne vém. Eni pravijo, da je Rus — Ros iz rodhsi (remiges) in Rodhslagen, Rosslagen t. j. Küste oder Land der Ruderer; večidel ga posnemajo po družinskem ali rodovinskem primku Rus — Ros (Rurik) ali po vlastnem vojvodu. V staroslovenskih listnicah od 11. do 16. veka je brati le Rusin, Rus' (t. j. Rusija, Rusovsko, Russland), rus'skij (ruski, rusovski, russisch), in Miklosič ima v slovarju svojem: Rusin' russus gr. ῥῶς, rusija, rusk' (cf. rus' flavus nsl. rubellus rōthlich lat. russus it. rosso etc.).

U. Kakor se kaže, je oblika Ros zlasti gerška in morebiti iz gerškega povzeta?

T. »Qui se id est gentem suam Rhos vocari dicebant — sagt der Annalista Bertin.; daraus folgt, dass sie die Russen sich selbst ebenso genannt haben . . . Uebrigens muss man wohl bemerken, dass in allen slawischen Schriften bis ins XVI. Jahrhundert Rus, Rusi, rus'skij u. s. w. niemals Rossijanin, Rossijane, rossijskij geschrieben steht; diese letztere Form ist erst durch die griechischen Verbesserer der russischen Kirchenschriften ins Russische gekommen, da die Griechen Ρῶς schreiben« (II, 27.) in »die Form Rossjanin, Rossia ist erst durch griechische Revisoren der russischen Kirchenbücher aus den byzantinischen Jahrbüchern in slawische Bücher eingeschwärzt worden (Slaw. Alterth. II, 28.)«. — Temu nasproti so vendarle sedanji čas Rusi sami zeló jeli pisariti Ross in Rossija in rossijskij, in Poljaki, njihovi sosedje, so hotli celo razloček delati med Ros in Rus, rosijskij in ruskij tako, da bi jim uno pomenilo Velikorusa, véliko Rusijo (Grossrussland), to pa Malorusa, malo Rusijo (Kleinrussland), toda — brez vzroka (pr. Schmalzer in Narod. list. česk.).

XLIX.

U. Poljaki, njihovi sosedje! To je soseska, da se smili Bogu! Ne vém, kateri delajo z besom in kateri z desom; to pa vém, da slovanska vzajemnost, ktere se nekteri tolikanj bojé, že tukaj v šibre gré!

T. Smešno pa resno je, da je nekdo razlagal ime Rus iz lat. „rus ruris“, in tedaj bi pomenilo to, kar pomeni ime Poljec, Poljak, Poljanec, Poljanin, ali tudi Lech, Leh, pod katerim se i Poljaci razumevajo, in Miklosič ima pri obeh (Poljak' in Lęh') lat. polonus!

U. V kateri razmeri ste imeni Leh in Poljak?

T. Pervo je obširnije. Glasí se Leh (ljech), mn. Lesi — Lehové, po Nestorju Ljach, Ljasi — chowe (cf. miasto n. město). Imenovalé so se tako posamne osebe, rodovine ali družine, in tudi ljudstva. Lęh (lat. lechita) je to kar zeman (zemljan, zemljak, Edelman mit Grundbesitz). Izpeljuje se iz léha lat. areola *πρωσία*, agellus (Ackerbeet, Ackerlehen), in pomeni skorej to, kar zaznamnja Poljec, Poljak. Zdi se mi, da Madjar, Vlah, Turk, Grek Poljaka imenuje Leha (*Λεχός*, *ὀμιλεῖ λεχικά* govori poljski). Zanimljivo je, da se v ruskih knjigah, namesti ljes'ský ljas'ský velikrat najde ljadský, ljacký; in v nekterih Lest'ko nam. Lješko (Šaf. II, 38. prim. Jezičn. III, 3.).

U. Pri nas vemo le za Poljca ali Poljaka, za Leha pa ne. Zakaj pišejo nekteri Polak - aci?

T. Nekdaj so pisali razno: Bolani, Polani, Pulani, Bulani iz got. Bulanes, Poloni, Polonia („Inter alpes Huniae et oceanum est Polonia, sic dicta in eorum idiomate quasi Campania“, pravi Gelazi iz l. 1211), Poljane (Nestor). Prava in domača oblika je Poljanin - énin, mn. Poljane - éne. Severni Slovani p. Čehi, Slovaci, Poljci sami pišejo Polak - aci, toda v starih knjigah te oblike ni. V jugoslovanskih jezicih se sploh bolje podá Poljec, Poljak, ker pišemo tudi polje, poljane itd.

U. In poljanci ali prebivavci ravnega polja so Lehi, kakor piše Terstenjak v „slovensko - horvaški povesti o Čehu, Lehu in Mehu, kjer pravi (Nov. 1858): Čeh je „heros eponymos“, — mythiški očak (Stammvater) naroda, kateri je nekđaj stanoval po čehih (prebivavci čehov, kekov, kučajev, cacuminum); Leh pa je mythiški očak naroda, kateri je nekđaj stanoval po lehih (lehah, prebivavci ravníc, polja, camporum),

in Meh je mythiški očak naroda, kateri je nekdanj stanoval po mehah (hribih, bregovih).

T. Vendar pravi ondi naš Davorin: „Jaz te tri očake — Čeha, Leha, Meha — imam za mythiške osebe, akoravno so iz njih izpeljani rodovi zgodovinski“. Med temi so zvonec nosili in ga še nosijo Čehi, torej na koncu svojih lestošnjih pomenkov še o njih katero reciva!

L.

U. Zvonec med vsemi narodi slovanskimi nosijo Čehi, — imajo pa tudi vrat za to!

T. Res, vertiti in obračati se znajo, da malokteri tako, — in kar se je oporekalo nekdanj Kranjcem, veljá vzlasti od njih, namreč: „Kam Čeh ne pride!“

U. Po vsem svetu gré, in sej pravijo, da so Kolumbu v Ameriko prišlemu že Čehi prigodli naproti! — Od kod so prišli neki v svojo sedanjo lepo domačijo?

T. Iz Hrovatije, pravijo nekteri, toda iz ktere — to še ni prav dognano. Večidel učijo, da iz severo-vzhodnje za Tatrami; slovensko-hrovaška povest pa je, kakor si prej omenil, da so došli od juga, iz nekdanjega Ilirika.

U. Slovenci pripovedujejo tako, pa kateri?

T. Bohorič že enako govori; zlasti smešno je pa, kar piše sloviti otec Marko, ki pravi, da se je staroslovenski jezik nekdanj zval ilirski, da bi se veči del sveta smel zvati Ilirija, da so Slovani selili se iz Ilirije proti severju in vzhodu — vse križem. V predgovoru svoje perve slovnice govori o tem, in beri nekoliko od tega, da vidiš, kako prebrisan jezičnik je bil Pohlin!

U. »Alle diese Ueberwanderer haben Dalmatien und das sogenannte Illyrien bewohnt. Daheraus ist Czech der Böhmen, und Lech der Pohlen, Stammvätter gezogen, und wehrend des Zugs haben sie überall Leute ihrer Zunge, und Orte ihrer Sprache als Zeugen ihres Dagewesens zurück gelassen, auf dafs die Ueberwanderung, die Gemeinhabung, und Verständniß der Landsmannhaft nicht unterbrechen möchte. Und so wurden sie insgemein Illyrier oder Slaven, oder sonderheitlich hier Crainer, Krainzi, in dem Dalmatien am nächsten gelegenen Lande wohnende, dort Wenden, oder Windische Slovenzi: das ist: die glorreichen; itzt Slavonier Saklavoni Sklavoni: die Feindwürger; itzt Mährer Moravzi die Bezwingen; bald Böhmen Bojemi die Fürchterlichen; bald Pohlen Pojlaki die Feldlägerer, und wieder anderstwo Bayerling Vo-

jarji die Feldfürsten; wieder anderstwo Pomerer Pomurjani die Seevölker; und so anderstwo Moscoviter Moshkowiti Klopfmänner, und Reuffen Reffajeni die Zänker, oder weit ausgebreitete u. s. f. benamset. (Vorr. 7.)!

T. Bohorič pa piše: »Mofhi, à Mosh, quod virum significat appellantur. Ruteni seu potius Rufsi, volunt, quasi Rossojeni, id est, disseminati, dici. Poloni à pojle, hoc est, a campo nomen habent. Bojemi ab Boj, quod bellum notat, dicti, vnde etiam Bavari, id est, Bojari vel Vojari, id est, duces. Moravi a flumine, Morava«. —

U. V teh rečeh je, kakor v marsikteri povestnici, toliko razlike, da človek na zadnje skorej ne vé, kaj je pravljica, kaj pripovedka, kaj zgodovina. — Kakor Poljaki, imajo tudi Čehi dvojno ime: Böhmen (Pemaki, Pemci) in Čehi.

T. Pervo je vnanje ali tuje, posneto po Bojih, v kterih deželo so se naselili Čehi, ter imenovali po tem Böhmen (Bojohemum, nem. Bojenheim, Böheim, Böhmen). Pisani so v starih listinah tudi Bohemi, Behemi, Boemi, Beemi, Boemanni i. t. d. — Drugo pa je notranje ali domače, slovansko: Čeh (Czech) in Čah (Czach, prim. Ljach), mn. Čechové, slov. Čehi, Česi ali Čehovi, dežela Čechy, česka země, čes'skij, česška i. t. d. Zastran oblik česko in češko glej Jezičn. I, 13.

U. Večidel se bere, da se imenujejo tako po Čehu, svojem vojvodu; vendar kaj neki pomeni ime Čeh?

T. Šafařík misli, da je bilo to ime najpred splošnje ali občno, potem še le posebno in narodno. Dobrovski ga je izpeljeval iz glagola čnu, četi (čati, čal t. j. počnu incipere), češ, da so Česi čeli t. j. začeli se seliti prvi ter so peljali seboj druge Slovane, poslednjič Sileze (po — sléze), kar pa ni res niti besedno niti djansko. Ravno tako Kollarju ne more obveljati izpeljava iz stebila těch (po-těcha, útěcha). Tudi se ne da poterditi, da bi Čah (n. Čeh) bilo razlagati iz čaju (spero, expecto), kakor se reče čekam n. čakam, Česlav n. Časlav. Celo neprimerno je strinjati s tem imenovanjem besedo éechel (sudarium).

Čehi so prebivavci čehov (cacuminum) t. j. hribovci, bregarji, je pisal l. 1858 Terstenjak. Poprijel ga je zavoljo tega nekdo v českem časopisu „Lumiru“, nezadovoljen z njegovo izpeljavo imena Čeh. Na to mu odgovori verli Davorin v Nov. l. 28. ter na koncu pravi: „Čeh more tudi pomeniti 1. prebivavca spičastih bregov, 2. svobodnega moža, kteri je smel dolge lase nositi = hazdiggs, 3. potomka Čeha, kteri si je ime

pridjal po solnčnem bogu, bogu pastirjev, in Čehi so gotovo poprej bogate čede redili kakor so postali slaven „Kulturvolk“. Vendar, ker Leh pomenjuje prebivavca leh, Meh prebivavca mogov = mohov = mehov, mohye, magur, tedaj Čeh pomenjuje tudi prebivavca ostrih gor, in česka beseda Čechman (po obliki kakor slov. racman, purman); ktera izrazuje vruga, hudiča, izvirno tedaj pomenjuje ali bitje z ostrimi kremplji ali kodrastimi lasmi, ali pa bitje, ktero skita po čehih, to je spičastih bregih, kamor narodne povesti rade hude duhe postavljajo“.

U. Meni se zdi, da se tudi marsikteri jezičniki skitajo po hribih in bregovih v hudih duhovih! — Govorila sva od povesti, o „Čehu, Lehu in Mehu“, da so bili trije bratje in očaki treh slovanskih rodov; pa se pripoveduje tudi „o Čehu, Lehu in Rusu“, da so bili bratje in začetniki narodov, kateri se še zdaj po njih imenujejo.

T. Pripoveduje se tako, da se kaže sorodovina in bratrija med temi tremi slovanskimi narodi (vid. Stanislav Zaránski), med kojimi pa še — žalostna jim majka! — pravega pobratimstva ni. Da bi pač bilo skoro pobratimstvo pravo, po veri v duhu in v resnici, ne le med Čehi in Lehi, Serbi in Sorbi, ampak tudi med Rusi in Bulgari, Hrovati in Slovenci, Poljaki in Slovaki, ker vsi smo Sloveni — Slovani!

RAZGLED.

Razgovor.

	Stran.
I. Jeza, jezik, jezičnik	2
II. Človek-i, čelovek, čelada	3
III. Ljud — ije — je, ljudski, leški, tuj	5
IV. Razum, raz —, raz	7
V. Um — vum, uméti — úmiti, zaumen	9
VI. Zapopasti, zastopiti -ati, postopati -anje	10
VII. Razuma iskaje, pišé — pisaje, pozabiti, pogrešiti	12
VIII. Iskati, bolnika poséčiti, obiskati, oblaziti, pohoditi	14
IX. Slediti, dalje — konec slédi, sledi	14
X. Pitati, pytati (pijtati), pitomice	17
XI. V-prašati, barati, barek	18
XII. Koj — tkoj, prec -i -ej, zdajci	19
XIII. Se — svoj, raba njegova	20
XIV. Déti — djati — déjati, dem — dejem — denem	22
XV. Činiti, činiti se, činovnik	24
XVI. Henjati, jenjati, nehati, konati	24
XVII. Tudi — otudi, top-ec, kanon	26
XVIII. Top — táp — tumpec, strélni prah — smodnik	27
XIX. Kovač slov. besed za train, locomotiv; iz koren. pis —	28
XX. Pisati, pisan, pisana mati, pisanka -nica	29
XXI. Vuzem — uzem — vazam, vigred, korizem	30
XXII. Barva, boja, mast, šar, evét	32
XXIII. Pirh, pir, ol — vol, pivo variti	33
XXIV. Variti, svariti, varati, varovati	34
XXV. Pariti, para, parna, paria	36
XXVI. Konj — lošad, zob-i, prednost krajnsk. jezika	37
XXVII. Hočem — hčem — čem, ču — čo, čes	39
XXVIII. Hiteti, hiter, hititi, u-hitati	41
XXIX. Po - sel, valpot — vavpet, širaj — šraj — ati	42

XXX.	Olika, oblika, obraz — raženost, iz - vz - z- obraziti . . .	43
XXXI.	Omika, mikati, vzdelati -anost, prosveta . . .	43
XXXII.	Slovan - en - enec, slovenski - anski . . .	46
XXXIII.	Slovence - enski, Slovinci - inski, Slovak, Slavonec . . .	47
XXXIV.	Slaven — Slavjan, slavenski — slavjanski . . .	49
XXXV.	Slovén - é nec, povedanje od slov. jezika . . .	50
XXXVI.	Sloven ali Slovan, Slavjan ali Slavijan . . .	51
XXXVII.	Slov - én - jan - ljan, ne pa Slav - én, - ijan - ljan . . .	53
XXXVIII.	Slovan — desetero razlag tega imena . . .	55
XXXIX.	Slovan — desetero opomb na to . . .	57
XL.	Obène imena, Sloveni, slov in slav iz slu- . . .	59
XXI.	Anten, Venden, Vinden . . .	61
XXII.	Tevtoni, Deutsche, Nemci . . .	62
XXIII.	Krajnci — Kranjci, Krajna — Kranja — Carnia . . .	63
XXIV.	Koroška — Karantania, Štajér - ar - sko, Štirsko . . .	67
XXV.	Hrovat — Horvat, Hervat — Hrvat . . .	68
XXVI.	Serb — in — ljan, serbski, Srb — srbski . . .	69
XXVII.	Bul - Bol - Bu - gar, bul - bol - bugarski . . .	70
XXVIII.	Rus — Ros, Rusin — rusinski — ruski, rosijski . . .	71
XXIX.	Poljec - ak, Polak, Leh, o Čehu, Lehu in Mehu . . .	73
L.	Pemec - ak, Böhme, Čeh, o Čehu, Lehu in Rusu . . .	74

